

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

RESİM SANATINDA
DİSİPLİNLERARASI ETKİLEŞİM:
MÜZİK, DANS ve TİYATRO

MERVE ÇİFTÇİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. BAYBORA TEMEL

EDİRNE 2024

Tezin Adı: Resim Sanatında Disiplinlerarası Etkileşim: Müzik, Dans ve Tiyatro

Hazırlayan: Merve ÇİFTÇİ

ÖZET

İletişim aracı olarak görülen sanat, zaman içerisinde çeşitliliği artarak zenginleşmiştir. Yaşanan toplumsal, dini, ekonomik vb. olaylardan sanatlar da etkilenmekte ve ifade gücü oluşturmaktadır. Farklı sanat disiplinlerinin resim sanatıyla eşgüdümlü ilerlemesi sayesinde yeni ifade dilleri meydana gelmektedir. Resim sanatında müzik, dans ve tiyatro etkileşimi, birbirleriyle olan ilişkileri bağlamından süregelmektedir.

Müzik, dans ve tiyatrodaki, resim sanatına yansıyan ifade dillerinin, görsel sanatlar alanında belirlenen dönem ve belirlenen sanatçılar dahilinde eser incelemeleri ve görüşlerle irdelenmektedir. Sanat tarihçilerinin, sanat eleştirmenlerinin ve sanatçıların bu bağlamdaki düşüncelerine yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Disiplinlerarası, Sanat Disiplinleri, Müzik, Dans, Tiyatro, Resim

Title of the Thesis: Interdisciplinary Interaction in Painting Art: Music, Dance and Theater

Prepared by: Merve ÇİFTÇİ

ABSTRACT

Art, seen as a means of communication, has become richer and more diverse over time. Social, religious, economic etc. Arts are also affected by events and create the power of expression. New expression languages are emerging due to the ongoing relationship of different art disciplines with painting. The interaction of music, dance and theater in painting continues within the context of their relationships with each other.

Expression languages in music, dance and theatre, reflected in the art of painting, are examined through work studies and opinions within the determined period and determined artists in the field of visual arts. The thoughts of art historians, art critics and artists in this context are included.

Keywords: Interdisciplinary, Art Disciplines, Music, Dance, Theatre, Painting

ÖN SÖZ

“Bir milletin sanat yeteneği güzel sanatlara verdiği değerle ölçülür”.

Mustafa Kemal ATATÜRK

“Resim Sanatında Disiplinlerarası Etkileşim: Müzik, Dans ve Tiyatro” adlı tez çalışmamın süresince görüşlerini, bilgilerini ve tecrübelerini paylaşan değerli danışmanım Prof. Dr. Baybora TEMEL’e, tez savunma jüri üyelerimiz Prof. Ruken ASLAN ve Prof. Dr. Serdar YILMAZ’a, bana olan güvenini inancını, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, her daim ruhen ve bedenen yanımda olan sevgili aileme, değerli arkadaşım Elif BAKIRLI ve araştırmaya katkı sağlayan tüm arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Merve ÇİFTÇİ

EDİRNE 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
ÖN SÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
GÖRSEL LİSTESİ.....	V
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ.....	1
<i>1.1. Problem Durumu.....</i>	<i>6</i>
<i>1.2. Çalışmanın Amacı.....</i>	<i>6</i>
<i>1.3. Çalışmanın Önemi.....</i>	<i>7</i>
<i>1.4. Çalışmanın Yöntemi.....</i>	<i>7</i>
<i>1.5. Varsayımlar.....</i>	<i>7</i>
<i>1.6. Çalışmanın Sınırlılıkları</i>	<i>8</i>
<i>1.7. Çalışmanın Evreni.....</i>	<i>8</i>
<i>1.8. Çalışmanın Örnekleme</i>	<i>9</i>
BÖLÜM II.....	11
2. RESİM SANATI.....	11
BÖLÜM III	20
3. RESİM SANATINDA DİSİPLİNLERARASI ETKİLEŞİMLER	20
BÖLÜM IV	32
4. RESİM SANATINDA DİSİPLİNLERARASI ETKİLEŞİM: MÜZİK	32
<i>4.1. İlk Çağ Döneminden Günümüze Resim Sanatında Müzik Konusu</i>	
<i>Betimlenen Eserlerin İncelenmesi.....</i>	<i>37</i>
BÖLÜM V	57
5. RESİM SANATINDA DİSİPLİNLERARASI ETKİLEŞİM: DANS	57
<i>5.1. İlk Çağ Döneminden Günümüze Resim Sanatında Dans Konusu</i>	
<i>Betimlenen Eserlerin İncelenmesi.....</i>	<i>60</i>

BÖLÜM VI	78
6. RESİM SANATINDA DİSİPLİNLERARASI ETKİLEŞİM: TİYATRO.....	78
6. 1. İlk Çağ Döneminden Günümüze Resim Sanatında Tiyatro Konusu	
Betimlenen Eserlerin İncelenmesi.....	85
BÖLÜM VII.....	101
SONUÇ	101
KAYNAKÇA / BİBLİYOGRAFYA	104
GÖRSEL KAYNAKÇA.....	114

GÖRSEL LİSTESİ

Tablo 1: Merve Çiftçi, <i>Sanat Tasarım Öğeleri ve İlkeleri</i>	25
Görsel 1: <i>Pompei Mozaïği</i> , M.Ö. 300.	37
Görsel 2: <i>Dionysos Şenlikleri Alayı Lahti</i> , M.S.190.	38
Görsel 3: <i>David Mezmurları Yazıyor</i> , yak. 900. 36 x 26 cm.....	39
Görsel 4: Hieronymus Bosch, <i>Dünyevi Zevkler Bahçesi</i> , 1490-1510.	40
Görsel 5: Michelangelo Merisi da Caravaggio, <i>Müzisyenler</i> , 1595, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 92,1 cm x 118,4 cm, Amerika.	41
Görsel 6: Gerrit van Honthorst, <i>Konser</i> , 1624, Tuval Üzerine Yağlıboya, 178 cm x 168 cm, Fransa.	42
Görsel 7: Marguerite Gerard, <i>Sanatçı Bir Müzisyenin Portresini Çiziyor</i> , 1803, Rusya.	43
Görsel 8: Josef Danhauser, <i>Piyanoda Franz Liszt</i> , 1840.	44
Görsel 9: Ciurlionis, <i>Füg</i> , 1907.....	45
Görsel 10: Wassily Kandinsky, <i>İzlenim III Konser</i> , 1911, Tuval Üzerine Yağlıboya, 78,5 cm x 100,5 cm, Almanya.	46
Görsel 11: Gustav Klimt, <i>Beethoven Frizi</i> , 1902, Avusturya.	49
Görsel 12: Henri Matisse, <i>Müzik</i> , 1910.	51
Görsel 13: Aaron Douglas, <i>Afrika Ortamında Bir Zenci</i> , 1934.	52
Görsel 14: Nam June Paik, <i>Baş İçin Zen</i> , 1962.....	53
Görsel 15: Bilge Alkor, <i>Sihirli Flüt'e Sunu</i> , 2007.	54

Görsel 16: <i>Decimus Aquila</i> , 2008.....	55
Görsel 17: Dimitri Pavlotsky,.....	56
Canlı Resim / Brad Robin ile Müzik Performansı, Performans: <i>Oyun Sana Gelsin</i> , 2018.....	56
Görsel 18: Eser Detayı.	56
Görsel 19: <i>Figür Grubu</i> , yak. MÖ 8000. Kaya Üzerine Oyma, 25-38 cm, İtalya.	60
Görsel 20: <i>Dans Eden Avcı</i> , yak. M.Ö. 5800, Türkiye.....	61
Görsel 21: <i>Salome'nin Dansı</i> , yak. 12-13. yüzyıllar.	62
Görsel 22: Baldassare Peruzzi, <i>Apollon ve Musalar</i> , 1514-23.....	63
Görsel 23: Gerard Ter Borch, <i>Dans Eden Çift</i> , 1660, Tuval üzerine yağlıboya, 66 cm x 76 cm, İngiltere.	64
Görsel 24: Donato Creti, <i>Nymphaların Dansı</i> , yak. 1724.	65
Görsel 25: Edgar Degas, <i>Dans Sınıfı</i> , 1874, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 83.5 cm × 77.2 cm, Amerika Birleşik Devletleri.	66
Görsel 26: Edgar Degas, <i>Bale Provası</i> , 1874, Tuval Üzerine Yağlıboya, 58 cm x 84 cm, İskoçya.	67
Görsel 27: Pierre Auguste Renoir, <i>Moulin de la Galette'ta Eğlence</i> , 1876, Tuval Üzerine Yağlıboya, 114 cm x 78 cm	68
Görsel 28: Matisse, <i>Dans</i> , 1910, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 260 cm x 391 cm, Rusya.	69
Görsel 29: Erika Giovanna Klien, <i>Dance</i> , 1931.....	71
Görsel 30: Yves Klein, <i>Monoton-Sessizlik Senfoni</i> , 1947-48.....	72
Görsel 31: Yves Klein, <i>Monoton-Sessizlik Senfoni</i> , 1947-48.....	72
Görsel 32: Yves Klein, <i>Monoton-Sessizlik Senfoni</i> , 1947-48.....	72
Görsel 33: Yves Klein, <i>Mavi Dönemin Antropometrisi</i> , 1960, Paris.	73
Görsel 34: Yves Klein, <i>Mavi Dönemin Antropometrisi</i> , 1960, 156.5 x 282.5 cm.	73
Görsel 35: <i>Müzik-Dans- Resim Performansı</i> , Toulouse, 1987.....	74
Görsel 36: Stephanie Kristofic, <i>Denge Serisi</i> , 2009.....	75
Görsel 37: William Kentridge, <i>Dansı Daha Tatlı Oynayın</i> , 35 m, 2015.	76
Görsel 38: William Kentridge, <i>Dansı Daha Tatlı Oynayın</i> , Eser Detayı.....	76
Görsel 39: William Kentridge, <i>Dansı Daha Tatlı Oynayın</i> , Eser Detayı.....	76
Görsel 40: Elvan Songun, 2021, Türkiye.	77
Görsel 41: <i>Trajik Satir Oyunu, Trajik Şairin Evi</i> , M.Ö. 2. yüzyıl Pompei'si, Yunanistan.	85
Görsel 42: <i>Mumming Söyleyenler</i> , Orta Çağ.....	86

Görsel 43: Peeter Baltens, <i>Sahte Suyun Saçmalığının Performansı</i> , Panel Üzerine Yağlıboya, 1570, 112 cm x 157 cm, Hollanda.	87
Görsel 44: Artemisia Gentileschi, <i>Ahaşveroş'un Huzurunda Ester</i> , 1628-1635, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 208 x 273 cm, Amerika Birleşik Devletleri.	88
Görsel 45: William Hogarth, <i>Hovardanın Yazgısından: Hovarda Bedlam Akıl Hastanesinde</i> , 1735, Tuval Üzerine Yağlıboya, 62.5 cm x 75 cm, İngiltere.	89
Görsel 46: John Everett Millais, <i>Ophelia</i> , 1851-1852, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 76 cm x 112 cm, İngiltere.	90
Görsel 47: Frank Bernard Dicksee, <i>Romeo and Juliet</i> , 1884.	91
Görsel 48: Georges Seurat, <i>Sirk</i> , 1891, 180 x 148 cm, Fransa.	92
Görsel 49: Kazimir Malevich, Mikhail Matiushin, Aleksei Kruchenykh, Velimir Khlebnikov, <i>Güneşe Karşı Zafer Performansı</i> , Rus Fütürist Operası, 1913.	93
Görsel 50: Kazimir Malevich, Mikhail Matiushin, Aleksei Kruchenykh, Velimir Khlebnikov, <i>Güneşe Karşı Zafer Performansı</i> , Çizim Detayı, Rus Fütürist Operası, 1913.	93
Görsel 51: Paul Klee, <i>Senecio</i> , 1922, Tuval Üzerine Yağlıboya. 38 cm x 40.5 cm, İsviçre... 94	
Görsel 52: Gino Severini, <i>Müzişyen Pierrot</i> , 1924, Tuval Üzerine Yağlıboya, 89 cm x 130 cm, Hollanda.	95
Görsel 53: Mehmet Güleriyüz , <i>İşte Kral</i> , 2011, El Yapımı Kâğıt Üzerine Renkli Ekolün, 69 cm x 101 cm.	96
Görsel 54: Sahne Resmi, <i>Klasik Resim</i>	98
Görsel 55: William Kentridge, <i>Kara Kutu</i> , 2005.	99
Görsel 56: Rufus Didwizsus, William Shakespeare'in, <i>Richard III Filminin Set Tasarımı</i> , Stockholm, Kungliga Dramatiska Tiyatrosu, 2017.	100
Görsel 57: Richard III Filminin Set Tasarımı Detayı.	100
Görsel 58: Richard III Filminin Set Tasarımı Detayı.	100

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Yaşamını sürdüren tüm canlılar anlama ve anlaşılma gereksinimi duyar. İletişim halinde olmak canlıların en temel ihtiyaçlarından biridir. İletişim, bireylerin duygu ve düşüncelerini birbirlerine iletmesi şeklinde tanımlanabilir. (Oskay, 2001, Akt. Alaca, 2019: 12).¹ İletişim, her canlıda farklı boyutlarda oluşur. İnsanoğlu da asırlar boyu kendini ifade etme gereksinimi hissetmiştir. İletişim modelleri yıllar geçtikçe değişerek yenilenmiştir. İletişim ihtiyacı zamanla farklı oluşumlara vesile olmuştur. Bu oluşumlar sonucu sanat meydana gelmiştir. Sanat, zaman içerisinde zenginleşerek farklı sanat dalları oluşmasına zemin hazırlamıştır.

İlk zamanlarda büyü, cinsellik ve çoğunlukla dini konularda bulunan sanat uğraşı, uygarlıkların ortak malı, toplum ve insan hayatından kopamaz bir bütündür.² ...İnsanoğlunun avcılık, mistik ve dini ritüel gibi imgeleri mağara duvarlarına resmederek kuşaktan kuşağa aktarmasıyla, sanatın süreç içerisinde evrildiği görülebilir. Paleolitik Çağ'da müzik, dans ve resim, bunların takibinde ise İlk Çağ'da tiyatro sanatsal kaygı gütmeyen ilkelce şekillenmiştir. Müziğin, dansın, tiyatro ve resmin ortak kullanım amaçlarından bazıları da mitolojik inanışlar, büyü ritüelleri ve dini törenlerdir. İnsanoğlu barınması kadar dini ritüellerini gerçekleştirmek için de mekâna ihtiyaç duymuştur. Böylece insanlar ve diğer sanat disiplinlerini birleştiren mimari yapılar inşa edilmiştir. Bu kullanım amaçları gerek sosyal gerekse tarihsel olarak değişime uğrayabilir.

¹ Orkun Karakuş, Enver Tufan, *Müzik Sanatı ve Eğitiminde Çağdaş Yaklaşımlar II*, 2022, E-Kitap, Google Kitaplar, Ukrayna: Eğitim Yayınevi, s. 155.

² Özkan Eroğlu, *Sanat Kuramına Giriş*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları, s.9.

Mark Rothko'ya göre: İnsan, temel bir gereklilik olan kendini ifade etme ihtiyacını, sanat üretmekle gidermektedir. Sanat, bu temel güdüye olumlu cevap verebilmesi için, ifade dili olarak tanımlanabilen araçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla sanat, varlığını sürdüren bir doğa türü olduğu söylenebilir... Sanat, mantığa uygun olarak geçmişinden bağımlı koptuktan, aynı zamanda gelecekte birtakım özelliklerle adım adım gelişmektedir.³ Böylece sanatta farklı evreler oluşabilir. Sanat, sentezlenerek yepyeni bir dönüşümü beraberinde getirebilir.

...Yeterli zaman tanındığı takdirde dünya üzerindeki tüm halklar, aynı temel insan doğasının güdülerine tabii oldukları için resim, müzik ve diğer tüm sanatları keşfedebilir. Dahası ortak bir insan psikolojisi varsayılırsa, sanatlar farklı uluslarda dahi benzer tarihsel süreçleri takip edebilir.⁴

Herhangi bir sanat türünün denenmesi, onun kavranmasıyla paralellik gösterebilir. Eseri anladıkça, ondan alınacak haz da o kadar artabilir. Anlaşılabilir olması için araştırarak, irdeleyerek, sezgi ve izlenimleri insanlara ileterek gerçekleştiğinden söz edilebilir.⁵

...Müzik, dans, tiyatro, resim vb. sanatlar duyguları ifade eder... Günlük, toplumsal konular eserlerde betimlenebilir. Sanatın içinde yer alan, zihnin hayal gücü yapılarını; anlık algılamayı, planlamayı, hesaplamayı ve kararlar vermeyi hem insanın kendi deneyimlediği şekliyle hem de başkalarının deneyimlediği şekliyle

³ Mark Rothko, *Sanatçının Gerçekliği Sanat Felsefesi*, 1.Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul 2020, s. 61.

⁴ Denis Dutton, *Sanat İçgüdüsü, Güzellik, zevk ve insan evrimi*, 1.Baskı, Sanat ve Kuram Yayınevi, Murat Turan (çev), İstanbul 2017, s. 45-46.

⁵ Bedrettin Cömert, *Mitoloji ve İkonografi*, 5. Baskı, De Ki Basım Yayın Ltd. Şti. Ankara 2019, sf. 7.

resmetmenin uygun olduğu düşünülebilir. Betimlenen, sıradan olanın daha da ötesine götürmeye vakıftır; ufuk açma gücünün de burada gizli olduğu söylenebilir.⁶

Sanatın insanları birleştirme gücü vardır. Her sanat türü, sanatçının eserindeki aktardığı duyguyu kavrayan tinleri birbirine bağlamaktadır. İlk olarak sanatçının aktardığı duyguyu kavrayanın, tinler arasında oluşan birleşmesidir. İkinci olarak ise sanatçının aktardığı duyguyu kavrayan insanların, kendi aralarındaki tinsel birleşmeleridir.⁷ Sanat evrensel bir dildir. Fakat çeşitli kültürlerle ve değerlere de ithaf edebilir. Böylelikle sanatçı, sanatıyla insanlara yön verebilir. “*Toplumsal hayattaki yeni yapılanmanın, büyük dönüşümlerin, eşiklerin, aşamaların gerçek anı, sanattaki devrimle ilişkilidir.*”⁸ Kazimir Maleviç bu sözleriyle, sanatın topluma yön verdiğini açıkça dile getirmiştir. Sanat, dünden bugüne ve yarınlara bağlam vazifesi görür. Böylece sanatın eklettik bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

20. ve 21. yüzyılda meydana gelen birtakım teknolojik, toplumsal vb. gelişmelerin, sanat disiplinlerine de yansıdığı söylenebilir. Bu dönemlerde; resim, müzik, dans, tiyatro vb. sanat dallarında akım ve üslupların artmasıyla, sanatın gelişmesine yönelik görüş ayrılıkları olmuştur. Daha önceki dönemlerde birbirine karşı çıkan akım, üslup ve düşünce sisteminin yerini, bu kez sanatsal yaratımların gelişip/gelişmediği yönü irdelenir. Bazı uzmanlar, sanatçılar, sanat eleştirmenleri vb. teknolojik gelişmelerin sanata ket vurduğunu iddia ederken, bazıları ise sanatsal değer, yaratıcılıkla birlikte arttığını ileri sürer.

Eroğlu, 20. yüzyıl sanatının yeni olarak sunduğu her şeyi çok hızlı tüketerek, saflığını bitirerek yaratıcı sanatın oluşumunu engelleme yoluna girdiğini,

⁶ Denis Dutton, a.g.e., 2017, s. 138-139.

⁷ L.N. Tolstoy, *Sanat Nedir?*, 12.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s.108.

⁸ Ali Artun, *Sanatın İktidarı: 1917 Devrimi Avangard Sanat ve Müzecilik*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2018). (n.p.): İletişim Yayınları. Erişim Tarihi: 03.12.2023

fakat tüm bu olumsuzluklara rağmen oluşan yaratıcılara karşı çıkmadığını, böylece 20. yüzyılın bir inşadan ziyade bir yıkım yüzyılı olduğunu ve hangi sanatçı doğadan koptuysa, onun yaratıcı sanat üretmesinin olası görünmediğine⁹ değinmiştir.

Eroğlu, 18. yüzyıl ve önceki dönemlerde, insanların sanatı çekinmeden kullandığını; 21. yüzyıl sanatında ise tekrardan bir inşaya gereksinim duyduğunu; 20. yüzyılda pek çok akımın ve üslubun oluştuğunu, 19. yüzyıl öncesindeki gibi benzer şekilde sanatı çekinmeden kullandıklarını ifade etmiştir...¹⁰ Sanatın, özellikle de yaratıcı sanat kapsamında çıkmaz bir hal aldığını, “*Her şeye sanat denilen sanat*” tanımı 21. yüzyıl sanatının tıkanmasına ve felsefenin de artık değişmeyen cümleler kullanmasının nedeni bundan dolayı olduğunu dile getirmiştir.¹¹ Bu görüşler doğrultusunda filozoflar, sanatçılar, sanat eleştirmenleri ve sanat tarihçileri arasında sanatın evrilen yönü, tartışma konusu olmuştur.

Toplumun maddi üretim olanaklarının gelişmesiyle bağ kuran sanat, sanat ürünlerinin hem oluşumları hem de etkileri değişken bir tarihsel ilerleyişi meydana getirir...¹² Eroğlu, kapitalizm ve sanayileşmenin sanat etkinliklerini denetim altına aldığını ve farklı boyutlarda kendi çıkarlarına göre kullanabildiğine değinmiştir. Bu neticede, sanatı bir eğlence sanayisine-nesnesine dönüştürerek devasa kazançlar kazanmakla kalmayarak, toplumun bilinçlenme ve düşünce akışını da denetim altına alabilir. Böylece günümüze doğru oluşan sanatlar, tasarımlar ve üretimler yenilenecek, kısa ömürlü, çabuk tüketilebilen hayata göre ilerlemektedir...¹³ Sanayileşme sorası teknoloji ve dijital çağa doğru ilerlendiğinde, sanatların da buna uyum sağladığı görülebilir.

⁹ Özkan Eroğlu, *Sanatın Yeniden İnşası...*, 2023, s. 33.

¹⁰ Özkan Eroğlu, *Sanatın Yeniden İnşası...*, 2023, s. 35.

¹¹ Özkan Eroğlu, *Sanat Felsefesi Pratiği*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları, s. 17. Erişim Tarihi: 03.12.2023

¹² Özkan Eroğlu, *Sanat Kuramına...*, 2023, s. 10.

¹³ Gös. yer.

Dijitalleşme, veri ve enformasyon döneminin etkilerinde, sanatsal yaratıcılıkta gelişerek, değişme ihtiyacı duyanların güçlendiğinden bahsedilebilir. Günümüzde sanat eserleri, dijital mecralarda sunulma imkânına sahiptir.¹⁴ Teknolojik sunular sayesinde farklı ülkelerden toplumlar aynı zamanda eserlere ulaşabilir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; resim sanatının geçmişten, günümüze genel dönem özelliklerine kronolojik sırayla değinilmiştir. Dönemden döneme değişen/gelişen toplumsal, kültürel ve teknolojik gelişmelerin beraberinde resim sanatındaki ilerlemelere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, resim sanatında disiplinlerarası etkileşimler başlığı altında resmin; müzik, dans ve tiyatro sanat dalları arasındaki bağın oluşumundan bahsedilmiştir. Bu bağın yüzyıllar boyu süregelen değişimlerinin 19. yüzyıla birlikte yeni ve ortak sanat disiplinlerinin oluşumuna değinilmiştir. Dördüncü bölümde, tarihsel süreçte önemli gelişmeler yaşayan müzik ve bu gelişmeleri eserlerine yansıtan belirli sanatçılar, tarihsel süreç içerisinde disiplinlerarası bağlamda incelenmiştir. Her dönemde farklılık gösteren resim-müzik ilişkisinde teknik, malzeme ve alt metin bağlamında değişim ve gelişimlere yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise, dansın yıllar içerisinde gelişen türleri, resim sanatında tasvir edilerek, eser konularında dansa yer veren belirli sanatçılar bahsedilmiştir. Günümüze doğru gelindiğinde dans ve resim sanatının ortak sanat disiplinleri oluşturarak yeni bir mekân ve malzeme kullanımıyla bir araya geldiği incelenmiştir. Altıncı bölümde, tiyatronun zaman içerisinde ilerlemesiyle; eserlerinde bu izleri taşıyan belirli sanatçılara, zaman periyodları dahilinde değinilmiştir. Eserlerine, tiyatroya dair konular tasvir eden sanatçılar olduğu gibi, tiyatronun da kendi içerisine resmi dahil etmesiyle tiyatro sahnesini güçlendirdiğine dair belirli örneklere yer verilmiştir. Yedinci bölümde ise, sonuç yer almaktadır. Araştırmalar ve edinilen bulgular sonucu oluşan görüşler beyan edilmiştir. İncelenen konu ile ilgili eser örneklerinde gözlemlenen, ortak terimler saptanarak tablo oluşturulmuştur.

¹⁴ Mustafa Cevat Atalay, *Güncel Sanat Okumaları 1*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2022). Ukrayna: Hiperlink. s. 9.

1.1. Problem Durumu

Geçmişten günümüze resim sanatının disiplinlerarası bağlamda müzik, dans ve tiyatro sanat dallarıyla ilişkisini incelemek ve değerlendirmek üzere araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Dönemlere ait yapı anlayışı, değişim ve gelişim evreleriyle birlikte sanata da yansıdığı görülmektedir. Etkileşimle birlikte ortak sanat disiplinleri türemiştir. Resim sanatı da diğer sanat disiplinleriyle birlikte malzeme, teknik ve düşümsellik boyutunda evrildiği görülen bir gerçektir. Belirlenen eserler doğrultusunda resim sanatında müzik, dans ve tiyatro konularının yer aldığı sanatçılar; sanat tarihçileri, sanat eleştirmenleri, uzmanlar, yazarlar ve öğretim üyelerinin görüşleri üzerinden değerlendirilmesi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, resim sanatında müzik, dans ve tiyatro etkileşimlerini tarihsel süreç içerisindeki değişim ve ilerleyişini incelemektir. Farklı duyulara hitap eden sanat türlerinin bir araya gelmesiyle meydana gelen disiplinlerarası oluşumların, resim sanatındaki gelişim yönlerini irdeleyip değerlendirmektir.

1.3. Çalışmanın Önemi

Tarihsel dönemler içerisinde resim sanatı; müzik, dans ve tiyatro sanat dallarıyla bir araya gelerek evrilmesi ve gelişim sürecinin aktarılmasıyla disiplinlerarası bilince katkı sağlaması açısından önemlidir.

Bu araştırmada disiplinlerarasılık bağlamında sanat dallarının, resim sanatına müzik, dans ve tiyatro konularının yansıdığı, örnek gösterilen eserler ve görüşler çerçevesinde incelenmesi, sanat disiplinlerinin etkileşimle oluşan ve oluşabilecek yeni alımlamalara ışık tutabilecek olmasından dolayı önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

1.4. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, sosyal bilimler alanında nitel araştırma yöntemleri dahilinde, betimsel ve içerik analizi modelinin kullanıldığı bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın konusuyla ilgili internet ve literatürde bulunan, dergiler, makaleler, röportajlar, kitaplar, görüşler, yüksek lisans tezleri, doktora tezleri ve müzik, dans ve tiyatro konularını eserlerine aktaran belirli sanatçılar dahilinde incelenerek yer verilmiştir.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmada, internet ve alanyazında bulunan eserler, dergiler, makaleler, röportajlar, kitaplar, görüşler, yüksek lisans tezleri ve doktora tezlerinden alınan verilerin doğru ve gerçekleri yansıttığı kabul edilmektedir.

1.6. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma;

1. Sanatın, uzman görüşler dahilinde tanımlanması,
2. İlk Çağ'dan günümüze resim sanatının tanımı ve genel dönem özellikleri,
3. Müzik, dans ve tiyatro sanatının tanımı ve genel değişim süreçleri,
4. Müzik, dans ve tiyatro sanatlarının resim sanatı ile ilişkisine dair sanatçılar, uzmanlar, sanat tarihçileri ve sanat eleştirmenlerinin görüşleri,
5. İlk Çağ'dan günümüze disiplinlerarası etkileşimler bağlamında resim sanatına yansıyan müzik, dans ve tiyatro konularının, belirlenen eser örnekleri kapsamında incelenmesiyle sınırlıdır.

1.7. Çalışmanın Evreni

İlk Çağ'dan günümüze resim sanatıyla birlikte ilerleyen disiplinlerarası etkileşimler bağlamında müzik, dans ve tiyatro konusu, görüşler, tanımlamalar ve örnek olarak ele alınan eserler çerçevesinde çalışmanın evrenini oluşturmaktadır.

1.8. Çalışmanın Örnekleme

İlk Çağ dönemi resim sanatında müzik konusu tasvir edilen eserler: *Pompei Mozaïği* ve *Dionysos Şenlikleri Alayı Lahti*; dans konusu tasvir edilen eserler: *Figür grubu* ve *Dans Eden Avcı*; tiyatro konusu tasvir edilen eser: *Trajik satir Oyunu*, *Trajik Şairin Evi*, eserleri incelenmiştir.

Orta Çağ dönemi resim sanatında müzik konusu tasvir edilen eser: *David Mezmurları Yazıyor*; dans konusu tasvir edilen eser: *Salome'nin Dansı*; tiyatro konusu tasvir edilen eser: *Mumming Söyleyenler*, eserleri incelenmiştir.

Rönesans dönemi resim sanatında müzik konusunu eserinde tasvir eden: Hieronymus Bosch, *Dünyevi Zevkler Bahçesi*; dans konusunu tasvir eden: Baldassare Peruzzi, *Apollo ve Musalar* ve tiyatro konusunu tasvir eden: Peter Baltens, *Sahte Suyun Saçmalığının Performansı*, eserleri incelenmiştir.

17. yüzyıl resim sanatında müzik konusunu tasvir eden: Michelangelo Merisi da Caravaggio, *Müzisyenler* ve Gerrit van Honthorst, *Konser*; dans konusunu tasvir eden: Gerard Ter Borch, *Dans Eden Çift*; tiyatro konusunu ele alan: Artemisia Gentileschi, *Ahaşveroş'un Huzurunda Ester*, eserleri incelenmiştir.

18. yüzyıl resim sanatında müzik konusunu tasvir eden; Marguerite Gerard, *Sanatçı Bir Müzisyenin Portresini Çiziyor*, dans konusunu tasvir eden: Donato Creti, *Nymphaların Dansı*; tiyatro konusunu tasvir eden: William Hogarth, *Hovardanın Yazgısından: Hovarda Bedlam akıl hastanesinde*, eserleri incelenmiştir.

19. yüzyıl resim sanatında müzik konusunu tasvir eden; Josef Danhauser, *Piyanoda Franz Liszt*; dans konusunu tasvir eden: Edgar Degas, *Dans Sınıfı* ve Edgar Degas, *Bale Provası*; tiyatro konusunu tasvir edenler: John Everett Millais, *Ophelia* ve Frank Bernard Dicksee, *Romeo and Juliet*; Georges Seurat, *Sirk* eserleri incelenmiştir.

20. yüzyıl resim sanatında müzik konusunu tasvir edenler: Ciurlionis, *Füg*, Wassily Kandinsky, *İzlenim III Konser*, Gustav Klimt, *Beethoven Frizi*, Henri Matisse, *Müzik*, Aaron Douglas, *Afrika Ortamında Bir Zenci*, Yves Klein, *Monoton-Sessizlik Senfoni*, *Mavi Dönemin Antropometrisi*; dans konusunu tasvir eden: Matisse, *Dans* ve Erika Giovanna Klien, *Dance*; tiyatro konusunu tasvir edenler: Paul Klee, *Senecio*, ve Gino Severini, *Müzişyen Pierrot*, Kazimir Malevich, *Güneşe Karşı Zafer* eserleri incelenmiştir.

21. yüzyıl resim sanatında müzik konusunu tasvir edenler; Bilge Alkor, *Sihirli Flüt'e Sunu* ve *DecimusAquila*, Dimitri Pavlotsky, *Performans: Oyun Oynamak*; dans konusunu tasvir edenler: Stephanie Kristofic, *Denge Serisi*, Elvan Songun & Yiğit Dunder'ın sergilediği disiplinlerarası oluşturulan, müzik eşliğinde resim ve dans performansı, William Kentridge, *Dansı Daha Tatlı Çalın* ; tiyatro konusunu tasvir edenler: Mehmet Gülerüz , *İşte Kral* ve İsimsiz, *Sahne Resmi, Klasik Resim*, William Kentridge, *Kara Kutu*, Rufus Didwizsus, *Richard III* eserleri incelenmiştir.

Merve Çiftçi, *Sanat Tasarım Öğeleri ve İlkeleri* tablosu oluşturulmuştur. Belirtilen dönemler ve sanatçılar sınırlılığında, resim sanatında müzik, dans ve tiyatro sanat disiplinlerinin izlerini yapıtlarına yansıtan sanatçıların eserleri bu çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

BÖLÜM II

2. RESİM SANATI

Resim sanatının oluşumunda, insanoğlunun yazılı belgeler oluşturmadan mağara duvarlarına çizilen resimleri meydana getirmesinin en önemli nedenlerinden biri, ifade etme ihtiyacı duymasıdır.¹⁵ Mağara resimlerinde biçimler bariz belli, içeriği ise belirsizdir. Bir sanatçı kimliği dahi oluşmamıştır (Eroğlu, 2006; Akt. Eroğlu, 2023).¹⁶ Bu dönemdeki duvar resimlerinde hem simgeci hem de gerçekçi bir bakış açısına rastlanmıştır. O dönemin insanları için büyüünün önemli bir yere sahip olması, bir imgeyi betimlemenin amacı olan düşünsel alt yapıyı yaratmak olduğu söylenebilir...¹⁷

Resim, iki boyutlu bir yüzey olarak kâğıt, duvar, tuval vb. materyallerde oluşabilir. Bu materyallere çizgi, renk, ışık vb. gibi öğeler aktarılarak bunları oluşturan sanatçıların, üslup ve biçim bağlamında değişikliklerin anlaşıldığı bir olgu olduğu tanımlanabilir (Tansuğ, 1999; Akt. Temel, 2009).¹⁸

¹⁵ Kani Ülger, “Rönesans’tan Sürrealizme Resim Sanatının Tarihsel Gelişim Sürecinde Figür ve Kompozisyon”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı 42, 12-32.
<https://doi.org/10.32547/ataunigsed.445575>, 2019, s. 13.

¹⁶ Özkan Eroğlu, *Sanatta Derin Hislenmenin Felsefesi*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları, s. 14. Erişim Tarihi: 03.12.2023

¹⁷ Özkan Eroğlu, *Resmi Anlamak: Resmi Anlamak İçin Pratik Yaklaşımlar*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları, s. 11. Erişim Tarihi: 03.12.2023

¹⁸ Baybora Temel, *Sanat Eserlerinin Yapay Sinir Ağları ile Özgünlük Tespiti ve Ayırıştırılması*, (Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı), Doktora Tezi, İstanbul 2009, s.1

Resimde ifadeyi aktarmada en önemli unsurlardan biri de figürdür. İlerleyen süreçte figürle birlikte kompozisyon da dahil edilmiştir. Eserde, figür ile kompozisyonun bir çeşit özne ve nesne bağlamında ressam tarafından ifade biçimi her daim önemli bir konudur. Resim sanatında bu konunun net bir şekilde Rönesans (Yeniden Doğuş) Döneminde öne çıktığı söylenebilir (Tepecik, 2002; Akt. Ülger, 2019).¹⁹

Batı Roma İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Antik Yunan ve Roma Medeniyetlerinin insanlık adına oluşturulan insan merkezli bakış açısı yok edilmiştir. Felsefe ve sanat alanındaki gelişmiş düşünce sisteminin yok olmasıyla, İlk Çağ'ın bitmesine, Orta Çağ'ın başlamasına vesile olmuştur. Buna ek olarak Orta Çağ'ın başlamasının en büyük nedenlerinden biri olan Kavimler Göçü, bazı kesimlerce Orta Çağ Avrupası'nda uzun yıllar devam edecek olan feodalitenin de sebebi olduğu söylenebilir... Feodalite mutlak doğruyu kabul etmiş, Orta Çağ Avrupası'nda birçok alanda belirlemiştir. İlk Çağ'da toplumun kabul gördüğü akılcı ve insan merkezli düşünce sisteminin yeri, kilisenin varlığını sürdürdüğü bir devlet yapısı olarak değişmiştir.²⁰

Feodalitenin merkezinde yer alan temel düşünce sistemi olan “öteki dünya anlayışı”, Antik Yunan'ın insanlara sunduğu güzelliğin idealize edilmesi anlayışını kökten değiştirmiştir. Bu dönemde tanrı inancının hâkim olmasından dolayı kilise ve din adamlarının yetkileri güçlü bir şekilde artmıştır. Bu yıllarda kilisenin etkisinde olan sanat üretimleri, Orta Çağ resim sanatında sembolik, çizgisel ve katı bir üslupla oluşturulduğu görülebilir. İki boyutlu resmedilen eserler yapılarak ahiret inancına

¹⁹ Kani Ülger, “Rönesans'tan Sürrealizme Resim Sanatının Tarihsel Gelişim Sürecinde Figür ve Kompozisyon”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı 42, 12-32. <https://doi.org/10.32547/ataunigsed.445575>, 2019, s. 13.

²⁰ Okan Boydaş, “Ortaçağ ve Rönesans Dönemi Sanat Eserleri Örnekleri Üzerinden Ezoterizm Kavramının Yansımaları Üzerine Bir İnceleme”, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 10.29228/JOSHAS.65035, Cilt 8, Sayı 57, 2022, s. 1422.

yoğun yer verilmiştir. Dolayısıyla dinin daha geniş kitlelere duyurulmasında resim sanatının etkisi büyüktür. Eserlerdeki betimlemelerde, kilisenin bilgisi dahilinde İncil'den alınan konular resmedilmiştir. İncil'den konularla oluşturulan eserler çoğunlukla dini yapıların içinde bulunmuştur. Orta Çağ resimlerinde İsa, Meryem, Azizler, Havariler gibi sembolik tasvirlerle birlikte İsa figürünün doğumu, vaftizi gibi ezoterik ritüellerin betimlendiği görülür.²¹

Orta Çağ döneminde tarihi olaylar ve tarihteki bu olaylarla ilgili kişiler, dinsel bir biçimde tasvir edilmiştir. Bizans mozaiklerinin pek çoğunda imparator ve imparatoriçenin dini kişilerle; İsa, Meryem ve Azizlerle birlikte aynı eserde yer alması gibi erken dönem eserlerinde gerçeklik, simgecilik, ikonografi ve alegorinin bütünlüğüyle her birinin yeri oldukça önemlidir...²²

...Orta Çağ anlayışına göre güzelliğin sanatla ilişkilendirilmesine gerek yoktur. Fakat doğa, Tanrı'nın güzelliğini yansıttığından dolayı dünyada güzelin varlığını kabul etmektedir. Bir yanda güzelliği oluşturan çeşitli unsurlar olarak uyum ve ölçü, diğer yanda ise sadelik ve berraklık olarak belirtilmektedir. Berraklık, parlaklık, bir diğer tabirle "ışık" tanrısallıkla bağdaştırıldığında Orta Çağ estetiğinde önemli bir yere sahiptir. Bu terimlerin "net bir şekilde görme" ilişkileri perspektifi de ilgilendirir. Perspektifin Rönesans sanat teorisinde önemli bir etkisi vardır (Minor, 2013; Akt. Gökkaya, 2017).²³

²¹ Gös. yer.

²² Melihat Tüzün, *Rönesans'dan Barok'a Dini ve Tarihsel Konulu Eserlerdeki Natüromort Nesnelere*, (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Ana Sanat Dalı), Sanatta Yeterlilik, İstanbul 2004, s. 3.

²³ Evren Karayel Gökkaya, "Ortaçağ'dan Modernizme Değişen Fikirler Doğrultusunda Batı Resim Sanatında Güzeli Arayış", *Uluslararası Bilim Kültür ve Sanatta Güzeli Arayış Kongresi*, 2017, s. 437.

Rönesans sözcüğü “yeniden doğuş” anlamına gelir. Antikitenin yeniden doğuşu demektir. Rönesans döneminde Avrupa insanı, “Orta Çağ” olarak söylenen devrin hataları olduğunu ve yenilenmesi gerektiğini düşünmektedir (Burke, 2000; Akt. Yavuz, 2019).²⁴

Rönesans döneminde sanatsal amaç, perspektif sayesinde doğanın betimi ve figürlerin yere güçlü bir şekilde basmasıdır. Bu amaca ulaşabilmek yeni bir teknik olduğu için uzun sürmüştür. Birçok ressam perspektif kullanarak oluşturduğu çalışmalarda güçlü çizmıştır. Erken Rönesans ressamlarının perspektifte zorluk çekmelerinin asıl nedeni, uzun yıllar boyunca Uluslararası Gotik ve Bizans sanatının etkisinde kalmalarıdır. Resimsel mekânın perspektifle algılanmasına ilişkin konuların tasvir edilmesindeki zorluk, yüzeye doğru iki boyutlu sembolik mekân anlayışının uzaklaşmasından dolayı olduğu söylenebilir. Rönesans dönemi öncesi Kuzey Avrupa ülkeleri yoğun olarak Gotik sanat etkisindeyken, İtalya’da Bizans (Vasari’nin tabiriyle Yunan) etkisi hâkimdir. Yalnızca İtalya’yla kalmayarak Avrupa’daki diğer kesimlerde de 6. ve 11. yüzyıllar arasında böyle bir etki görülmektedir. İtalya’nın Bizans ile olan yakınlıklarından dolayı bu etkiler İtalya’da daha yoğun hissedildiği söylenebilir.²⁵

Resim sanatında dönemsel olarak birçok farklı tekniğin gelişerek eserlere dahil olduğu görülebilir. Betimlemenin etkili bir halde ifade edilmesi için renk, perspektif, ışık gibi öğelerin eserlerde kullanım türleri artırılarak, aktarımı güçlü bir boyut kazanabilir. Değişime uğrayan tanımlamalarla rastlanılan teknikler, yanılsama kavramı altında görülebilir.²⁶

²⁴ Dilek Yavuz, *Rönesans Dönemi Resim Sanatında Dram: Trajedi ve Komedi*, (Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı), Kayseri 2019, s.36

²⁵ Hamdi Gökova, “Ön-Rönesans Dönemi Resim Sanatının Özellikleri ve Temsile Dönük Çağdaş Resim Sanatı Üzerindeki etkileri”, *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 20, 2018, s. 98.

²⁶ Serdar Dartar, “Rönesans, Barok ve Rokoko Ekseninde Bir Teknik Olarak Yanılsama Kavramı”, *Erciyes Akademi*, DOI:10.48070/erciyesakademi.1332282, Cilt no: 37, Sayı 3, 2023.

Barok Dönemi 16. yüzyıl ile 18. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa sanatına yeni bir biçim veren resim vb. pek çok sanat dalı Rönesans dönemi, Klasizm anlayışına karşı olarak meydana gelmiştir. Rönesans üslubuyla oluşturulan eserlerin merkezinde denge, akıl ve uyum yer alır. Barok resim sanatında ise bu üsluba göre zıt bir anlayış benimsenmiştir. Rönesans dönemindeki akıl ve uyumun yerini barok dönemdeki eserlerde, ilkesizlik ve coşku yer almıştır. Simetrik ve düz betimlemeden geri duran Barok dönemi ressamı, eserlerinde diyagonal bir üslup kullanmıştır. Dönemin resim anlayışındaki açık kompozisyonun önemli olduğundan söz edilebilir. Ressamlar, eserin içerisindeki neden-sonuç ilişkisinden ziyade bir anın resmedilişi üzerinde durmuştur. Açık kompozisyona, renk ve ışık-gölge ile yer verilerek betimleme güçlendirilmiştir. Vaktiyle daha az itibar gören bu biçimsel nitelikler, Barok sanatıyla birlikte anlatının en güçlü unsurlarından biri olduğu kabul edilebilir (Kilinç ve Köksal, 2019; Akt. Özdağ, 2022)...²⁷ ...Rönesans sanatı ile birlikte varlığını bariz bir şekilde gösteren perspektif, Barok sanatı resimlerinde betimleme gücünü, ışık kullanımını vurgulamasıyla oluşturmuştur...²⁸

Barok döneminde sanatların; müzik, resim vb. önceki ve sonraki zaman dilimlerinde birbirlerine rastladıkları görülür. Sanat tarihinden aktarılan Barok teriminin: Heykel, resim ve mimaride karşı reform süresince meydana gelen dramatik ve süslü bir türü yansıttığı söylenebilir. Barok döneminde süslemelere devam edilse de doğrusal teknikten koparak mimari ve resimde “resimsel” bir teknik eğilimiyle Rönesans'tan ayrılaştığı görülebilir. Portrecilikte idealizm azdır ve insana daha çok anlam katılmıştır. Duygusal etkinin kullanımı çoğalmıştır... Süslü kiliselerin teatral dekor tasarımlarıyla oluşması, Katolik ideolojinin vizyonunu desteklemesi yolu olduğu söylenebilir. Protestan kesim ise kültürel benliğini daha belirgin hale getirmiştir. Güney Baroktaki unsurlar Kuzey mimarisinde ve resimde etkiliyken, Protestan litürjisinde farklı bir ilerleme vardır. Özellikle, Protestan

²⁷ Didar Ezgi Özdağ, “Barok Dönemin İz Bırakan Ressamı: Artemisa Gentileschi ve Karanlık Resimleri”, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, s. 1355–1364, Sayı 97, 2022 s. 1356-1357.

²⁸ Serdar Dartar, *a.g.e.*, 2023, s. 1420.

ilahisinin yazarı olan Michael Praetorius gibi bestecilerin emekleriyle bu ilerlemeler sağlanmıştır.²⁹

Aydınlanma çağında yaklaşık 1715-1774 yılları arasında gelişen Rokoko sanatı tamamen dünyevi güzelliklerin arayışından meydana gelen, o zamanın soylu ve aristokrat çevresinin zevklerini betimleyen; göz alıcı giysili hafif meşrep kadınların, peruklu çapkın erkeklerin gönül ilişkilerini ve günlük hayatından sahnelerin ele alındığı bir dönemdir. Bundan dolayı bazı sanat tarihçileri resmin birer bezemeye, heykelin ise porselen biblolarla uyarlandığı Rokoko'yu bir yıkılış üslubu olarak görmektedir.³⁰

Barok sanatı bir saray sanatı olmasına karşın Rokoko sanatı ise mutlakiyetçiliğin oluşturduğu baskıdan kurtularak, savaş yorgunluğu ile orta sınıfın üst kesiminin sanatı olarak görülmektedir. “*Artık sanat, yücelik ve güçlülüğün yerine yaşamın güzellik ve hoşluğunu ifade ediyor, etki altına alıp ezmek yerine büyüleyip hoşla gitme amacını güdüyordu. Sanat daha erişilebilir, daha insancıl, daha alçakgönüllü, duruma gelerek yarı tanrıların ve üstün kişilerin konusu olmaktan çıktı ve ölümlü, güçsüz, duyumsal, haz düşkünü kişilere seslenmeye başladı*” (Hauser, Arnold, 1995; Akt. Yıldırım, 2018) cümleleriyle dönemin sanat anlayışı ifade edilmiştir.³¹ 18. yüzyılın sanat anlayışında Rokoko ve Yeni Klasik sanat görüşlerinin karşıtlığı gelişmiştir. Rokoko sanatında bol süslülük ve dekoratif sanatlar hâkimdir. 13. yüzyıl sonrası ilk defa altın yıldızın yeniden ün kazandığı görülmektedir...³²

²⁹ Maria Lord, John Snelson, *Antik Çağlardan Günümüze Müziğin Öyküsü*, 1. Baskı, Hep Kitap Yayınevi, İstanbul 2018, s. 34,35.

³⁰ Evren Karayel Gökaya, *a.g.e.*, 2017, s. 445.

³¹ Ceren Yıldırım, *Sanat Tarihi - 1*, E-Kitap, Google Kitaplar, 2.Baskı, 2018, İstanbul: Hiperlink Yayınları, s. 166-167. Erişim Tarihi: 03.12.2023

³² Özkan Eroğlu, *Sanatta Derin...*, 2023, s.16.

Rönesans dönemi sonrası sanat, ilk zamanlarında Barok etkileri sonra ise yoğun bir şekilde abartılı olan Rokoko üslubu ile kaçınılmaz biçimde karşılaşmıştır. Tüm bunlar sanatın bir yenilik ve farklılık ihtiyacı yaşadığı ve arayış içerisine girdiği düşünülebilir. Yeni klasikçi görüş tam anlamıyla yanıtını karşılamasa da birtakım durumların görülebilmesine vesile olmuştur. Bunu takip eden süre zarfında ise 19. yüzyılla beraber, sanat yeni bir uyanışa şahit olmuştur. Söz konusu bu şahitlik, öznel boyutta anlam kazanarak toplumsal gelişim ve farklılaşmalarla birlikte konuyu desteklemektedir.³³

18. yüzyıl ile 19. yüzyıl başlarında estetik eğitim düşüncesi, teknoloji ve endüstri devriminin ilerleyişiyle değişiklikler yaşayarak bu defa endüstrileşme ile makineleşme aşamalarında insanın yabancılaşması olgusuna ve bilimselleşme ile ussallaşma (rasyonalizasyon) olgularına karşı bir denge unsuru olarak fark etme sürecine girmiştir. Estetik ile sanat eğitiminin öncelikle bir duygu eğitimi şeklinde, aklın ve ussual düşünmenin karşısına yerleştirilebilir ...³⁴

“Estetik” denildiğinde akla ilk gelen kavramlardan biri de “güzel”dir. Bu iki kavramın birbiriyle karıştırılmaması gerekir. Vecihi Timuroğlu, bahsedilen iki kavramın ayrımını şu şekilde tanımlamaktadır: Estetik ile güzel kavramı birbirlerinden farklıdır. Her güzel olarak algılanan şey estetik değildir. Estetik, yaratıcılığın neticesinde insanların deney ve yaşantılarının anlamlı sentezler oluşturmasıdır. Her yaratıcı etkinlikte estetik olmasa da her yaratıcı etkinlikten estetik meydana gelebilmektedir. Sanat eserinde estetiğin varlığı, düşünce ve duyguların o eserde dengeli şekilde oluşmasına tabiidir.³⁵ Sanatçı, (müzisyen, dansçı, oyuncu, oyun yazarı, ressam, vb.) yalnızca kendince değiştirilebilir bir nesne

³³ Özkan Eroğlu, *Modern Sanat – 20. Yüzyılda*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları, s. 15. ISBN:9786052158630, 605215863, Erişim Tarihi: 07.01.2024 01:05

³⁴ İnci San, *Sanatlar, Eğitim ve Kültür*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2021). (n.p.): Yeni İnsan Yayınevi. s. 16. Erişim Tarihi: 03.12.2023

³⁵ İnci San, *Çocuk ve Sanat*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2021). (n.p.): Yeni İnsan Yayınevi. s. 21. Erişim Tarihi: 03.12.2023

bulduğunda, onda sezindiği güzelliği aniden güzele evirmektedir.³⁶ Estetik kavramı resim sanatını da etkileyerek eserlere dahil olduğu görülebilir. Estetiğin resim gibi, müzik ve dans vb. diğer sanat dallarında da etkisi olduğu söylenebilir.

Bu dönemde farklı bir konuyu ele alan düşünce sistemi ortaya çıkmıştır. Marx'ın düşüncesine göre sanatçı, halkın gereksinimlerine yanıt bulmaktadır. Marksizm adıyla kendi içinde ihtiyaçlarını gideren bir sanat anlayışı oluşmuştur. Böyle bir anlayışın karşısında olan idealist anlayışlar da bulunmakta ve 19. yüzyılda söz konusu farklı iki anlayış, karşı karşıya mücadele etmiştir. Bu noktada sanat ve zanaat ayrımı meselesi devreye girmektedir. Kant ve Hegel sanatı zanaata tercih ederek, Marx'ın anlayışına karşı görüşler savunmuştur. Marx için sanatın toplumsal gereksinimlere göre oluşması, zanaat anlamına gelmektedir.³⁷ Özkan Eroğlu: Hegel öncesi dönemde, zamanın zengin varlığını ve bu varlığın noktalarını yeniden sağlayabilecek güçte bir sanatın kabulü, menfaat çekişmesiyle zorlaştığı dile getirilmiştir...³⁸

19. yüzyılda “sanat için sanat” anlayışı, tekrardan oluşum süreci halindeyken toplumcu ve burjuva sanatı karşı karşıya gelmiştir (Akt. Eroğlu, 2023) ...³⁹ 19. yüzyılın yarısında oluşan ve artarak ilerleyen, 20. yüzyılın başında hayret verici bir şekilde meydana gelen köktenci değişimlerin, farklı kültürel etnik kökenler ile sanatsal gelenekle oluşturulan yeni ilişkilerinden dolayı olduğu söylenebilir.⁴⁰ Bu dönemde sanat anlayışının, sanatın topluma yönelik mi yoksa kendine mi ithaf ettiğine dair sorgulamaların beraberinde; resimlerde kullanılan imgeler, savunulan

³⁶ Vecihi Timuroğlu, *Estetik: Estetik üzerine*, 1. Baskı, Berfin Yayınları, İstanbul 2013, s. 15.

³⁷ Özkan Eroğlu, *Sanat Bilgisi: 4. Kitap*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları, s. 62-63. Erişim Tarihi: 03.12.2023

³⁸ Özkan Eroğlu, *Modern Sanat...*, 2023, s. 25.

³⁹ Özkan Eroğlu, *Sanatın Yeniden İnşası*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları, s. 37. Erişim Tarihi: 03.12.2023

⁴⁰ Hamdi Gökova, *a.g.m.*, 2018, s. 98.

fikre göre değişim yaşıadığı görülebılır. 20. yüzyılda akım ve üslupların artmasıyla resim sanatının zenginleştıği söylenilebilir.

21. yüzyılda güzel sanatlar alanında büyük değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler pek çok yönde ve belirgin halde meydana gelmektedir. Görsel sanatçılar, bu dönemin çağı ve enformasyonu ile derin bir biçimde birbirleriyle etkileşim halindedir. Günümüzdeki sanat eserlerinin özgün oluşumları ve dayandıkları yapının bir bileşeniyle sentezlemenin kökeni olan, sanat biçimleri ve sanatsal yaratımda yardımcı olan bilgilerin tamamıdır denilebilir.⁴¹

Bu dönemde görsel sanatlar ile performans sanatlarında disiplinler anlayışıyla meydana gelen kökten değişimlerin en açık yönü, disiplinlerarası anlayışa dayalı yaklaşımların artmasıdır. Bu neticede çeşitli sanatsal disiplinlerinin, sosyal bilimlerin, ileri teknolojinin vb. farklı dallarla, kendi disiplinleri arasında bağlar oluşturan sanatçıların çoğaldığı söylenebilir.⁴²

⁴¹ Gös. yer.

⁴² Melike Evren Özkarakahya, *Disiplinlerarası Sanat Bağlamında Robert Rauschenberg, William Forsythe, Jerome Bel'in Eserlerinde Koreografik Nesne*, (T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı, Sanat ve Tasarım Programı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, s. 1.

BÖLÜM III

3. RESİM SANATINDA DİSİPLİNLERARASI ETKİLEŞİMLER

Bu çalışmada, resim sanatında disiplinlerarası etkileşimler inceleneceği için öncelikle disiplin ve disiplinlerarası kavramlarını irdelemek yerinde olacaktır.

Disiplin kavramı (Berger, 2001; Akt. Angın Savaş, 2010), kendine özgü eğitim altyapısı, yöntemleri ve içeriği olan herhangi bir alanda yeni bilgi üretebileceğini ve söz konusu alanda daha ileri düzeyde bilgiler geliştirilebileceğini kanıtlamış, araştırma alanına verilen isim olarak ifade edilebilir⁴³. Disiplinlerarası sanat ise: “İçinde plastik, fonetik çıkış noktaları olan, bunun yanında teatral görseelliği de beraberinde taşıyan bir olgu” (Başar, 2000; Akt. Angın Savaş, 2010)⁴⁴ şeklinde tanımlanmıştır.

Modern çağda sanat, sosyal bilimler, bilim tarihi vb. dallar beraber konu işlemiştir. Fakat ayrı isimlerle farklı branşlarda aktarılmıştır... Her bir dalda alanında uzman kişiler meydana gelerek sanatçılar, bilim adamları vb. oluştu. Modern dönemin getirdiği gelişimi postmodernizm yeniden buluşturmuştur. Postmodernizmin bu buluşması Antik dönemdeki gibi gerçekleşerek Modernitenin farklı dallara ayırdığı bu anlayışı yeniden değiştirmiştir. Postmodernizmin buluşturduğu bu alanlarla yeni bir terim meydana gelmiştir: “Disiplinlerarasılık” veya “disiplinlerarasılık” adlı, “transdisiplinler”dir (Akay, 2001; Akt. Temel, 2002).⁴⁵ Transdisiplinler diye tanımlanan bu bir araya gelme durumu sanat alanında da yine

⁴³ Ruhsar Angın Savaş, *a.g.e.*, 2010, s. 4.

⁴⁴ Ruhsar Angın Savaş, *a.g.e.*, 2010, s. 4.

⁴⁵ Baybora Temel, *Batı Resminde Yeni Dışavurumcu Akımın (New Expressionism) 1980 sonrası Türk Resim Sanatına Etkileri*, (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Ana Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2002, s. 19.

pek çok bilimi kendisine dahil etmiştir. Modernitenin çeşitli disiplinleri arasında bir küreselleşme (globalizm) anlayışı oluşturmuştur.⁴⁶

Her sanat disiplini farklı duygulara yönelir, kendini farklı araçlarla ifade ederek “insana ve öğrenim çevresine” ait bir servet oluşturmaktadır.⁴⁷ *Disiplinlerarası bakışla şekillenen sanatların birbiri içindeki varlığı görünürün ve bilinirin ötesinde sanatçının izleyiciye aktarmaya çalıştığı ancak derin anlamlar taşıyan bir çözümleme biçimiyle vuku bulmaktadır. İzleyici ve sanatçı arasında geçen bu anlamsal varoluş şekli işitsel olanı görsel olana aktarma yolu olarak uygulanmıştır...*⁴⁸

Sanat disiplinleri, farklı sınıflara ayrılarak; geleneksel ve çağdaş olarak tanımlanabilir. (Yolcu, 2018: 9) Geleneksel sınıflama, hitap edilen duyu organlarına göre oluşturulmuştur. Görsel sanatlar (plastik sanatlar), görmeye dayanan sanatları resim, heykel ve mimariyi içerir. Fenotik sanatlar, işitsel duyumuza hitap eden müzik ve türleri ile edebiyatı kapsamaktadır. Ritmik sanatlar, hareketle ilgili olan bale, dans ve pandomimi; dramatik sanatlar ise, görme, işitme ve hareketle ilgili olarak sinema, tiyatro ve opera gibi dalların bir araya geldiği alandır.⁴⁹

Günümüzde sanat ise, çeşitli şekilde sınıflandırılır. (San 1998; Akt. Özsoy), Sanat beş alanda sınıflanabilir: “1. Görsel-yoğrumsal sanatlar (Plastik sanatlar), 2. Dilsel ve sözsöz sanatlar (Yazın sanatları), 3. Sessel sanatlar (Müzik), 4. Devinim ve

⁴⁶ Baybora Temel, *Batı Resminde...*, 2002, s. 20.

⁴⁷ Özlem Üstüner, *Disiplinlerarası Sanat ve Sanat Eğitimine Etkileri*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007 s. 7.

⁴⁸ Zuhâl Öktem Demir, *Sanatlararasılıkta Moda ve Müzik*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2021). (n.p.): Efe Akademi Yayınları. s.33. Erişim Tarihi: 03.12.2023

⁴⁹ Enver Yolcu, *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Pegem Akademi, Ankara 2018, s. 9.

devim-duyusal (Kinestetik) sanatlar (Harekete dayalı-dans gibi), 5. Eylem sanatları (Tiyatro, drama ve diğer gösterim sanatları)''⁵⁰ .

Sınıflandırılan sanatların İlk Çağ'dan günümüz resim sanatına; müzik, dans ve tiyatro etkileri genel itibarıyla resim tasviri olarak yansırken, 19. yüzyılla birlikte günümüze değin gelişip, değişim göstermesiyle malzeme, mekân vb. ile sınırlı kalmayıp, sanat disiplinlerinin bir araya gelip yeni bir eylem "ifade dili" oluşturarak çeşitlendiği görülebilir. Yeni ifade dillerinin oluşumunda, modernizmin getirdiği farklı düşünce yapısının da etkili olduğu söylenebilir.

20. yüzyıldaki Avangard hareketlerle müzik, tiyatro, opera ve görsel sanatların birbirleriyle etkileşimlerinin arttığı görülebilir. Besteci Richard Wagner, kalıcı simgesel değerler amacı olan bir sanatçıdır. Wagner tarafından çıkarılan ve bütünlüklü sanat eseri anlamına gelen Gesamtkunstwerk teorisi, operada bir devrim niteliğinde ilerlemelere vesile olmuştur. Bu teorisi ile birlikte söz, ses ve jestler bir araya gelerek "müzikli dramın" meydana gelmesini sağlamıştır.⁵¹ Wagner bu operalarında müziksel, dramatik ve görsel öğelerin eşit işlevi olduğunu ileri sürerek müzikli dramı tanımlamıştır.⁵² Disiplinlerarası sanatın önemli bir parçası olan bu yaklaşımla birlikte müzik, drama ve sahnedeki her şey aynı düzlemde estetize hale getirilerek sanat eserlerine çevrilmeye çalışılmıştır.⁵³ Gesamtkunstwerk ilkesinde müzikal oluşuma iştirak eden pratisyenlerin, geniş perspektifte yaratıcılığı ile bir

⁵⁰ Vedat Özsoy, *Görsel Sanatlar Eğitimi*, Pegem Akademi, Ankara 2015, s.12.

⁵¹ David Wiles, Christine Dymkowski, *Tiyatro Tarihi, 1. Baskı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2019, s. 262.

⁵² <https://ozcanyilmazmusic.com/muzik-terimleri-sozluğu/>

⁵³ Ruhsar Angın Savaş, *Disiplinlerarası Sanat Etkileşimlerinin Seramik Sanatı ve Eğitimine Katkısı*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Uygulamalı Sanatlar Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010, s. 7.

şovun görsel ve işitsel öğelerin birikimleriyle oluşacak bir tecrübeyi amaçlamıştır.⁵⁴ Böylece sanat disiplinlerinin ortak tasarım öge ve ilkelerinin olduğu da anlaşılabilir.

Sanatın temelini oluşturan ayrıştırılabilir ve tanımlanabilir bileşenler mevcuttur. Sanat disiplinleri üretim aşamasında tasarım ilke ve öğelerinden yararlanabilir. Görsel tasarım öğeleri: Nokta, çizgi, şekil, biçim, doku, renk, espas olarak sıralanabilir.⁵⁵

...Tasarım sürecinde ilkeler bilindiği oranda, daha bilinçli kontrol edilebilir. Hurwitz ve Day, Sanat Dili ve Uygulaması adlı eserlerinde görsel tasarım ilkelerini oran/orantı, bütünlük/birlik, zıtlık, çeşitlilik, denge, hareket, ritim, örüntü ve vurgu şeklinde yer vermiştir (Alakuş, 2002; Akt. Alakuş, 2015).⁵⁶

Görsel algılama ve anlamlandırma: 20. yüzyılda meydana gelen Max Wertheimer, Kurt Koffka ve Wolfgang Köhler tarafından psikolojik kuramlardan biri olan Gestalt algı psikolojisidir. Bu disiplin, insanın görme sürecinde önce görsel parçaları topladığı, bunları birleştirerek görülen bir nesne haline getirdiği düşüncesiyle, görmenin en başta düzenlendiği, bir düzenleme (Gestalt) olduğu görüşündedir. (Tuğal, 2012; Akt. Gezer, 2019) Tüm plastik sanatları etkileyen Gestalt psikolojisi, insan algılarının duyum parçalarının birikmesi ve birleşmesi sonucunda oluştuğu (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997; Akt. Gezer, 2019) görüşünde olarak; bütünün algılanması parçaların algılanmasından daha önce oluştuğunu dile getirmiştir... (Şirin, 2012; Akt. Gezer, 2019) Gestalt teorisinin temelinde görsel algılama, “*kendini oluşturan parçaların toplamından daha anlamlıdır*” ilkesi bulunur. (Erişti vd. 2013; Akt. Gezer, 2019) Renk, doku, biçim,

⁵⁴ David Wiles, Christine Dymkowski, *Tiyatro Tarihi, 1. Baskı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2019, s. 262.

⁵⁵ Ülkü Gezer, “Çağdaş Sanat ve Tasarım Eğitiminde Görsel Tasarım Öğeleri ve İlkeleri”, *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019, s.597.

⁵⁶ Ali Osman Alakuş, Barış Aydın, “Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümleri Web Sayfalarına İlişkin Görsel Bir Analiz”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:14 Sayı:53, 2015, s.3.

şekil, boyut veya değer gibi görsel özellikler, izleyicide algı oluşumuyla örgütlenerek, duyuların derlenmesi ve organize edilmesiyle anlamlı hal aldığı ifade edilebilir... Gestalt teorisindeki ilkeler: Şekil, izlenen uyarıcı bireyin odağı iken zemin ise şeklin gerisinde ve algı alanına girmeyen kısımdır. Yakınlık ilkesi, zaman ve mekân olarak nesnelere yakın ve gruplanarak algılanması şeklinde belirtilir. Benzerlik ilkesi şekil, renk, doku vb. özelliklerin birbirine benzer uyarıcıların gruplanarak algılanmasını açıklar. Tamamlama ilkesi, eksik bırakılmış etkinliklerin, seslerin, şekillerin tamamlanarak algılanmasını belirtir. Devamlılık ilkesi, aynı yöndeki çizgilerin, noktaların ve uyarıcıların birlikte gruplanarak algılanması vurgular. Basitlik ilkesi ise, uyarıcıların basit şekilde algılanması olduğunu açıklar (Graham, 2008; Akt. Gezer, 2019).⁵⁷ Eserlerde barınan bu unsurların, uyaran ve uyarıcı arasındaki ifade aktarımı modernizm dönemi sanatta çeşitlilik kazandırdığı ifade edilebilir.

⁵⁷ Ülkü Gezer, “Çağdaş Sanat ve Tasarım Eğitiminde Görsel Tasarım Öğeleri ve İlkeleri”, *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019, s.603.

Yukarıda yer alan bilgiler doğrultusunda, Gestalt algı psikolojisi ile görsel tasarım öge ve ilkeleriyle araştırmacı tarafından oluşturulan *Tablo 1* aşağıda yer verilmiştir:

RESİM	MÜZİK	DANS	TİYATRO
	Ahenk	Işık-Gölge	Işık-Gölge
	Armoni	Uyum	Uyum
	Bütünlük	Bütünlük	Bütünlük
	Denge	Denge	Denge
	Dinamik	Dinamik	Dinamik
	Doğaçlama	Doğaçlama	Doğaçlama
	Hareket	Devinim	Devinim
	Kurgu	Kurgu	Kurgu
	Oran-Orantı	Oran-Orantı	Oran-Orantı
	Ritim	Ritim	Ritim
	Tema	Tema	Tema
	Vurgu	Vurgu	Vurgu
	Zıtlık	Zıtlık	Zıtlık
		Aritmetik	
			İroni
	Kolaj		
	Monoton		
	Motif		
	Nüans		
Ölçü			

Tablo 1: Merve Çiftçi, *Sanat Tasarım Öğeleri ve İlkeleri*.

Sanat tasarım öge ve ilkelerinin modernizm de oluşmasının yanı sıra bu dönemde çeşitli görüşler de gelişti. Modernizmle birlikte gelen yabancılaşmayla

sanatçılar, “sanat için sanat” görüşünü önemsemi... Modern sanatta mimesis (taklit) terk edildi... Modern sanatta görülen gerçeklikten uzaklaşarak, ruhsal deneyimlerle birlikte metafizik bir evrene doğru soyut sanata geçildi.⁵⁸ Farklı malzeme kullanımlarının da sanata dahil edilmesiyle birlikte yeni oluşumlar meydana geldi. Bu oluşumlar (Dadaizm vb.) bazı sanat akımlarında net bir şekilde görülebilir. Sanatçılar akım ve üsluplara göre değişkenlik gösteren farklı malzemeleri kullandıkları gibi farklı disiplinleri bir araya getirme anlayışını da benimsedi.⁵⁹ Bahsedilen bu anlayış; sanatın resim, müzik, dans ve tiyatro gibi birçok disiplininde, kendi ifade biçimlerine yönelik olduğu düşünülebilir. Birden fazla sanat disiplinin bir araya gelerek eylem hali oluşturmasına sahne sanatları olarak değinilebilir.

Sahne sanatları tiyatro, bale, opera ve dans gibi birden çok sanat biçimi ile varlık gösterir. Sanatçı ile seyirci arasında ifade aracı olan, sanatçının kendi bedeni oldu. Beden dilinin; jest, duruş biçimi vb. ile aktarıldığı sözsüz bir iletişim biçimi (Mutlu, 1998; Akt. Erkan, 2014) olarak tanımlanırken; sahne beden dilinde belirli bir zaman dilimi ve seçici hareketlerle bir anlatım olduğu söylenebilir.⁶⁰ 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında sahne tasarımı kavramı kullanılmaya başlandı. Birey üzerindeki zaman-mekân algısı değişerek yanılısama yaratımı oluşturuldu. Yanılısama yaratımı ve sahne tasarımı konusunda mekân (tiyatro sahnesi) önemli bir unsurdur. (Aksel, 1988; Akt. Karaçam, 2021).⁶¹

1915 yılında yayınlanan “Fütürist Sentetik Tiyatro” manifestosu, bedenini sanatsal bir anlatım aracı olarak kullanmak isteyen sanatçılara, çeşitli fikirleri, olguları veya simgeleri birkaç kelime ya da hareketle sınırlandırarak oluşturmalarını tavsiye etmiştir. Bu tür performanslar, genelde tek bir fikri merkez olarak,

⁵⁸ Gülderen Görenek, “Modern Sanat”, *Journal of Modernism and Postmodernism Studies JOMOPS*, 2020, Cilt: 1, Sayı: 2, 2020, s.10.

⁵⁹ Ruhsar Angın Savaş, *Disiplinlerarası Sanat...*, 2010, s.7.

⁶⁰ Sema Erkan, “Sahne Sanatlarında Güçlü Bir Anlatım Aracı Olarak Beden”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 41, 2014, s.3.

⁶¹ Yasin Karaçam, “Sahne Tasarımının Gelişim Süreci İçerisinde Teknik ve Teknolojinin Önemi”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 46, 2021, s.201.

1960'lardan itibaren görülen performanslara yakındır (Antmen, 2009; Akt. Şenel 2015).⁶² Sahne sanatlarının içerisinde performans sanatı da yer alır.⁶³ Fakat sahne ve gösteri sanatlarındaki gibi vücut hareketleriyle sergilemesi yönünden benzerlik gösterse de tiyatro gibi herhangi bir metne bağlı değildir.⁶⁴

Sanat disiplinleri arasındaki görüşlerini ifade eden Kandinsky, resim ve dansa, tüm armoni ve uyumsuzluğun sadece tinsel oluşması ve müzikten öğrenilmesi gerektiğini dile getirmiştir... Gelecekte dans sanatının başarılı olması, tinsel armoni sanatının gerçek sahne kompozisyonu oluşmasıyla mümkün olabileceğini belirtmiştir. Yeni tiyatrodaki kompozisyonlar üç unsurdan meydana geleceğinden bahsetmiştir. Bu üç unsur ise aşağıda yer almaktadır:⁶⁵

- (1) *Müzikal hareket*
- (2) *Resimsel hareket*
- (3) *Fiziksel hareket*

Eyleme dayalı bu unsurların farklı duylara hitap etmesiyle birleştirici bir sanat türünün olduğu yorumlanabilir. İlerleyen süreçte bahsedilen unsurların kullanımını birçok eserde de görülür.

Sanat disiplinlerinin türemesi, gelişen sanat anlayışı biçimine göre eşgüdümlü ilerleyebilir. Sanat performansları, modernizm sonrası oluşan postmodernizmle birlikte çoğaldığı görülür. (Fukuyama, 1993; Akt. Yıldız) Postmodernizmin, modernizmden bir kopuş olduğu ifade edilebilir. (Soykan, 1993;

⁶² Elif Şenel, "Performans Sanatları ve Sanatçının Anlatım Aracı Olarak Beden", *İdil Dergisi*, Cilt 4, Sayı 16, 2015, s.164-165.

⁶³ Pelin Avşar Karabaş, Fatih İşleyen, "Performans Sanatının Doğuşu ve Günümüze Yansımaları", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 2016, s.340.

⁶⁴ Pelin Avşar Karabaş, Fatih İşleyen, "Performans Sanatının Doğuşu ve Günümüze Yansımaları", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 2016, s.342.

⁶⁵ Wassily Kandinsky ,*a.g.e.*, 2020, s.103

Akt. Yıldız, 2015) Postmodern bir durum yaşanmakta olduğu ileri sürülerek, süreç içinde aklın iflas ettiği, ideolojilerin tükendiği, mekân ve zaman anlayışının sarsıldığı görüşleri yer alır. Felsefede postmodernizmin tanımı 1979 yılında J. F. Lyotard'ın yazdığı “la condition postmoderne” adlı eserde “üst anlatıların sonu” olarak tanımlanır.⁶⁶ Sanatçılar, sanat anlayışlarını sorgulayarak, sanatın sınırlarını kaldırma ihtiyacı duymasıyla, alternatif malzeme ve yöntemler geliştirmeye başlayarak, bedeni ve her türden nesneyi sanata dahil ederek, klasik sanat anlayışın dışına çıktı. 20. yüzyıl sanat anlayışına meydan okuyan performans sanatı, malzeme olarak bedeni seçti ve sanat eserinin taşınması ve satılmasına karşı çıktı.⁶⁷

Performans sanatı: Müzik, dans, tiyatro, resim, video ve plastik sanatlar gibi birçok alanı kapsayarak ve sanatçının bedenini kullanarak seyirci önünde canlı halde sergilediği eylemdir.⁶⁸ ...İzleyiciye yakın ya da uzak, birkaç dakika, saat ya da birkaç gün sürebilir (Antmen, 2009; Akt. Şenel, 2015).⁶⁹ Happening veya Oluşum olarak da ifade edilerek, o an gelişen ve doğaçlama eylemlerden oluşan sanat biçimidir. Dans, müzik vb. olarak görsel, işitsel, kokusal ve tatsal anlamda duyuşsal veya duygusal biçimde deneyimlenebilen türleri bulunmaktadır. Seyirciler de bu sürece katılabilir ve uyaranlara karşı bir tepki uyandırılmak istenir...⁷⁰ Eylem Resmi, Vücut Sanatı, Beden Sanatı, Fluxus, Yoksul Sanat ve Süreç Sanatı ile de ilişkilidir.⁷¹

Kavramsal sanat akımlarından birisi olan performans sanatı, 1960'ların ikinci yarısında siyasi ve kültürel biçimde meydan okudu (Ayfer Uz ve Nurbiye Uz,

⁶⁶ Hasan Yıldız, “Postmodernizm Nedir?”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:13, 2015.

⁶⁷ Ezgi Hakan Verdu Martinez, Akın Demiral, “20. ve 21. YY. Da Sanatta Malzeme Olarak Beden; Performans Sanatı”, *Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi*, s.180.

⁶⁸ Pelin Avşar Karabaş, Fatih İşleyen, “Performans Sanatının Doğuşu ve Günümüze Yansımaları”, *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 2016, s.340.

⁶⁹ Elif Şenel, “Performans Sanatları ve Sanatçının Anlatım Aracı Olarak Beden”, *İdil Dergisi*, Cilt 4, Sayı 16, 2015, s.164.

⁷⁰ Pelin Avşar Karabaş, Fatih İşleyen, “Performans Sanatının Doğuşu ve Günümüze Yansımaları”, *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 2016, s.343.

⁷¹ Pelin Avşar Karabaş, Fatih İşleyen, *a.g.m.*, s.342.

2018; Akt. Özeskici, 2021).⁷² 1960 yıllarından sonra tamamen bağımsız bir alan yarattı.⁷³ Performans sanatının kavramsal yapısında eylem (hız ve hareket) yer alır...⁷⁴ Eyleme dayalı bu sanat türlerinin tekrarı olmadığı için fotoğraf veya video kamera kaydı ile arşivlenir.⁷⁵ Teknolojik gelişmelerle birlikte fotoğraf, video ve dijital çalışmalara performans sanatı da dahil oldu. Böylece sanatçıların performanslarını, birçok türde izleyici kitlesine iletebilecekleri bir ifade dili oluşturuldu.⁷⁶

1960 yıllarından günümüze kadar devam eden çağdaş sanatla birlikte, üretim çeşitliliği sayesinde sanatçılar ve yapıtlarında farklılıklar oluştuğu söylenebilir. Küreselleşme, çevre, teknoloji, kimlik, sınıf vb. gibi kavramlar üzerine durur. Çağdaş sanatçıların disiplinlerarası çalışmalar, çeşitli materyaller ile değişimleri görülür...⁷⁷ Çağdaş sanat terimi 20. yüzyıl ve yoğun olarak 1970 sonrası sanatı olarak tanımlanarak (Bayrak, 2012; Akt. Saç Kavrayan, 2019) biçim ve konu açısından alışılmadık bulunduğu söylenebilir.⁷⁸ Çağdaş sanat birçok yazılı kaynakta güncel sanat olarak da ifade edildiği görülür.

Güncel sanat eskimeyen bir kavram olmasıyla birlikte çok yönlü çalışmaya açık bir anlayıştır... Globalleşmeyle birlikte sanatçının içinde bulunduğu zamana, mekâna, yaşadıklarına göre evrilerek kendi benliğine ulaşarak düşünsel olanı ifade

⁷² Evrim Özeskici “Performans Sanatı Bağlamında Yves Klein, George Maciunas Ve Marina Abramovic’in Eser Analizleri”, *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, Cilt:7, Sayı:46, 2021.

⁷³ Ezgi Hakan Verdu Martinez, Akın Demiral, “20. ve 21. YY. Da Sanatta Malzeme Olarak Beden; Performans Sanatı”, *Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi*, s.180.

⁷⁴ Evrim Özeskici *a.g.m.*

⁷⁵ Pelin Avşar Karabaş, Fatih İşleyen, *a.g.m.*, s.342.

⁷⁶ Ezgi Hakan Verdu Martinez, Akın Demiral, *a.g.m.*, s.191.

⁷⁷ Çiğdem Saç Kavrayan, “Çağdaş Sanat ve Kimlik: Grayson Perry Eserleri Üzerinden Bir İnceleme”, *İnsan ve İnsan Dergisi*, Sayı: 19, 2019, s.63.

⁷⁸ Çiğdem Saç Kavrayan, *a.g.m.*

etme biçimi olduğu denilebilir. (Ersen,2010; Akt. Bulut).⁷⁹ Sanatçı, malzemenin önemsiz görünmesiyle daha rahat bir şekilde ürettiği yorumlanabilir. Düşünce bu noktada önemlidir. Yalnızca sanatsal üretimle kalmayıp aynı zamanda yazarak, yaşayarak, bedenini kullanarak, bulduğu hazır yapım ürünlere bir şeyler yaparak güncel sanat-kavramsal sanatı oluşturur. Güncel sanatın yeni bir üretimin yanı sıra, sınırları geçmek isteyen anlayış biçimi olduğu söylenebilir...⁸⁰

1970 yıllarında ekonomik krizle beraber sanat camiasında oluşan durgunluk, kavramsal sanat ve nesnesiz sanat düşüncesi rağbet gördü. Bu dönemde sanat-bilim ya da sanat-teknoloji ilişkisinin yaşandığı, sistem analizlerine ve siberetik deneylere yönelme olmuştur. Bilgisayar üretici ve yaratıcı bir aygıt olarak görülmüştür. Sanat ve teknolojinin disiplinlerarası birlikteliklerine imkân sağlayan bu sergilerin temelinde, sanatın bir bilgi biçimi olarak nasıl anlaşılması gerektiğine yönelik yaklaşımları da beraberinde getirmiştir...⁸¹ 20. yüzyılla beraber günümüz sanatları disiplinlerarası etkileşimlerden yararlanarak, müzik, tiyatro, resim vb. sanatlarla birlikte ilerleyerek, sanat ve sanatçılar sınırların dışına çıkarak, geniş bir dünyaya adım attığı görülebilir...⁸²

İnci San'a göre ise: 21. yüzyıl sanatların üretiminde teknoloji ve bilimden beslenmeden yeni ve çağcıl eserlerin görülebilmesi olası değildir. Sanatları incelerken, sanatçıların da araştırmacı kimliği, teknolojiye hâkimiyetleri ve disiplinlerarası ele alımları görülmektedir. Bu disiplinlerarası tutum başka sanat dallarını da araştırarak sosyal gerçeklikleri farklı doğrultularla gözlemlenmelerini de

⁷⁹ Şükran Bulut, "Güncel Sanatı (Kavramsal) Anlamaya Çalışmak", *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, Cilt:4, Sayı: 1, 2018, s.69.

⁸⁰ Şükran Bulut, *a.g.m.*, s.69.

⁸¹ Rıfat Şahiner, *Çağdaş Sanatta Temsiliyet Krizi, Çağdaş Kuramlar ve Güncel Tartışmalar*, Ütopya Yayınları, 1.Baskı, Şubat 2015, s.7.

⁸² Hilal Şahin Ustaoglu, *Disiplinlerarası Sanatta Temel Sanat Eğitiminin Yeri ve Önemi*, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019, s. 11.

sağlamaktadır. Yeni sanatı anlamak, seyirciler için de bazen zor olabilmektedir. Sanatçılar ve tüketiciler yeni bilimsel buluşlar, fiziksel buluşlar, dijitalbilim, kuantum, beyinbilim vb. türü konular ile ilgili bilgili olmalıdır. Toplumbilim, psikoloji, etnografik vb. bilgiler, eserler vasıtasıyla da aktarılmaktadır.⁸³ Teknolojik tasarım araçları sayesinde sanatçılar, sanat eserleri için birçok yeniliğin beraberliğinde meydana getirme imkânı bulmaktadır.⁸⁴

Sanat türlerinin birbirlerini biçimlendirme öğelerini kullanmalarının haricinde, farklı çağlarda farklı sanat dalları buluşarak, bütünleşebilir... Bir sanat ortamında izleyici de sanatçılar arasında dönem ve sanat türü farkı ayırmaksızın onların yapıları, hayata karşı görüşlerinin getirdiği ortaklıklar, sanatlarının çıkış noktası olan temel kavramlar, birbiriyle hiç bağı yokmuş gibi görünen sanatçılar veya sanatçı grupları arasındaki ilişkileri bulgulayarak, sanat eserine yeni bir alımlama boyutu kazandırabilir. Bu durumda, alımlayanın yapıta getirdiği yeni bir boyut olabileceği ihtimaliyle birlikte sanatçının bilinçli bir yaklaşımı da olabildiği söylenebilir.⁸⁵

Disiplinlerarası anlayışı destekleyen sanatçılar kadar, desteklemeyen sanatçılarda bulunur. Aziz Nesin, *Sanat Yazıları* adlı kitabında görüşlerini şu ifadelerle belirtmektedir: Tüm sanatlar, kendi benliğinde bulunmak için diğer sanatların desteğinden ve etkisinden uzaklaşmaya çalışır... Her sanat, kendi benliğine uzak gördüğü etkilerden kurtulup, kendi için bir bağımsızlık mücadelesi verir.⁸⁶ Sanat türlerinin birbirleriyle etkileşimi sonucu özünden koptuğu görüşünde olan Nesin, her sanat türünün kendi içerisinde belirli özelliklerinden kopmaması adına kurtuluş mücadelesi verdiği görüşündedir. Nesin, bu görüşüyle resim sanatına ve farklı sanat dallarına da değinmiştir. 20. ve 21. yüzyıl sanat üretimindeki fikir

⁸³ İnci San, *Sanatlar, Eğitim...*, 2021.

⁸⁴ Mustafa Cevat Atalay, *a.g.e.*, 2022, s. 9.

⁸⁵ Nazan İpşiroğlu. *Resimde Müziğin Etkisi*. 1. Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul 2017, s. 16.

⁸⁶ Aziz Nesin, *Sanat Yazıları*, E-Kitap, Google Kitaplar, Nesin Yayınevi, (n.p.), 2019, s. 492. Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:20.

ayrılıklarının yaşandığı gibi bu yaklaşımların disiplinlerarasılığa da yansıdığı görülebilir.

BÖLÜM IV

4. RESİM SANATINDA DİSİPLİNLERARASI ETKİLEŞİM: MÜZİK

Müzik: “*Duygu, düşünce ve imgeleri tek sesli ya da çok sesli olarak anlatma sanatı. Bu biçimde düzenlenmiş seslerden oluşan yapıtların okunması ya da çalınması*”⁸⁷ şeklinde tanımlanabilir. Tarihsel süreçlerde müziğe değinecek olursak, İlk Çağ’da çok sesli müzik, Orta Çağ’a gelindiğinde dini müziklerin oluşmasıyla tek sesli kullanılmıştır. Orta Çağ sonrası 1200-1450’li Gotik yıllarda ise yine çok sesli müzik gelişerek devam etmiştir.⁸⁸ Tarihsel süreç içerisinde müziğin değişim evrelerine resimlerde de rastlamak mümkündür. Orta Çağ’ın dini hâkimiyeti nedeniyle kilise müzikleri ve dini ilahilerin yer alması resimlere de konu olmuştur.

İlerleyen süreçte müzik, Orta Çağ’ın sınırlarından kurtularak armoni, melodi, tını ve ritim gibi unsurlar betimlenmiştir. Sanatlar bağlamında görsel sanatlar gibi müzik alanı da özgürlüğe doğru ilerlediği görülebilir. Müzik sanatının derinleşmesini sağlayan iki veya daha fazla sayıda ezgi çizgisinin eşzamanlı halde olması, müziğin perspektife doğru attığı ilk basamak olarak yorumlanabilir

⁸⁷ Emre Sarı, *Müzik Tarihi: Dünyaya Gözlerimizi Açtığımız İlk Günlerde Annelerimizin Ninnileriyle, Bilincine Varmadan Müzikle Tanışmış Oluruz*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2016). (n.p.): Noktaekitap, s.22. Erişim Tarihi: 07.01.2024 23:39.

⁸⁸ Müziğin Tarihçesi, Efil Yayınevi, s. 11. <http://efilyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/03/MU%CC%88ZI%CC%87K-EG%CC%86I%CC%87TI%CC%87MI%CC%87-VE-O%CC%88G%CC%86RETI%CC%87MI%CC%87-.pdf>

(Çetinkaya, 1999: 59; Akt. Gögebakan, Bilgin, 2017).⁸⁹ Rönesans döneminde meydana gelen perspektif, müzik sanatında ses haliyle, resim sanatında ise görsel ifadeyle belirmiştir.

1600-1750’li yıllar müzik ve resimde Barok dönem olarak adlandırılır. Bu zaman diliminde müzikte melodi ağırlıkta kalarak, süslemeci anlayış hâkimdir.⁹⁰ İhtişamlık, resim ve müziğin temel unsurudur. Bu dönemde Opera’nın ortaya çıkmasıyla, bir opera sanatçısının orkestrayla birlikte söylediği kendi içinde bir bütünlük olan Aria’nın doğuşu, müzik sanatının ileri adımlar atmasına vesile olmuştur. Bu birikimle bestelenen eserler, çeşitli tınlar ve kompozisyonlarla birleştirilmiştir. Yalnızca sestem ziyade, görsel anlamda da resme doğru adımlar atan opera, sahneleme teknikleriyle de resmin ihtişamlı ve devinimsel biçimini benimsemiştir. Barok resmin ses hali de denilebilir.⁹¹ Barok Dönemin önemli müzik bestecilerinden biri olan J.S. Bach, bestelerinden ilham alan birçok ressamın eserinde, müziğine dair betimlemeler görülür. Bu dönem müziğinde, biçim ve içerik bakımından yeterli olan her eser klasik olarak adlandırılır. Dönemin önemli klasik bestecilerinden biri ise, L.V. Beethoven’dır.⁹² L.V Beethoven’ın sanatından etkilenen ressamlar, eserlerine besteleri tasvir ettiği görülür.

⁸⁹ A.Faruk İnanoğlu, Ahmet Ünal, Baybars Sağlamtimur, Hulusi Binbaşoğlu, Fatih Özdemir, Fikret Karaman, Nural İ. Tanyıldız, Selin Oyan, Sema Kazan, Serdar Mutlu, Yüksel Gögebakan, Zeynel Bilgi, *Farklı Disiplinlerde Müzik*, 1. Baskı, Gece Kitaplığı, Ankara 2017, s. 56.

⁹⁰ Müziğin Tarihçesi, Efil Yayınevi, s. 12. <http://efilyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/03/MU%CC%88ZI%CC%87K-EG%CC%86I%CC%87TI%CC%87MI%CC%87-VE-O%CC%88G%CC%86RETI%CC%87MI%CC%87-.pdf>

⁹¹ A.Faruk İnanoğlu, Ahmet Ünal, Baybars Sağlamtimur, Hulusi Binbaşoğlu, Fatih Özdemir, Fikret Karaman, Nural İ. Tanyıldız, Selin Oyan, Sema Kazan, Serdar Mutlu, Yüksel Gögebakan, Zeynel Bilgi, a.g.e., 2017, s. 68.

⁹² Müziğin Tarihçesi, Efil Yayınevi, s. 13. <http://efilyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/03/MU%CC%88ZI%CC%87K-EG%CC%86I%CC%87TI%CC%87MI%CC%87-VE-O%CC%88G%CC%86RETI%CC%87MI%CC%87-.pdf>

18. yüzyıl sonlarında Romantik Döneme gelindiğinde ise ölçülü ve dolaylı şekilde duygu yansıtımı oluşarak müzikte dinamizm başlamıştır. Romantizm hareketini Beethoven yönlendirerek hem Romantizm’de hem de Barok dönemde yer almıştır. Orkestra genişlemiştir. Eşitlik, özgürlük, kardeşlik, yurt sevgisi vb. kavramları gerçekleştirme düşüncesi oluşmuştur.⁹³ Müzikteki bu tema anlayışı resim sanatında da görülür. Tarihsel dönemler içerisinde sanat disiplinlerinin gelişim süreçlerinde farklı sanat disiplinlerine ait sanatçılar, bir araya gelerek eserlere ilham kaynağı olmuştur. Bunlardan biri de dönemin önemli bestecilerinden olan Wagner’dir.

19. yüzyıl sanatına doğru, bireycilik ve gerçekçilik anlamında yeni adımlar atılmıştır. Yeryüzünün ve hakiki olanın anlamlandırılmasında yeni bir görüş açısı yani perspektif zenginliği oluşarak, resim ve müzik sanatçıları bu yeni anlamlandırma tarzını ifade edebilmek için keşfe çıkmışlardır. Bu keşifler, iki sanat türü arasındaki bağı kuvvetlendirmiştir. Resim sanatı bu dönemin ilk zamanlarında, var olan gerçeği betimlemiştir. Düş gücüne bağlı mitolojik ve dinsel olayların betimleniş şekli dahi, görünen gerçeklikten ayrılmadığı görülür (İpşiroğlu, 995: 23; Akt. Gögebakan, Bilgin, 2017)...⁹⁴ 19. yüzyıldaki yeniliklerle birlikte, müzik ve resim sanatı arasındaki bağın arttığı söylenebilir.⁹⁵

⁹³ Müziğin Tarihçesi, Efil Yayınevi, s. 13-14. <http://efilyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/03/MU%CC%88ZI%CC%87K-EG%CC%86I%CC%87TI%CC%87MI%CC%87-VE-O%CC%88G%CC%86RETI%CC%87MI%CC%87-.pdf>

⁹⁴ A.Faruk İnanoğlu, Ahmet Ünal, Baybars Sağlamtimur, Hulusi Binbaşıoğlu, Fatih Özdemir, Fikret Karaman, Nural İ. Tanyıldız, Selin Oyan, Sema Kazan, Serdar Mutlu, Yüksel Gögebakan, Zeynel Bilgi, *a.g.e.*, 2017, s. 68-69.

⁹⁵ A.Faruk İnanoğlu, Ahmet Ünal, Baybars Sağlamtimur, Hulusi Binbaşıoğlu, Fatih Özdemir, Fikret Karaman, Nural İ. Tanyıldız, Selin Oyan, Sema Kazan, Serdar Mutlu, Yüksel Gögebakan, Zeynel Bilgi, *a.g.e.*, 2017, s. 68.

20. yüzyıla doğru gelindiğinde Wagner, müziğe en üst ifade biçimini vererek müzik: Ritim, armoni, biçim, tını yönleriyle değişim yaşamıştır. 20. yüzyılda bilim ve sanat dallarında daha önce görülme­yen ifade biçimleri oluştuğu görülebilir. Bu dönemin bir diğ­er önemli bestecisi ise Arnold Schönberg'tir.⁹⁶ Schönberg'in besteleri, ressam­ları etkilemiştir. Kandinsky kendi eseri *İzlenim III Konser* için özellikle bunu dile getirmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde resim ile müzik her dönemde farklı sanatçıların eserlerinde çeşitli teknikler ve malzemeler kullanılarak bir araya geldiği söylenebilir. 20. yüzyılda daha da yaygınlaşan resim-müzik ilişkisi, sanatçıların çeşitli betimlemeleriyle eserlere yansıdığı görülür. Örneğin bir sanatçı müziği resmederken renklerin gücünü kullanarak eserlerine yansıtarken, bir başka sanatçı içsel duygularını müziği metaforlaştırarak tablosuna taşımaktadır.⁹⁷ ...Müzik ve resim etkileşiminde, genellikle sanatçı çıkış noktası olarak aldığı yapıtın kendi üzerinde bıraktığı etkiyi resim diline aktarmaktadır...⁹⁸

Tarih boyunca sanat disiplinlerinin etkileşimleri olduğu gibi bu etkileşimlerle ilgili kültür hareketleri de ortaya çıktı. 20. yüzyılda meydana gelen kültür hareketlerinden biri ise Harlem Rönesansıdır. Harlem Rönesansı edebiyat, müzik, dans, tiyatro ve resim sanatı dallarında etkili olduğu görülür. Amerika'daki insanların etnik kimliklerini yeniden oluşturmayı hedeflemiştir. Amacı, toplumsal yenilemeyi sağlamaktır. Sanatın iletişim gücünün, siyahi ve beyaz insanlar arasında herhangi bir üstünlük olmadığını, ırkçı görüşlere karşı büyük bir çaba göstererek bu

⁹⁶ Müziğin Tarihçesi, Efil Yayınevi, s. 15. <http://efilyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/03/MU%CC%88ZI%CC%87K-EG%CC%86I%CC%87TI%CC%87MI%CC%87-VE-O%CC%88G%CC%86RETI%CC%87MI%CC%87-.pdf>

⁹⁷ A.Faruk İnanoğlu, Ahmet Ünal, Baybars Sağlantimur, Hulusi Binbaşoğlu, Fatih Özdemir, Fikret Karaman, Nural İ. Tanyıldız, Selin Oyan, Sema Kazan, Serdar Mutlu, Yüksel Gögebakan, Zeynel Bilgi, *a.g.e.*, 2017, s. 79.

⁹⁸ Nazan İpşiroğlu, Mozart ve Verdi'de "İnsan" Sihirli Flüt ve Aida, 2. Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul 2014, s. 84.

değişimin oluşmasında siyasetten daha güçlü bir dil olduğuna inanılır (Aydın, 2020).⁹⁹ ...Hareketin baş savunucusu olan W.E.B. Du Bois, sanatın etnik kimlik çıkarlarına hizmet etmesi gerektiğine inanarak, *Criteria of Negro Art* isimli kitabında açıkça sanatın propaganda için kullanılmasını talep etmiştir (Buck, 2010; Akt. Aydın, 2020).¹⁰⁰

John Berger'e göre, müzik ve resim hep bir arada bulunabilir... Diğer sanat dallarına oranla maddeden kurtulan müzik ve ona göre oluşan biçim anlayışı, öteki sanatların kendilerini değiştirmek ve ilerletmeleri için başvurdukları bölüm olmuştur. Bu sanatların ilkleri arasında resim de yer alabilir. Müzik sanatında oluşturulan bestenin zaman kavramı vardır. Bu yüzden başlangıç ve sonu olduğu söylenebilir. Resim sanatının fiziki yapısından dolayı elle tutulur halde olduğu için başı ve sonu vardır fakat görüntülerinin başı ve sonu olmadığı ifade edilebilir (John Berger 1999:49; Akt. Eroğlu; Akt. Gögebakan, Bilgin, 2017).¹⁰¹ 20. ve 21. yüzyıl sanatının daha önceki bölümlerde de değinildiği üzere ortak sanat disiplinlerinin gelişmesiyle müzik ile resim etkileşimi iki boyutlu yüzeyden çıkararak eylem haline geldiğinden söz edilebilir. İncelenen kaynaklara göre geçmişten günümüze müzik ve resim sanat disiplinlerinin birbirleriyle etkileşimlerinin devam ettiği ve edeceği yönündedir.

⁹⁹ Aysun Aydın, "Harlem Rönesansı'nın Amerikan Resim Sanatı Üzerine Etkileri", *Yedi: Sanat ve Tasarım Dergisi*, Sayı 23, 2020, s.112.

¹⁰⁰ Aysun Aydın, "Harlem Rönesansı'nın Amerikan Resim Sanatı Üzerine Etkileri", *Yedi: Sanat ve Tasarım Dergisi*, Sayı 23, 2020, s.112.

¹⁰¹ A.Faruk İnanoğlu, Ahmet Ünal, Baybars Sağlamtimur, Hulusi Binbaşoğlu, Fatih Özdemir, Fikret Karaman, Nural İ. Tanyıldız, Selin Oyan, Sema Kazan, Serdar Mutlu, Yüksel Gögebakan, Zeynel Bilgi, *a.g.e.*, 2017, s. 52.

4.1. İlk Çağ Döneminden Günümüze Resim Sanatında Müzik Konusu Betimlenen Eserlerin İncelenmesi

Görsel 1: Pompei Mozaiği, M.Ö. 300.

Görsel 1'de, müzik enstrümanlarını kullanan insanlar "gerçekçi" bir konu olarak betimlenmiştir. Figürler, humoresk veya grotesk ifadede olduğu görülebilir. Sağ tarafta elinde tef çalan figür, gruptan ayrılmaktadır. Anatomik ölçülerin fazla üzerinde durulmadığı, fakat o döneme ait gerçekçi değerler sunması itibarıyla önemli olduğu söylenebilir. Eserde, mekân anlayışının oluştuğu görülür. Figürlerin birbirine olan mesafelerinin sunulması da önemlidir.¹⁰² Eserde tasvir edilen enstrümanlar, dönemin müzikal anlayışını aktardığı söylenebilir.

¹⁰² Özkan Eroğlu, *Sanatın Tarihi*, 1.Baskı, E-Kitap, Google Kitaplar, Tekhne Yayınları, İstanbul 2014, s. 95-96. Erişim Tarihi: 07.01.2023

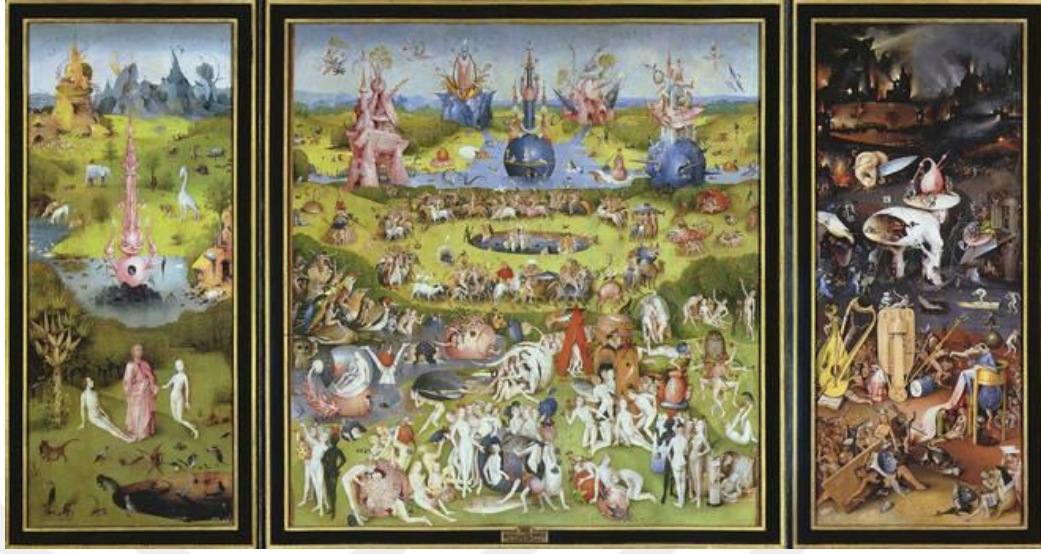
Görsel 2: *Dionysos Şenlikleri Alayı Lahti*, M.S.190.

Sanatların nesillerce değişime uğradığı ve birbirlerine bağlı olabildiği görülür. *Görsel 2* örneğinde görüldüğü üzere eğlencenin tasvir edildiği bu lahit, adeta anıtsal yapıt sunabilmektedir. Kabartmalar sayesinde heykel statüsü kazanmış müzikal öykü sergilemektedir. Dönemin imkânları doğrultusunda kullanılan malzemelerle oluşturulan bu yapıt, dönemin gerek müzik enstrümanlarını gerekse eğlence anlayışını aktardığı yorumlanabilir.

Görsel 3: *David Mezmurları Yazıyor*, yak. 900. 36 x 26 cm

Görsel 3'te, arp çalındığı tasvir edilmiştir. Dinin hâkimiyeti ve müzik anlayışı, resim tasvirlerine yansıtılmıştır. Müziğin bu durumda, dini ve ilahi türlerde yer aldığı görülür. Resim sanatında da dinsel hikayelere yer verilmesiyle birlikte, müzikteki gibi din öğretici araç olarak görülmüştür. Bu dönemde genel olarak resimler, el yazması üzerine tasvir edilmiştir.

Görsel 4: Hieronymus Bosch, *Dünyevi Zevkler Bahçesi*, 1490-1510.

Görsel 4'te ise, insanlığın zarafetini ve iyi yönlerini değil, çelimsizliğini ve kötülüğünü belirtmektedir. İtalyan sanatçıların övdükleri ten hazlarını “*Bu zevkler ne kadar kısa, aldatıcı, ölçsüz ve kirlidir!*” cümleleriyle dünyevi eğlencenin geçiciliğine değinilmiştir. Giorgione ve diğer İtalyan sanatçıları için erinç ve göksel ahengi sembolize eden müzik aletleri, Bosch için Şeytanın mutavassıtları olduğunu, onun cehenneminde bu aletler melunları kuşatılmıştır. Diğerleri ise lir üzerinde çarımha gerilmiştir. Belki bu düşüncesinde Yeşaya'nın sözleri yer almaktadır:¹⁰³

*“Sabah erkenden kalkıp içki peşinden koşanların, gece geç vakte kadar şarap içip coşanların vay haline! Onların şölenlerinde lir, çenk, tef ve kaval çalınır, şarap içilir. Ama Rab'bin yaptıklarına dikkat etmezler. Halkım bilgisizliği yüzünden sürgün edilecek; saygın kişiler kıtlıktan ölecek, kalabalıklar susuzluktan kırılacak. Bu yüzden doymak bilmeyen ölümler diyarı ağzını sonuna kadar açtı; Yeruşalim'in soyluları, sıradan insanları ve gürültülü bir şekilde eğlenenleri oraya inecek.”*¹⁰⁴

¹⁰³ John Fleming- Hugh Honour, *Dünya Sanat Tarihi*, 1.Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2016, s. 460.

¹⁰⁴ John Fleming-Hugh Honour, *a.g.e.*, 2016, s. 460.

Orta Çağ sonrası oluşan hümanist anlayışıyla birlikte sanatlar, Rönesans dönemine doğru hümanistik ve özgür düşüncenin oluşmasıyla müzik ve eğlence konusu resimlere de konu olmuştur. “*Dünyevi Zevkler Bahçesi*” adlı eserde, fani eğlence anlayışını resmeden Bosch, gece gündüz eğlenen insanoğlunu tasvir etmiştir. Ressam, dönemin özgürlükçü anlayışına bir tepkide bulunduğu dair yorumlanabilir. Kalabalık, kırsal bir mekânda gerçekleşen birçok olay örgüsü görülmektedir. Çeşitli müzik enstrümanlarının resmedilmesi, anlatılmak istenen fani eğlence anlayışını güçlendirmektedir.

Görsel 5: Michelangelo Merisi da Caravaggio, *Müziyenler*, 1595, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 92,1 cm x 118,4 cm, Amerika.

Görsel 5'te dört figür yer almaktadır. Sırtı dönük olan figür belindeki kahverengi kuşağıyla, dökümlü beyaz elbisesini bağlamıştır. Elindeki nota defterine bakmaktadır. Bu figürün karşısında udunun akordunu yapan, üzerinde beyaz bir gömlek ve kırmızı şalı olan başka bir figür vardır. Figürün arkasında sadece yüzü görünen bir diğer genç erkek bulunmaktadır. En arkadaki figür ise diğerlerinden bağımsız bir şekilde oturur ve önüne bakar vaziyette yer almaktadır. Üzeri çıplak olan ve omuzlarındaki kanatlarıyla birlikte arkasında oklarla resmedilen bu figürün

önündeki üzüm salkımını koparmaya çalıştığı da betimlenmiştir.¹⁰⁵ Eserde, figürlerin durgun yapıları gereği dinledikleri müziği ruhlarına işlemiş gibi bir etki verildiği söylenebilir. Gündelik yaşam kesitlerinin tasvir edilmesi bu dönemde giderek artmıştır. Bu durum, eserlere de yansımaktadır.

Görsel 6: Gerrit van Honthorst, *Konser*, 1624, Tuval Üzerine Yağlıboya, 178 cm x 168 cm, Fransa.

Görsel 6'da adeta lirik bir eğlence, müzikal bir neşe vardır. Bir grup kadın pencerede lavta çalarak şarkı söylemektedir. Kırmızı perdeler ve ışıltılı aydınlatma, renkli ve soylu giysiler, başlarındaki tüylerin de belirtildiği bir tiyatro sahnesini andırmaktadır. Honthorst, meslek hayatının Roma'daki erken yıllarında, şiddetli tek bir ışık ile koyu, karartılı gölgelerle kuvvetli bir chiaroscuro (ışık-gölge) tekniğini benimseyen Caravaggio'dan etkilendiği söylenebilir...¹⁰⁶ Eserde, yoğun ışık-gölge

¹⁰⁵ Tuğba Sayar, *Avrupa Tasvir Sanatında Caravaggio ve İkonografisi*, (T.C. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019, s. 389.

¹⁰⁶ Müren Beykan, *Sanat Kitabı*, Yem Yayın Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1997, s. 228.

etkileri betimlenmesiyle konuyu daha da güçlendirerek, yüzlerindeki ifadelerden eğlendiklerini ve enstrüman çalarak şarkıya büyük bir coşkuyla eşlik ettikleri görülebilir.

Görsel 7: Marguerite Gerard, *Sanatçı Bir Müzisyenin Portresini Çiziyor*, 1803, Rusya.

18. yüzyıl resim sanatı döneminde işlenen müzik konusunda genel olarak, insanlar, ahenkle süslü, ince bir şekilde işlenmiştir. Bu dönem eserlerine baktığımızda adeta bir şiir bestesi gibidir. Eğlence anlayışının serbestliği, figürlerin duruşlarına da yansımaktadır. *Görsel 7*'de bir ressam, elinde müzik enstrümanı ve zarif duruşuyla bir figürü resmederken betimlenmiştir. Resmedilen figürün oluşumu tuvale de yansımıştır.

Sanatçının eserlerinde müzik sevgisini, hayvanları, ev ortamını ve anne çocuk tasvirleriyle Rokoko üslubunu benimsemiştir (Royalists to Romantics, 2012; Akt. Beldan, 2019)...¹⁰⁷

Görsel 8: Josef Danhauser, *Piyanoda Franz Liszt*, 1840.

Görsel 8'de Franz Liszt, Romantik sanatçılar olan altı arkadaşına piyano çalarken tasvir edilmiştir. Soldan sağa, üçer sanatçıdan oluşan iki grup yer almaktadır. Soldaki grup: Edebiyat camiasından romancılar George Sand, Alexandre Dumas, Sr. ve Victor Hugo ise Sand'in sandalyesinin arkasına dayanmaktadır. Müzik camiasından ise kemancı Nicoló Paganini, opera bestecisi Gioachino Rossini ve besteci/piyanist Franz Liszt yer almaktadır. Liszt'in ayaklarının dibinde oturan yedinci kişi ise Kontes Marie d'Agoult'tur... Romantik Çağın devasa iki sanatçısı olan Beethoven ile Byron'ın sembolik varlığı da betimlenmiştir. Romantik Çağın usta

¹⁰⁷ Nevin Yalçın Beldan, Louvre'den Bakan Kadınlar Aydınlanma Dönemi Batı Snatında Kadın Sanatçıların Varoluş Sorunsalı, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı: 78 , s. 313-329, 2019, s. 324.

şairi olan Lord Byron, duvarda asılı bir portresiyle yer almaktadır... Romantik Çağın dev müzik bestecisi Ludwig von Beethoven, bir büst olarak betimlenmiştir.¹⁰⁸ Sanat camiasının öncü sanatçılarının resmedildiği bu tabloda keyifli bir müzikal atmosfere şahit olunabilir. Sanatçı yalnızca arkadaşlarına değil, sanatseverlere de bu atmosferi sağlayabilmektedir.

Görsel 9: Ciurlionis, *Füg*, 1907.

Symbolist Litvanya'lı ressam Ciurlionis, resimlerine müzik terimleriyle ilgili isimler koymuştur. Besteci ve yaratıcı kimliğinde, müziğin rolünün de etkisi olduğu düşünülebilir. Ciurlionis, "*Bütün dünyayı bir senfoni olarak duyuyor, insanları da notalar olarak görüyorum*" sözleriyle ifade etmektedir. Sanatçı: Müzik, şiir, resim vb. çeşitli sanat disiplinlerinde engeller olmadığını, müziğin kendine ait bir yapısıyla şiir ve resim ile bir ahenk ve uyum yarattığı görüşünde olarak, resimlerini de müzikteki gibi parçalar halinde bölerek isimlendirmiştir (İpşiroğlu,

¹⁰⁸ https://objectiveart01.tripod.com/liszt_at_the_piano.htm 03.01.2024 23:05

1995: 33; Akt. Gögebakan, Bilgin).¹⁰⁹ Ciurlionis, *Görsel 9*'da “Füg” adlı eserinin ismini bir müzik terimi olarak koymuştur. Sanki bir ormanı ve suya yansıyan ağaçları betimlemiş gibi görünmektedir. Bu kompozisyon eser izleyicisine, nota dizelerini veya bir beste parçası gibi sıralandığı hissi verebilir.

Görsel 10: Wassily Kandinsky, *İzlenim III Konser*, 1911, Tuval Üzerine Yağlıboya, 78,5 cm x 100,5 cm, Almanya.

Müzikal ses; doğa olayları, özel karakterler vb. ilişkin izlenimler aktarılabilir ancak taklitçi (mimetik) olmayan veya soyut yöntemlerle oluşturulur. Kandinsky için renkleri, çizgileri ve şekilleri soyut niteliklerini açıklamasına yönlendiren bilginin bu olduğu söylenebilir. Bu nedenle, eserlerindeki farklı dizileri

¹⁰⁹ A.Faruk İnanoglu, Ahmet Ünal, Baybars Sağlamtimur, Hulusi Binbaşoğlu, Fatih Özdemir, Fikret Karaman, Nural İ. Tanyıldız, Selin Oyan, Sema Kazan, Serdar Mutlu, Yüksel Gögebakan, Zeynel Bilgi, *a.g.e.*, 2017, s. 77.

ve katmanları ifade etmek için *kompozisyon* veya *doğaçlama* gibi müzik terimlerini kullanmıştır.¹¹⁰

Arnold Schönberg'in konserinde dinlediği müzikten etkilenen Kandinsky, bestecinin Üç Piyan Parçası, Op.11'inin seslendirildiği konser sonrası bu eseri oluşturmuştur. Resimdeki sarı leke Schönberg'in salonda yankılanan müziğinin Kandinsky'in zihninde canlandığı renge karşılık gelmektedir. Beste, Kandinsky'nin zihninde müzikal soyutlamayla bağ kurmuştur.¹¹¹ ...Kandinsky hızlıca evine giderek *Görsel 10*'da yer alan eserini oluşturmuştur. Resimde büyük bir alanı kaplayan siyah piyano kompozisyonu vardır. Gelen izleyiciler piyanoya doğru eğilmektedir. Lekeler, şeritler ve renk damlaları bir meteor yağmuruna benzeyerek mekânı canlandırmıştır.¹¹² Resim sanatında müzikal imgeler resme farklı duyular kazandırabilir. "*Kompozisyon V*" adlı eserlerinde bu tür izler görülür. Resimde görme duyusu müzik imgeleri ile birleştiğinde resmin duyulması aktifleşebilir. Eserlerinde kullandığı renkler sayesinde çeşitli imgelerin görülebilmesi ve seslerin duyulabilmesini amaçladığı söylenebilir.

Kandinsky, 1911 yılında Arnold Schönberg ile tanışmadan evvel iki temel müzikal etkide olmuştur. Bunların biri, Richard Wagner'in sözcükleri, müziği ve görüntüyü bünyesinde bulunduran Gesamtkunstwerk, diğeri ise Aleksader Scriabin'in renk ile müzikal ses arasında sistematik bir bağlantı kurmaya yönelik araştırmasıdır. Kandinsky, resimde renklerle duygular arasında bağ kurmayı arzulamıştır. Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce Kandinsky, son beş tanesi

¹¹⁰ Jon Thompson, *Modern Resim Nasıl Okunur Modern Ustaları Anlamak*, 1.Baskı, Hayalperest Yayınevi Firdevs Candil Çulcu (çev), İstanbul 2014, s. 102.

¹¹¹ *Kandinsky*, 1.Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul 2019. s. 37.

¹¹² Annabel Howard, *İşte Kandinsky*, Deniz Öztok (çev), 2.Baskı, Hep Kitap Yayınevi, İstanbul 2021, s. 34.

atonal müziği bulan besteci Schönberg ile dostluğunun geliştiği yıllarda yedi taneden oluşan “Kompozisyon” adlı seri eserler üretmiştir.¹¹³

...Kandinsky, Schönberg’e mektup yazarak: Bestelerindeki seslerin bağımsız varoluşu, kendi kaderlerine doğru bağımsızca ilerleyişini eserlerinde aradığını belirtmiştir... Resimde geometrik biçimde oluşturulan ritim sayesinde konstrüktif yöntemlerle yeni bir uyum keşfedilme uğraşının olduğuna değinmiştir... Kendi modern armonimizin geometrik yöntemlerle keşfedilemeyeceğini, geometri karşıtı, mantık karşıtı yöntemlerle keşfedilebileceğinden söz etmiştir. İzlenecek yolun, müzikte olduğu gibi resimde, sanatta uyumsuzluk olduğunu düşünmüştür. Resimde ve müzikte bugünün uyumsuzluğu, yarının uyumu olduğu görüşünü aktarmıştır.¹¹⁴

Kandinsky’nin Nörölojik adı Sineztezi olan (“*Sinestezi, kelime kökeniyle Yunanca syn (birlikte) ve aisthēsis (algı) sözcüklerinin birleşiminden oluşan birleşik duyu anlamına gelen bir algı değişikliğidir*”)¹¹⁵ Kandinsky’e göre tüm renklerin psiko-spiritüel bir anlamı olmaktadır. Örneğin kırmızı renk, ton değerlerine göre ateş, kan ya da acıyı temsil etmektedir. Rengin, müzikal sesler gibi ruha ulaşan bir yol olduğunu düşünmüştür. Açık mavi flüt sesini, koyu mavi ise çelloyu anımsatmaktadır.¹¹⁶ Eserlerinde ses ve renk arasında ilişki kurarak ses tınılarını simgeleştirmeyi hedeflemiştir (Antmen, 2010; Akt. Gögebakan, Bilgin, 2017)...¹¹⁷ Sesleri resim, resimleri ses olarak algılaması, resim ve müzik sanat dallarının ilişkilerini farklı bir açıdan sunmuştur. Bu durum sanatının oluşmasına yön vermiştir. (Thompson, 2014:160) Melodik sürekliliği reddeden, rahatsız edici müzikal

¹¹³ Jon Thompson, Modern Resim Nasıl Okunur Modern Ustaları Anlamak, 1.Baskı, Hayalperest Yayınevi Firdevs Candil Çulcu (çev), İstanbul 2014, s. 102.

¹¹⁴ Kandinsky, 1.Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul 2019. s. 38-39.

¹¹⁵ <https://sinirbilim.org/sinestezi/> (16.01.2022)

¹¹⁶ Stephen Farthing, *Sanatın Tüm Öyküsü*, 2.Baskı, Hayalperest Yayınevi, Çın 2014, s. 383.

¹¹⁷ A.Faruk İnanoğlu, Ahmet Ünal, Baybars Sağlamtimur, Hulusi Binbaşıoğlu, Fatih Özdemir, Fikret Karaman, Nural İ. Tanyıldız, Selin Oyan, Sema Kazan, Serdar Mutlu, Yüksel Gögebakan, Zeynel Bilgi, a.g.e., 2017, s. 88.

uyumsuzluğa dayanan modern müzik yapıtları gibi Kandinsky'nin bakış açısı da parçalanmış halde görüldüğü söylenebilir... Esere görsel tutarlılık katan unsur, sanatçının sarıları ve kırmızıları formların arasından geçirme ve rengi kullanma biçimidir.¹¹⁸

Kandinsky'in özneleri tasvir etmesi soyutlama yolundadır. *Sanatta Ruhsala Dair* kitabında soyut resim ve müzik arasında bağlantı kurarak, “müzik yüzyıllardır kendini doğal olguların çoğalmasına değil, müzikal seslerde sanatçının ruhunun ifadesi olmaya adanmıştır” demiştir...¹¹⁹

Görsel 11: Gustav Klimt, *Beethoven Frizi*, 1902, Avusturya.

Sembolizmin önemli ressamlarından biri olan Gustav Klimt'in bazı eserlerinde müziğe dair izler bulunmaktadır. 1902 yılında Beethoven'ın dokuzuncu senfonisinin son bölümünü resmetmiştir (Fırıncı ve Zincirci, 2006: 142; Akt.

¹¹⁸ Jon Thompson, *Modern Resim Nasıl Okunur Modern Ustaları Anlamak*, 1.Baskı, Hayalperest Yayınevi Firdevs Candil Çulcu (çev), İstanbul 2014, s.103

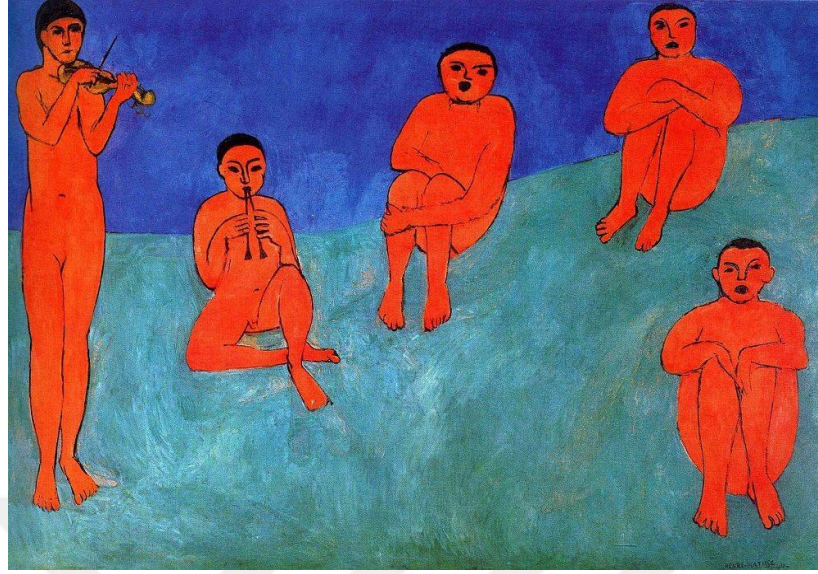
¹¹⁹ Diane Fortenberry, Tom Melick, *Tarih Boyunca Sanat*, Dünya Sanat Tarihinde Üsluplar ve Akımlar, 1.Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, s. 177.

Göğebakan, Bilgin)¹²⁰ Alman besteci Beethoven'in müzik ruhuna özgü, çelimsiz insanlığın sanat ve aşk sayesinde kurtuluşunu somutlaştırması, serginin ana temasını belirtmektedir. Beethoven Viyana klasik müziğinin temsilcisi olduğu gibi Batı romantik müziğinin de öncülerindedir. Güçlü istikrarlılığı ve dahiliği onu nitelikli bir müzisyen haline getirmiştir. Senfonide derin felsefeyi, dokunaklı sanatsal imgelerle oluşturan, mücadeleden zafere, karanlıktan aydınlığa, ızdıraptan sevince ruhsal aşamayı belirten konu olarak zamanı ele almıştır. Gustav Klimt'in Beethoven Frizi ile Senfoni No. 9 arasında bir ilişki vardır. Klimt doğrudan Beethoven'in Dokuzuncu Senfonisinin son korosuna atıf yapmıştır (Vergo, 1973; Akt. Şen, Çölgeçen).¹²¹ *Görsel II*'de Klimt, Beethoven'in tınılarla ifade ettiklerini renklerle betimlemiştir. Tınıları ise simge şeklinde görsel olarak uyarlamıştır. Eserinde kullandığı simgelerle müziğin özünü betimlemiştir.¹²² Dokuzuncu senfoninin tınılarını görselleştiren sanatçı, duyu yoluyla algılanan müzik sanatını, seyirciye görüntü yoluyla resim sanatı şeklinde sunmuştur.

¹²⁰ A.Faruk İnanoğlu, Ahmet Ünal, Baybars Sağlamtimur, Hulusi Binbaşoğlu, Fatih Özdemir, Fikret Karaman, Nural İ. Tanyıldız, Selin Oyan, Sema Kazan, Serdar Mutlu, Yüksel Göğebakan, Zeynel Bilgi, *a.g.e.*, 2017, s. 78.

¹²¹ Emre Şen, Şeyma Çölgeçen, "Gesamtkuntwerk Kavramına Göre Müzik ve Resim İlişkisi", *Sosyal, Beşeri Ve İdari Bilimler Dergisi*, 2021, Cilt 4, Sayı 8, s. 763.

¹²² A.Faruk İnanoğlu, Ahmet Ünal, Baybars Sağlamtimur, Hulusi Binbaşoğlu, Fatih Özdemir, Fikret Karaman, Nural İ. Tanyıldız, Selin Oyan, Sema Kazan, Serdar Mutlu, Yüksel Göğebakan, Zeynel Bilgi, *a.g.e.*, 2017, s. 79.

Görsel 12: Henri Matisse, *Müzik*, 1910.

Görsel 12'ye bakıldığında, beş tane sadeleştirilmiş müzisyenlerden ve şarkıcılardan oluşan figürler yer almaktadır. İzole olmuş gibi görünen bu figürler sakin ve kararlı bir devinimsizlik içindedir. Figürler mekânda sanki bir porte üzerine dizilmiş notalar gibi resmedilmiştir. Keman çalan figür şef karakterinde ve merkezi figürdür. Arka planı *Görsel 28*'de olduğu gibi mavi ve yeşil, figürler ise kırmızı olarak tasvir edilmiştir. Müzik olgusu yine evrensel bir tema olarak bu resimde de işlenmektedir. Eser, izleyiciyi müziğin tarih öncesi çağlarına seyahat ettirmektedir (Orhan, 2007; Akt. Arıcı, 2015).¹²³ Sabit duran müzisyenlerden ikisi enstrüman çalarken, diğer üç figür ise müziği dinlercesine an'a odaklanmaktadır.

¹²³ Vedat Arıcı, *Henri Matisse'in Resimleri ile Türk Minyatür Sanatı Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar*, (T.C. İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2015, s. 29.

Görsel 13: Aaron Douglas, *Afrika Ortamında Bir Zenci*, 1934.

Görsel 13, 20. yüzyılda gelişen Harlem Rönesansı olarak tanımlanan bir süreçte yapılmıştır. Toplumun etnik özellikleri, eğlence, müzik ve dans anlayışlarını eserde yoğun bir şekilde işlenmiştir. Etnik kimlik ayrımcılığına uğrayan bazı toplumlar ve onun oluşturduğu kültürler, sanat aracılığıyla kendi benliklerini ifade etmiştir.

Görsel 14: Nam June Paik, *Baş İçin Zen*, 1962.

1962 yılında Almanya’da yapılan “Fluxus Uluslararası En Yeni Müzik Şenliği” La Monte Young’ın müziği eşliğinde, Paik isimli sanatçı, *Görsel 14*’te yer alan gösteriyi gerçekleştirmiştir. Gösteride Young’ın “dümdüz bir çizgi çiz ve onu izle” sözleri eşliğinde Paik, bir kaptaki domates suyu ve mürekkep karışımıyla, yere serilmiş bir kâğıdı başıyla boyamıştır. Aynı isimli müzik parçası ve resmin eşlik ettiği bu ortak çalışma, sanat ve sanatçıya yönelik bir eleştiri niteliğinde olduğu söylenebilir (Yılmaz, 2006; Akt. Şenel, 2015).¹²⁴

¹²⁴ Elif Şenel, “Performans Sanatları ve Sanatçının Anlatım Aracı Olarak Beden”, *İdil Dergisi*, Cilt 4, Sayı 16, 2015, s.170.

Görsel 15: Bilge Alkor, *Sihirli Flüt'e Sunu*, 2007.

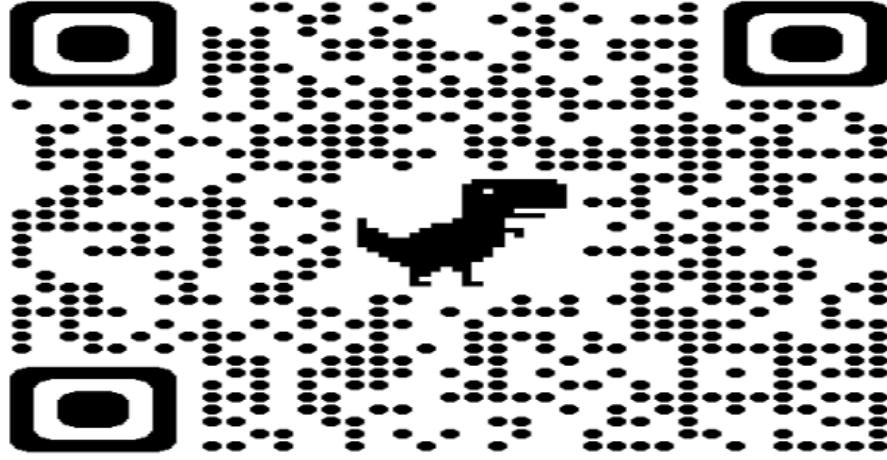
Görsel 15'e bakıldığında, operanın özünü anlatmaktadır. Operanın yapısını sevgi oluşturmaktadır. Yapıtın, sanatçı tarafından tercih edildiği renk ve biçimler, karakterleri simgelemesinden dolayı olduğu söylenebilmektedir. Gece Kraliçesinin ve Sarastro'nun renkleri bütünleşmektedir. Resmin orta kısmında gece mavisi boşluğun içinde hızlı bir şekilde döngüsel hareketi vurgulayan parlak yıldızlar ile gökyüzüne doğru ilerleyen sivri üçgenler yer almaktadır... Eserde, sevgi dillerinin birleşmesine, gece-gündüz farkı sürdüğüne göre, güneş ışığının zifiriliği ve kötülüğü ortadan kaldırdığına ithaf edilmiş olabilir...¹²⁵ ...Alkor, *Sihirli Flüt* eserini oluştururken operayı tüm evreleriyle bir bütün halinde algıladığını ama birçok rejisörün yaptığı gibi konuyu her haliyle değil, kendi alımlaması doğrultusunda betimlemiş olabilir.¹²⁶

Farklı disiplinlerde eserler üreten resim ve müzik sanat dalları birbiriyle yoğun etkileşimi yalnızca sanat tarihinde değil, günümüzde de çoğalarak sürmektedir.¹²⁷

¹²⁵ Nazan İpşiroğlu, *Mozart...*, 2014, s. 90,91.

¹²⁶ Nazan İpşiroğlu, *Mozart...*, 2014, s. 84.

¹²⁷ Nuray Ergindir Küçükçaya, *Resim ve Müzik Sanatının Disiplinlerarası Etkileşimi İçinde Sanat Eğitimi Katkısının İncelenmesi*, (T.C. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2018, s. 164.

Görsel 16: *DecimusAquila*, 2008.

Görsel 16 incelendiğinde, günümüzün teknolojik gelişmelerinin izleri görülmektedir. (Şen, Çölgeçen, 2021) Telefonun kamerasını açarak barkot okutulduğunda Beethoven'ın 9. Senfonisine erişilebilir.¹²⁸ Günümüz resim sanatı, görsel sanatlar bünyesinde teknoloji ve dijital araçlar aracılığıyla *DecimusAquila* müzikle desteklenerek oluşturulmuştur. Daha önce incelenen eserlere göre malzeme ve mekân neticesinde büyük oranda disiplinlerarası etkileşimler sonucu yeni oluşumlar görülür.

¹²⁸ Emre Şen, Şeyma Çölgeçen, *a.g.m.*, 2021, s.762.

Görsel 17: Dimitri Pavlotsky,

Canlı Resim / Brad Robin ile Müzik Performansı,
Performans: *Oyun Sana Gelsin*, 2018.

Görsel 18: Eser Detayı.

Dimitri Pavlotsky, 2018 yılında Chicago’da *Görsel 17* ve *Görsel 18*’de yer alan kişisel sergisinde, piyanist ve besteci Brad Robin ile canlı resim ve müzik performansı gerçekleştirdi. Dört resim seçilerek teker teker piyanistin önüne yerleştirildi. Sanatçı, resimlere bakmadan duyduklarını doğaçlama bir şekilde canlı olarak resmetti.¹²⁹ Eser, Brad Robin piyano çalarken; Dimitri Pavlotsky o an dinlediği besteye birlikte resmini oluşturmuştur. İki sanatçı da aynı anda kendi sanatlarını farklı duyulara hitap ederek yaratmıştır. Piyanonun iniş-çıkışlarına göre fırçanın da hareket ettiği söylenebilir. İnce notalarda fırça sürüşleri incelerken, sakın ve hafifçe oluşturulurken; kalın ve hareketli notalarda yüzey, hızlı hareketlerle ve kalın fırçayla boyanmıştır.

Pavlotsky'nin renkli resimleri, dinamik doğaçlamalardır. Bilinçaltındaki içsellığe, enerjiye ve sezgiye dayalı bir arayıştır... Resimlerini halka açık performanslar olarak oluşturarak, sahne korkusunun yoğun enerjisini alarak, canlı müzik eşliğinde resme yönlendirir. Müzisyen ve ressam arasındaki çağrı ve yanıt

¹²⁹ <https://www.dimitripavlotsky.com/improvisations-to-music-1/2021/8/31/mjajdcklhff8pdgr9buvooxz2jn5la>

olgunluğuyla eserini meydana getirir. Pavlotsky'nin amacı görünenin ötesindeki bilinmeyen durumlarla ilgilenmektir...¹³⁰

BÖLÜM V

5. RESİM SANATINDA DİSİPLİNLERARASI ETKİLEŞİM:

DANS

Dans, “*Beyinden aldığı uyarıları kaslar yoluyla enerji biçiminde ortaya çıkaran insan bedeni, böylece dansın oluşumunu gerçekleştirmiş olur*”¹³¹ şeklinde tanımlanabilir.

Antropoloji sözlüğünde dans: “*İnsanın gövdesini belirli zaman ve mekânda kültürel olarak belirlenmiş özel hareket yapı ve anlam sistemi içinde kullanması*” olarak tanımlarken (Emiroğlu, Aydın, 2003; Akt. Sıcağyüz, 2016), Etnoloji Sözlüğünde ise “*İnsanın ruhsal durumunu bir takım bedensel hareketlerle ifade etmesini açığa vurması*” olarak belirtilebilir. (Örnek, 1971; Akt. Sıcağyüz, 2016).¹³² Beden kullanılarak, işitme duyusu ile eş zamanlı halde hareket eder. Bu hareketler ritmik-düzenli ya da aritmetik-düzensiz olabilir.¹³³

¹³⁰ <https://www.dimitripavlotsky.com/improvisations-to-music-1>

¹³¹ Kamile Perçin Akgül, *İletişim, Dans ve Beden Dili. E-Kitap, Google Kitaplar*, (2014), Cinius Yayınları, Türkiye, s. 63. Erişim Tarihi: 07.01.2024 21:54

¹³² Melodi Sıcağyüz, “*Klasik balede karakter dansların yeri ve önemi*”, (T.C. Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2016, s.XII.

¹³³ İlkül Kaya Zenbilci – Ufuk Çetin “Prehistorik Çağlardan Modernizme Dansın Anlamı: Tasvirler Üzerinden İkonografik Bir Analiz,” *History Studies Dergisi*, Cilt: 10 Sayı: 7, 2018.

Dans ve resim, İlk Çağlardan günümüze birbirlerini etkileyen farklı sanat dallarıdır. İlk insanlar bir ifade dili ve ritüel amaç olarak danstan yararlanmışlardır. Mağara duvarlarına çizilerek iletişim aracı olarak görülmüştür.¹³⁴ Mağara resimlerinde doğal, geometrik veya soyut üslupta dans figürleri oluşturulmuştur. (Gayle Kassing 2007; Akt. Zenbilci- Çetin, 2018) ¹³⁵

İlerleyen süreç içerisinde dansın gelişim gösterdiği ve çeşitlendiği söylenebilir. Örneğin: Savaş, lirik, dramatik, akrobatik vb. danslar ortaya çıkmıştır. Bu danslar birbirlerinden oldukça farklıdır. (John Gardner Wilkinson, 1847; Akt. Zenbilci – Çetin, 2018) Resim sanatında da bu konulara değinildiği görülür. Bunlardan mitoloji, Dionysios kültü, festivaller, komediya, tragedya veya savaş ile ilgili dans sahneleri eserlere yansıtılmıştır. (Irena Lexová, 2000; Akt. Zenbilci - Çetin, 2018) ¹³⁶

Orta Çağ'a gelindiğinde, kilisenin hakimiyetinden dolayı eğlence anlayışından uzaklaşarak dini ilahiler söylenerek dans edilmiştir (Adriana Pignani 1984; Akt. Zenbilci-Çetin, 2018) Bir rahibin evinde yapılan dans ile köylülerin dansları birbirinden farklıdır (John Gardner Wilkson, 1847; Akt. Zenbilci, Çetin, 2018).¹³⁷ Bu fark, dönemin özellikleriyle birlikte o dönemin resimlerine aktarılmasıyla da anlaşılabilir.

Rönesans dönemine gelindiğinde hümanistik düşüncenin hakimiyetiyle dansın, folklorik ve zarif şekle büründüğü söylenebilir. Yavaş tempolu ve eşli danslar da görülür. Kıyafet olarak uzun kuyruklu elbiselerin tercih edilmesiyle, hareketin düzeni değişmiştir. (Giovanni Ambrosio, 1463; Akt. Zenbilci, Çetin, 2018) Reformla

¹³⁴ Sibel Almelek İşman, “Avrupa Resim Sanatında Dans İmgeleri”, (T.C. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Ana Bilim Dalı, Doktora tezi), İzmir 2014, s. 223.

¹³⁵ İlgül Kaya Zenbilci – Ufuk Çetin, *a.g.m.*, 2018.

¹³⁶ İlgül Kaya Zenbilci - Ufuk Çetin “Prehistorik Çağlardan Modernizme Dansın Anlamı: Tasvirler Üzerinden İkonografik Bir Analiz,” *History Studies Dergisi*, Cilt: 10 Sayı: 7, 2018.

¹³⁷ İlgül Kaya Zenbilci - Ufuk Çetin, *a.g.m.*, 2018.

birlikte eserlerdeki dans tasvirlerinde, soyluların saray balolarına yer verilmiştir. 17. yüzyıl başlarında köylülerin dansları da betimlenmiştir. Bu dönemin ortalarında dans teması kalabalık hâl almıştır. 17. yüzyılda balenin temelleri atılmasıyla, saray eğlenceleri ve halk tiyatrolarında bale danslarına yer verilmiştir.¹³⁸ Dönemin bazı ressamaları, eserlerinde baleyi tasvir etmiştir.

19. yüzyılda dans imgelerinde hem halkın eğlence kültürü hem de akademinin ortamı olarak betimlenmiştir. Akademide bale sınıfları, kuliste prova yapanlar, tiyatro ve opera sahnelerinde bale gösterileri, gençlerin bir araya geldiği açık hava mekânlarında veya eğlence ortamında dans tasvirleri eserlerde görülür.¹³⁹

20. yüzyıla birlikte müzik türlerinin getirdiği değişimlerle, yeni dans türleri ortaya çıkmıştır. Yerel popüler müzik anlayışları, farklı coğrafyalarda yaşayan insanlar tarafından benimsenmesiyle, bir gelişme olarak kabul edilmiştir.¹⁴⁰

Sanat tarihi içinde yer alan sanatçılar, dans türlerinden etkilenecek eserlerine yansıtmıştır. Bu iki sanat dalının birbirini etkilemesinden oluşan yapıtlar da kendi içlerinde farklılıklar barındırmaktadır. Dansın verdiği etki, resimlere çeşitli üsluplarda ve her sanat akımının kendi özelliklerine göre işlenmiştir. Dansı hareketin, ritmin ve estetiğin dahilinde irdeleyen ressamalar, uyandırdığı duygulardan yola çıkarak oluşturdukları söylenebilir...¹⁴¹ İlk Çağ'dan 20. yüzyıla kadar uzanan tarihsel yelpazede, canlıların yaşamına eşlik eden ve kimi zaman mutluluğu, kimi zaman ise üzüntüyü, hareketle ifade etme gücü taşıyan dans, resim sanatıyla buluşan

¹³⁸ İlgül Kaya Zenbilci - Ufuk Çetin, *a.g.m.*, 2018.

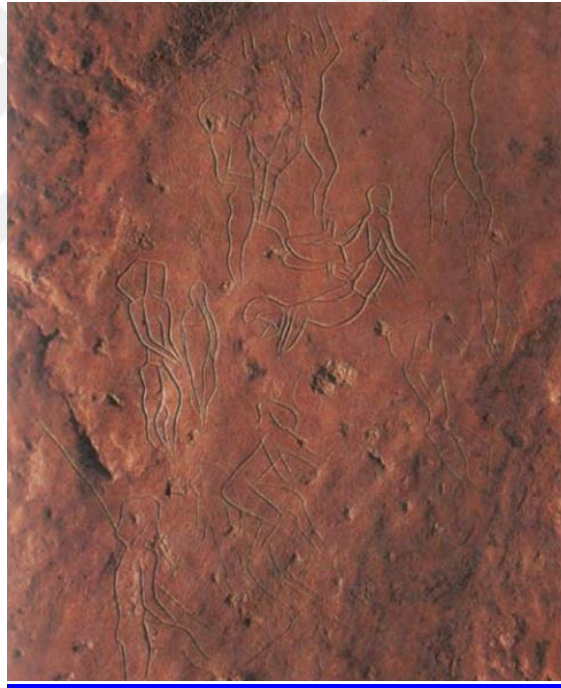
¹³⁹ İlgül Kaya Zenbilci - Ufuk Çetin, *a.g.m.*, 2018.

¹⁴⁰ İlgül Kaya Zenbilci - Ufuk Çetin, *a.g.m.*, 2018.

¹⁴¹ Gülay Sarıkaya Demir, *Empresyonizmden Günümüze Dans ve Resim İlişkisi* (Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Resim Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2017, s. 96.

bir olgudur.¹⁴² 20. yüzyılda dans ve resim sanatlarındaki bu olgu, eylem ve hareket bağlamında gelişerek, çeşitli ve ortak sanat disiplinleri meydana gelmiştir. 21. yüzyılda dijitalleşmeyle birlikte bu sanatlar, farklı toplumlardan daha fazla seyirci kitlesine ulaştığı görülebilir.

5.1. İlk Çağ Döneminden Günümüze Resim Sanatında Dans Konusu Betimlenen Eserlerin İncelenmesi

Görsel 19: *Figür Grubu*, yak. MÖ 8000. Kaya Üzerine Oyma, 25-38 cm, İtalya.

Görsel 19'da, M.Ö. 8000'li hatta daha önceki yıllarda Sicilya'nın Addaura bölgesinde bir kayanın üzerinde mağara resimlerini andıran hayvan silüetleri ve çıplak insan figürleri kazınarak oluşturulmuştur. Bu çıplak figürler, yaklaşık 25-38

¹⁴² Sibel Almelek İşman, "*Avrupa Resim Sanatında Dans İmgeleri*", (T.C. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Ana Bilim Dalı, Doktora tezi), İzmir 2014, s. 223.

cm boyutlarında kaslı ve sportif yapılarıyla hareketi ifade eden bir şekilde doğal ve keskin kontürlerle resmedilmiştir. Ayakta duran üç insan figürü hayvan maskeleri takmış; diğer iki insan figürü ise ayaklarından bağlanarak ne anlama geldiği yalnızca tahminlerden oluşabilen, birbirleriyle bağlantılı bir sahnedir. Bu sahne; bir idamın, akrobatların dansı veya bir dine kabul ayini olabilmesi şeklinde düşünülebilir. İnsan figürlerinin anatomik açıdan bu kadar doğru betimlenmesine o güne kadar rastlanmadığı söylenebilir. Neolitik Çağ gelişim gösterene dek bir daha örneği olmadığı belirtilebilir.¹⁴³

Görsel 20: *Dans Eden Avcı*, yak. M.Ö. 5800, Türkiye.

Görsel 20'ye bakıldığında, kaya üzerine oyularak ya da çizilerek dini ritüeller ve avcılıkla ilgili sahneler işlenmiştir. Bu tasvirlerin geçmişte gerçekleşen oluşum süreçlerine dair bilgi verdiği düşünülebilir.

¹⁴³ John Fleming- Hugh Honour, *a.g.e.*, 2016, s.33.

Görsel 21: *Salome'nin Dansı*, yak. 12-13. yüzyıllar.

Görsel 21 incelendiğinde, San Marco Kilisesi mozaiklerinde Vaftizci Yahya'nın hayatında önemli yere sahip olan *Salome'nin Dansı* isimli sahne yer almaktadır. İhtişamlı giysileriyle ve sarı saçlarıyla büyüleyen Salome, narin bacak hareketleriyle seyirciyi, duyulamayan bir müziğe davet ettiği yorumlanabilir. Tepesinde tuttuğu tepsi içinde Vaftizci Yahya'nın kesik başı vardır. Böylece müziğin ve dansının oluşturduğu güzel duygulara çelişki kattığı yorumlanabilir.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Sibel Almelek İşman, *a.g.e.*, 2014, s. 32.

Görsel 22: Baldassare Peruzzi, *Apollon ve Musalar*, 1514-23.

Görsel 22'de, müzik tanrısı olan Apollon ve dokuz tane Musa'nın el ele tutuşarak heyecanla dans ettiği sahne resmedilmiştir. Mavi elbiseli Apollon'un yüzü ile bedeni seyirciye doğrudur. Apollon'un kendisini yansıtan müzik aletleri yerine oklarla resmedilmesinin nedeni: Tanrı Apollon'un müzik haricinde oldukça iyi bir okçu ve ceza veren biri olduğunu hatırlatmak için oluşturulduğu söylenebilir. Musalar; yeşil, kırmızı, mavi ve sarı renkteki elbiseleriyle Apollon'un çevresinde olduğu görülmektedir. Dansçıların tümü yalın ayaklıdır. Dans eden figürlerin Yunanca adları, resmin alt bölgesinde rulo şeklinde oluşturularak yazılmıştır. Mekân net değildir. Bu tür konuların resmedildiği birçok eserde kırsal bir bölge ve açık bir atmosfer resmedilirken, bu eserde oluşturulan mekânın kapalı bir bölgede olduğu söylenebilir...¹⁴⁵ "*Apollo ve Musalar*" eserinde mitolojik dini karakterler resmedilmiştir. Figürler bir çember oluşturarak dans eder vaziyette betimlenmiştir. Bu devinim-hareket hâli, giysilerin hareketlerine göre dalgalanmasıyla güçlü bir etki oluşturduğu gözlemlenebilir.

¹⁴⁵ Sibel Almelek İşman, *a.g.e.*, 2014, s. 46.

Görsel 23: Gerard Ter Borch, *Dans Eden Çifti*, 1660, Tuval üzerine yağlıboya, 66 cm x 76 cm, İngiltere.

Görsel 23 incelendiğinde, asker üniforması ile şık ve bir o kadar da yaramaz görünen bir saraylı, beyaz ipek elbiseli çekingen genç bir kızın dansa eşlik etmesi için kibarca teklifte bulunmaktadır. Genç kızın elini tuttuğu sırada iki figürün de üzerine ışık süzülerek, arka planda onları seyredenler karanlıkta yer almaktadır. Hollanda'nın ilk portre ressamlarından biri olan Ter Borch; soyluların, zengin ailelerin ev içindeki hayatlarını ifade etmesindeki sıcaklığı ve ipek gibi zarif kumaşları işleyişindeki kabiliyetiyle ün ve başarı elde etmiştir. Eserdeki detaylar ve figürlerin oyuncak bebekleri andırmasıyla Amsterdam ve Harlem orta sınıfın beğenisini kazanmıştır...¹⁴⁶ İki figürün dans etmek üzere anı resmedilmesiyle birlikte kapalı mekân kompozisyonunda dans edecek olan bu iki figür, sahne ortasında yoğun bir ışıkla vurgulanmıştır. Arka sahnedeki figürler ise, karanlık bir kısımda dikkatleri üzerine çekilmeyecek şekilde betimlenmiştir.

¹⁴⁶ Müren Beykan, *a.g.e.*, 1997, s.455.

Görsel 24: Donato Creti, *Nymphaların Dansı*, yak. 1724.

Görsel 24 incelendiğinde, resmin sol ön köşesinde, gençlerin tiyatro kostümleriyle obua ve lavta çalan orman perilerinin (nymphalarının) şenlikleri resmedilmiştir. Diğer genç ise uzakta yer alarak altı peri kızına dans etmeleri için keman çalmaktadır. Klasik üslubu ve maniyerist inceliği yeniden yeşerten ressam, Arkadia'nın zevklerini betimlemiştir (Ausoni, 2009; Akt. Almelek İşman, 2014). Arkadia, mutlu ve gürültücü tanrı olan Pan'ın doğduğu bölgedir. Hermes'in oğlu, yarı insan yarı keçi olan Pan, çobanları koruyarak perilerle dans ederek kaval çalmaktadır (E. Hamilton, Mitologya, 1964; Akt. Almelek İşman, 2014). Eserinde Pan'ı resmetmeyen Creti, Arkadia'nın huzurunu ve güzelliğini sezdirmektedir. Arkadaki bölüme bakıldığında ise, Rokoko resimlerinde oluşturulan, doğada zevki zamanlar geçiren zenginlerin neşeli anlarına tanıklık etmek söz konusudur. Böylece, gerçek hayatın fanileri ve periler ormanda bir araya gelmiştir.¹⁴⁷ Kırsal alanda resmedilen bu eserde, müzik enstrümanı çalan bir genç ve onu dinleyen insanlar resmedildiği görülür. Resmin orta bölümünde ise peri kızlarının hep birlikte dans

¹⁴⁷ Sibel Almelek İşman, *a.g.e.*, 2014, s. 86.

ettiği, arka kısmında ise belirli belirsiz figürler yer almaktadır. Halkın rahatça eğlendiği bir ortam sahnelendiği görülebilir.

Görsel 25: Edgar Degas, *Dans Sınıfı*, 1874, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 83.5 cm × 77.2 cm, Amerika Birleşik Devletleri.

Edgar Degas, ...Paris'in hareketli yaşamından gözlemlemiş olduğu balerinleri, dans hocalarını ve orkestraları resmetmiştir...¹⁴⁸ *Görsel 25*'te bu konu üzerinde betimlediği eserlerinden biridir. Eserin orta bölümünde devinim halinde balerinler bulunmaktadır. Sağ ve sol bölümlerinde ise orta bölüme nazaran daha durağandır. Eserlerindeki hareketliliği ise Degas: "*Hiçbir sanat benimkinden daha anlık olamaz*" cümlesiyle dile getirmiştir.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Ceyhan Özer, İsmail Şamil Yaman, Serpil Sungur, Tahir Ekim, *Çağdaş Dünya Sanatı 12*, Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri, Milli Eğitim Bakanlığı, 4.Baskı, Özgün Matbaacılık, Ankara 2015, s.29.

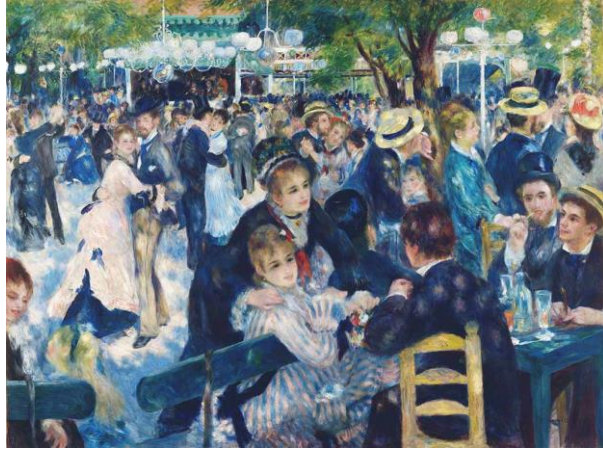
¹⁴⁹ Ceyhan Özer, İsmail Şamil Yaman, Serpil Sungur, Tahir Ekim, *a.g.e.*, 2015, s.29.

Görsel 26: Edgar Degas, *Bale Provası*, 1874, Tuval Üzerine Yağlıboya, 58 cm x 84 cm, İskoçya.

1874'te Edmond de Goncourt, Degas'nın atölyesinin duvarında gördüğü balerin resimleri için, sanatçının modern yaşama âşık olduğunu belirtmiştir. İllüzyon ve gerçeklik yani süslenerek saklanan ve çıplak gerçeklik olarak yanıltıcı bir aladelik sergileyen kompozisyonlar ustalıkla oluşturulduğu söylenebilir.¹⁵⁰ *Görsel 26* incelendiğinde, bale öğrencileri ve öğretmeni resmedilmiştir. Kimi figürler dans anını hareketleriyle, kimileri ise dans etme sırasını bekler vaziyette betimlenmiştir. Devinim anında uçuşan balerin kıyafetleri, figürlerin narinliğini ve elbiselerin zarifliğini desteklediği yorumlanabilir.

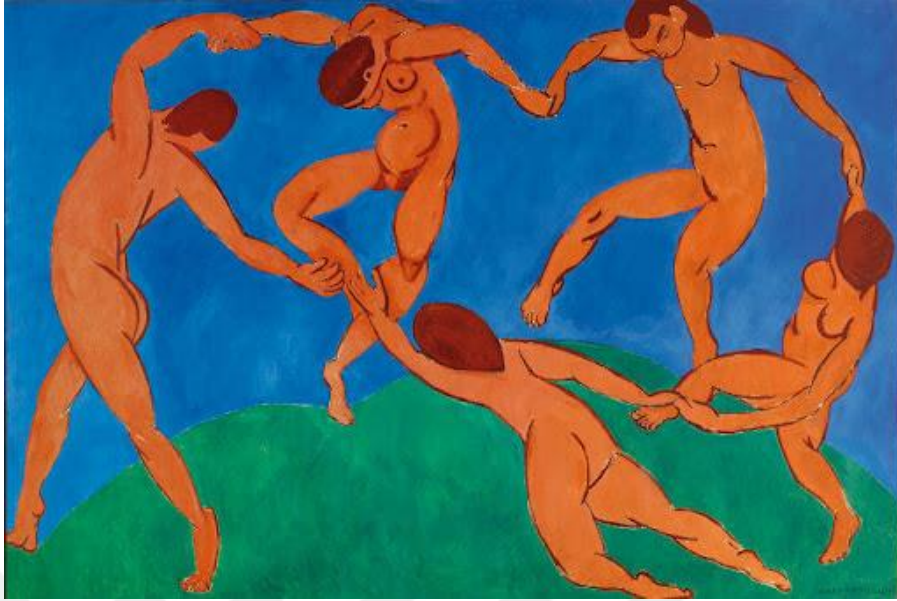
¹⁵⁰ Hugh Honour, John Fleming, *a.g.e.*, 2016, s. 710

Görsel 27: Pierre Auguste Renoir, *Moulin de la Galette'ta Eğlence*, 1876, Tuval Üzerine Yağlıboya, 114 cm x 78 cm

Görsel 27'ye bakıldığında, Paris'in bilinen dans alanının hasır şapkalı adamlar ve şık giyimli kadınlar, doğal ışığın altında kimi muhabbet etmekte kimi ise dans etmektedir. Renoir, dans eden figürlere süzülen ışığın etkisini diğer eserlerinde de pek çok kez resmettiği görülmektedir. Birçok dostu sanatçıya, dansçıları resmetmesi için poz vermiştir. Orta kısmın, uzağında yer alan çift, ressamın en sevdiği modeli M arguerite Legrand ve İspanyol ressam Don Pedro de Solares y Cardenas'tır. Renoir bu eserini dans alanında otururken doğrudan tuvaline aktarmıştır...¹⁵¹

¹⁵¹ Müren Beykan, *a.g.e.*, 1997, s.384.

Görsel 28: Matisse, *Dans*, 1910, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 260 cm x 391 cm, Rusya.

Matisse'in *Görsel 28*'deki kompozisyonu oluşturma aşaması Fransa'nın güneyindeki bir kumsalda daire oluşturarak sardana dansı yapan köylü ve balıkçılardan ilham aldığı düşünülmektedir. Dansçılarda oluşturduğu sade formları, dışavurumcu ifadelerle yarattığı ritmik desen tatlariyla esere işlemiştir. Matisse, paletini üç renkle sınırlandırmıştır: Bedenler için turuncu-pembe, gökyüzü için mavi, zemin için ise yeşil renkler yer almaktadır.¹⁵²

...Matisse, çerçevenin en solundaki figürün bacağının ve ayağının konturlarını çarpıtarak, harekette toplanan enerji hissini yaratmıştır... Düz, mavi arka plan üzerine yerleştirilen dansçıların gri-kahverengi kolları tuval üzerinde yükselen ve alçalan bir ritim oluşturmaktadır... Birbirine uzanan ellerin verev formu, hareket hissini sürekliliğini sağlamaktadır.¹⁵³ Matisse, resimlerinde müzikle birlikte dans konularını da işlemiştir. Bununla birlikte eserlerinde figürler, dansın etkisiyle bir devinim halinde görülür. Figürlerin kompozisyonlarıyla hareket anını aktarmıştır. Böylece Matisse, müziğin duyulmasını ve bunun beraberinde figürlerin dansını,

¹⁵² Stephen Farthing, *a.g.e.*, 2014. s. 372.

¹⁵³ Stephen Farthing, *a.g.e.*, 2014. s. 373.

seyirciye izletme imkânı sağlamıştır. Dans adlı eseri incelerken Nietzsche'nin "*Müziği duyamayanlar, dans edenleri deli zanneder*"¹⁵⁴ sözünü anımsatabilir.

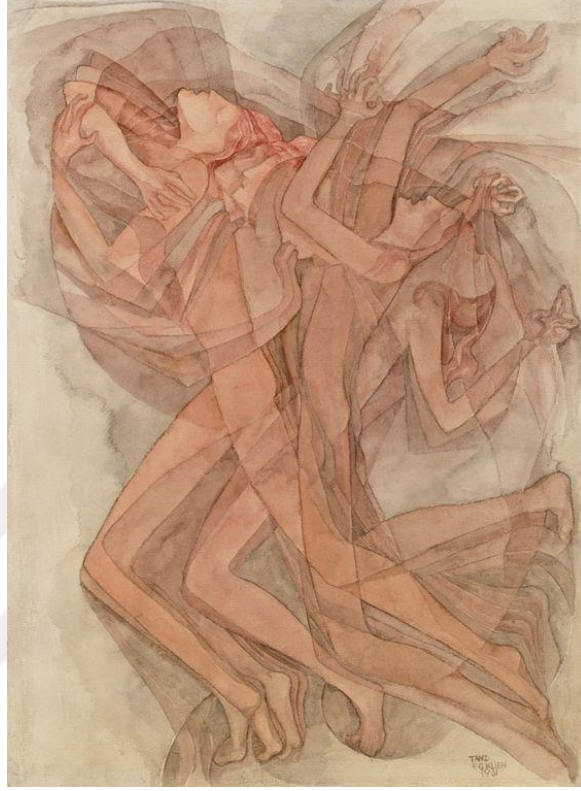
Matisse, *Dance* eserinde, Fuller'in dansına gönderme yapmıştır. Fuller'in performanslarını yansıtan bu eserde, aydınlık renkleri güçlü ve törensel bir hamleyle bir araya getirmiştir. Çağdaş dansçı Loie Fuller, parlak renklerin hareket ettiği gösteriler yapmak amacıyla kimyasal jelleri harmanlayarak modern bir aydınlatmadan yararlanmıştır. Radyoaktif radyumla dans edip edemeyeceğini Marie Curie'e sormuştur.¹⁵⁵

Matisse'in *Görsel 28* ve *Görsel 12* eserleri, 20. yüzyılın ilk on yılında oluşturmuştur. Bu iki eseri, Matisse'in yaratma aşamasına zemin oluşturan kilit metaforları belirtmesiyle, dönemin manifestosu gibidir. Sanat eyleminin ritmi ve müzikal uyumu olduğu söylenebilir. Matisse, sanat hayatı boyunca görsel sanat yaratımında olan fiziksel performansın farkında olarak, grafik bir çizgi meydana getirmek için gerekli bedensel koordinasyon eylemlerine vurgu yapmıştır. Bir fırça darbesi veya karakalem izi bırakmanın, baleye benzeyen yönleri, sahne tasarımı ve hareketin tasvirine duyduğu ilginin de özünde yer almaktadır. Matisse, sonraki yirmi yıl boyunca bir dansçının beden ritimlerinin görsel biçime iletilme yolları ve sanat yaratımının kendisinin seyircilerle imgesel ve fiziksel açıdan bir etkileşime uğraması konusunda detaylı düşünceleri beraberinde getirmiştir.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Catherine Ingram, *a.g.e.*, 2022, s.29

¹⁵⁵ Catherine Ingram, *İşte Matisse*, 2. Baskı, Hep Kitap Yayınevi, İstanbul 2022, s.25.

¹⁵⁶ Kathryn Brown, *Henri Matisse*, 1.Baskı, Runik Kitap Yayınevi, 2022, s. 74.

Görsel 29: Erika Giovanna Klien, *Dance*, 1931.

Görsel 29 incelendiğinde, hareket evresi halinde olan bir figürle betimlenmiştir. Böylece resimdeki devinimin öncesi ve sonrası olacak şekilde aktarıldığı söylenebilir. Resimde hız, hareket ve zaman temel alındığı görülmektedir. Bu devinimsel ifade fütüristik etkilerle resmedildiği söylenebilir.

Görsel 30: Yves Klein,
Monoton-Sessizlik Senfoni,
1947-48.

Görsel 31: Yves Klein,
Monoton-Sessizlik Senfoni,
1947-48.

Görsel 32: Yves Klein,
Monoton-Sessizlik Senfoni,
1947-48.

Yves Klein, 1947-48 yıllarında resimdeki monokroma eşdeğer tek tonlu müzikal kompozisyon olan “*Monoton-Sessizlik Senfoni*”yi (Görsel 30, 31, 32) oluşturmuştur. 20 dakika boyunca tekdüze müzik sürekli çalındıktan sonra buna karşın aynı süre boyunca sessizlikle devam etmiştir.¹⁵⁷ Çıplak bedenleri mavi renkle boyanarak tuval üzerinde beden izlerinin oluşması sağlanmıştır...¹⁵⁸

Chelsea Otel Manifestosu Klein, 1961 yılında New York’ta monokrom sergisi sonrası kısa bir süreliğine Hôtel Chelsea’de kalmıştır. Sanatçı ve halk arasındaki anlaşmazlıklarının ardından Chelsea Otel manifestosunu yazmıştır (Yves Klein Resmi Sitesi). Manifesto içeriğinde ise Klein; on beş yıl boyunca monokrom tablolar yaptığını, boşluğun gücüyle oynadığını, ateş ve suyla resimlerini boyadığını, canlı bedenleri fırça gibi kullandığını, hava kentbilimi fikrini oluşturduğunu ve monoton sessizlik senfonisiyle yeni müzik anlayışı önerdiğinden bahsetmiştir (Klein, 2002; Akt. Nurbiye Uz, Ayfer Uz, 2017)...¹⁵⁹

¹⁵⁷ Nurbiye Uz, Ayfer Uz, “Mavi Dünya: Yves Klein’ın Resim ve Heykelleri”, *Sobider Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 12, 2017, s.83

¹⁵⁸ Gökhan Eken, “Sanatta Yeni Arayışlar ve Geleneğin Reddi Bağlamında Yves Klein’in “Fire Color 1 (FC1)” Adlı Çalışmasına Özgün Bir Bakış”, *Journal Of Institute Of Economic Development And Social Researches*, Cilt:4 / Sayı:8, 2018, s.26.

¹⁵⁹ Nurbiye Uz, Ayfer Uz, “Mavi Dünya: Yves Klein’ın Resim ve Heykelleri”, *Sobider Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 12, 2017, s. 89. 90.

Görsel 33: Yves Klein, *Mavi Dönemin Antropometrisi*, 1960, Paris.

Görsel 34: Yves Klein, *Mavi Dönemin Antropometrisi*, 1960, 156.5 x 282.5 cm.

Görsel 33 ve *Görsel 34*'te ise çıplak bedenleri mavi renge boyayıp, tuvaler üzerinde baskılar yaparak beden izleri oluşturmuştur. Yaratma süreci ve doğanın temel güçleri, sanatçının hayatı boyunca taşıdığı kaygının temelini biçimlendirmiştir.¹⁶⁰ Antropometrik hesapları salt bedenın nesneleştirilmesine yöneliktir. Temeli Dada sanat hareketine dayanır. Klein'in canlı nesnelere, nasıl dönüştüğü ve adapte edildiğine dair eleştirel bir bakış açısı sağlamanın günümüz koşulları açısından mümkün olduğu söylenebilir. Boyanan ve savrulan her türlü fiziksel müdahalenin olabildiği kadın bedeni, Klein'in eserlerinde ve düşüncelerinde, görselliğin beraberinde müzikal bir eğlence kültürüne nasıl hizmet ettiğine dair fikirler oluşturabilir.¹⁶¹

Klein'in eserlerinde (*Monoton-Sessizlik Senfoni* ve *Mavi Dönemin Antropometrisi*) Gestalt algı psikolojisi üzerinden inceleyecek olursak; yakınlık ilkesi, benzerlik ilkesi, tamamlanma ilkesi, devamlılık ilkesi ve basitlik ilkesini içinde barındırdığı söylenebilir. Örneğin basitlik ilkesi; basit şekilde algılama boyutudur. Hareket halinde oluşturulan bu eserde algılar hem göze hem de kulağa

¹⁶⁰ Gökhan Eken, "Sanatta Yeni Arayışlar ve Geleneğin Reddi Bağlamında Yves Klein'in "Fire Color 1 (FC1)" Adlı Çalışmasına Özgün Bir Bakış", Journal Of Institute Of Economic Development And Social Researches, Cilt:4 / Sayı:8, 2018, s.26.

¹⁶¹ Haydar Balseçen, "Yves Klein'in Antropometrilerindeki Bedenler", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2/1, Batman 2018, s.15.

hitap etmektedir. Klein'in müzik ve dans eşliğinde meydana getirdiği eserlerinde, *Tablo 1*'de oluşturulan görsel tasarım ilkeleri de görülmektedir.

Görsel 35: *Müzik-Dans- Resim Performansı*, Toulouse, 1987.

Drama çalışmalarının artmasıyla birlikte, sanat disiplinlerinde etkileşimlere ve üretimlere daha fazla adım atılmıştır. Drama bir “*estetik eylemler sanatı*” şeklinde tanımlanırken bütün duyuların kullanılmasıyla harekete geçen bir imgelem gücüyle, bireylerin sözel, psiko-motor, yaratıcı ve eleştirel düşünebilme yeteneklerinin ilerlemesini sağladığı söylenebilir (San, 2006; Akt. Sungurtek, Bilhan)...¹⁶² *Müzik-Dans- Resim Performansı* (Görsel 35) adlı örnekte müzikal, resimsel ve fiziksel hareketten bahsetmek mümkündür. Böylece resim, dans ve müziği de kapsadığı görülebilir.

¹⁶² Şehnaz Sungurtekin, Dilek Bilhan, “Çağdaş Sanatı Anlamaya Yönelik Müzik, Dans/Devinim ve Resim Alanlarını Kapsayan Disiplinlerarası Bir Sanat Eğitimi Uygulaması”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 50 Sayı 2, Ankara 2017. s.131-132.

Görsel 36: Stephanie Kristofic, *Denge Serisi*, 2009.

Görsel 36'da iki farklı müzikle birlikte bir dans performansı oluşturulmuştur. Dansçı hareket halindeyken, sanatçıyla etkileşim halinde bulunarak canlı bir şekilde resim etkileri oluşturulmuştur. Sahne arkasından vücut gölgelerinin yansıdığı ve yansıyan bu izlenimlerin bir kısmı resimsel etkiler olarak görülür. Stephanie Kristofic'in *Denge Serisi* eseri incelendiği zaman, Gestalt algı psikolojisi ve *Tablo 1*'de oluşturulan görsel tasarım ilkelerinin yer aldığı görülmektedir.

Görsel 37: William Kentridge, *Dansı Daha Tatlı Oynayın*, 35 m, 2015.

Görsel 38: William Kentridge, *Dansı Daha Tatlı Oynayın*, Eser Detayı.

Görsel 39: William Kentridge, *Dansı Daha Tatlı Oynayın*, Eser Detayı.

Görsel 37, *Görsel 38* ve *Görsel 39* ise bir grup insan eylemlerinin sahne perdesine yansıyan gölgelerinden oluşur. Sahne bölüm bölüm ayrılarak, her bölümde kırsal bir alanın geniş açılı hali yer almıştır. Çeşitli objeler taşıyan farklı insan kitlesine yer verildi. Sahnedeki insanlar tek bir yöne doğru müzik eşliğinde ağır ağır ilerledi. Sahnedeki objelerin tasarımları resimsel çizgi etkileri vermektedir. Kır etkisi oluşturmak adına bitkisel objeler, çizgi halinde çizilmiş etkiyle oluşturulan insan portreleri, iskelet tasvirleri ve bayrak gibi birçok çeşitli obje yer almıştır. Eyleme dayalı olan bu çalışmada, birden çok sanat disiplinin birleştiği belirtilebilir. Bu durum birçok algının bir araya gelmesi şeklinde de yorumlanabilir. Böylece, Gestalt algı psikolojisi ve görsel tasarım ilkeleri belirgin bir şekilde görülür.

Görsel 40: Elvan Songun, 2021, Türkiye.

Bodrum Sanat ve Antika Fuarı'nda düzenlenen Yiğit Dunder ve Elvan Songun'un sergiledikleri performansta (*Görsel 40*), birlikte dans ettikten sonra salonun ortasına 6 metrekare büyüklüğünde bir tuval getirilmiştir. Elvan Songun'un ilk önce sağ eline kırmızı renkte boya, sonra ise sol eline mavi renkte boya, bir sonraki aşamada ise sol ve sağ ayaklarına sarı ve pembe renkli boyaları Yiğit Dunder dökmüştür. Müzik eşliğinde dans eden Elvan Songun, bununla beraber tuvalin üzerinde dönerek hem dans edip hem de resim sanatının dansla bir araya geldiği anları, seyirciye sunduğu performans yaklaşık 45 dakikadan oluşmuştur.¹⁶³ Günümüz sanatları kapsamında, Yiğit Dunder ve Elvan Songun'un düzenlediği sanat performansı, yere serilen tuval üzerinde dans hareketleriyle birlikte müzik eşliğinde boyaların kullanımı disiplinlerarasılığa örnektir. Görsel, işitsel ve devinim açısından zengin bir oluşum olduğu ifade edilebilir.

¹⁶³ <https://www.istanbulsanatdergisi.com/resim-sanatının-dans-ile-birlesmesi/> 15.12.2023 05:16

BÖLÜM VI

6. RESİM SANATINDA DİSİPLİNLERARASI ETKİLEŞİM: TİYATRO

İlk insanların kendi jest ve mimikleriyle doğa olaylarını taklit etme arzusu ve gayreti, tiyatronun temelinde bulunur.¹⁶⁴ Mağaralarda yapılan ve tragedya ya kaynaklık eden ilkel halk sanatlarında dinin, korkunun, yüceleştirmenin ve büyüünün etkisi oldukça önemlidir.¹⁶⁵ Belirtilen bu örneklerin tasvirlerine mağara resimlerinde rastlanır. Bu resimler sayesinde el ve yüzlerine hayvan postları takmış insanların ritmik hareketleri, tiyatro izleri olduğu söylenebilir. Değişen veya tekrarlanan doğa olaylarının, ruhları ve kişilikleri olduğuna inandıkları için ilkel topluluklarda zaman içinde tapınma haline gelmiştir. İnsanların belirli zaman dilimlerinde yaptığı törenlerde, tanrıları belirten masklar kullanılarak doğa olaylarına karşın etkin olma isteği vardır. Ölüm ve yeniden dirilme inancı, mevsimlerin değişikliği, avda başarılı olma isteklerini kılık değiştirerek ve törensel biçimde ifade ederek tiyatronun çıkış noktası olarak görülmektedir.¹⁶⁶

Günümüzde tiyatro olarak belirtilen uygulamanın, Eski Yunan toplumunda oluşan Dionysos ayinlerine uzandığı kabul edilir. Pagan veya çok tanrılı bu

¹⁶⁴ Seda Özcan, *Siyah ve Kırmızı Figürlü Seramik Eserlerde (M.Ö. 6. - 4. Yy.) Tiyatro Sahnelerinin Resimsel Etkisinin Seramik Yüzeyle Aktarımı ve Hareket Duygusu*, (T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Arkeoseramik Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2014, s.4

¹⁶⁵ Semra Kotan, *Korku Filmlerinin İdeolojisi Ben'in İçindeki Öteki*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2022). (n.p.): Eğitim Yayınevi, s.21. Erişim Tarihi: 07.01.2023 20:56

¹⁶⁶ Seda Özcan, *Siyah ve Kırmızı Figürlü Seramik Eserlerde (M.Ö. 6. - 4. Yy.) Tiyatro Sahnelerinin Resimsel Etkisinin Seramik Yüzeyle Aktarımı ve Hareket Duygusu*, (T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Arkeoseramik Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2014, s.4

toplumlarda içki içilerek yapılan ayinler, topluluk içerisinde dayanışmayı kuvvetlendirmiştir. Tanrılara toplu yakarma yoluyla ilahi yakınlık sağlanmıştır. Bu ayinlere katılan kesimler, toplu halde şarkı söyleyerek ve dans ederek Tanrılara yalvarmıştır. Bu toplu şarkı söyleme tarzına “koro” adı verilmiştir.¹⁶⁷ Bu dönemde, günümüzde taşıdığı anlamdan farklı olarak, gelişen toplumlarda ihtiyaçlar dahilindeki ritüel yapı evrilerek teatral hal aldığından söz edilebilir.¹⁶⁸

Tiyatro, Antik Yunan dönemlerinde insanı ahlaklı ve erdemli olması yönünde eğitime görevini taşımıştır. Platon, *Devlet* adlı eserinde sanatı, toplumu eğitmeye yönelik katkılarına göre değerlendirmiştir. Bu görüşün dışında yapılan tiyatroyu, lüzumsuz heyecan uyandırması ve düzeni tehdit etmesi yönünden zararlı görmüştür. Dönemin felsefi düşüncesi gereği, ideal olana ulaşmak için bir araç olduğu görülebilir. Aristoteles, tiyatronun eğitici olma özelliğiyle birlikte, estetik duygu oluşturması gerektiğini de belirtmiştir. (Şener, 2010; Akt. Semercioğlu, 2020)

¹⁶⁹

Hristiyanlığın oluşumuyla birlikte din otoriteleri, tiyatroyu tehlikeli bir unsur olarak görmüştür. İnsanda zararlı heyecanlar oluşturduğunu öne sürerek, insanların dünyevi zevklerden uzaklaşarak ilahi olana itaat etmeleri gerektiği düşüncesiyle tiyatroyu yasaklamıştır. Kilise, sadece dinsel konuların işlenmesine izin vererek, halka dini öğretileri daha anlaşılır aktarabilmek adına, İncil’deki bölümlerin kilise tarafından hazırlanıp, oyunlaştırılarak kilise bünyesinde sergilenmiştir.

¹⁷⁰...Bahsedilen bu durum, Orta Çağ elyazmalarında ve bunlarla ilgili

¹⁶⁷ Ali. H. Neyzi, *Tiyatrodan Gösteri Sanatlarına*, İlk Baskı Yılı: 2004, Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul 2004, s. 8.

¹⁶⁸ Birce Semercioğlu, Tarihsel Gelişim Sürecinde Tiyatronun İşlevi ve Yöntemi, *Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Görünüm 2020.

¹⁶⁹ Birce Semercioğlu, Tarihsel Gelişim Sürecinde Tiyatronun İşlevi ve Yöntemi, *Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Görünüm 2020, s. 23.

¹⁷⁰ Birce Semercioğlu, Tarihsel Gelişim Sürecinde Tiyatronun İşlevi ve Yöntemi, *Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Görünüm 2020, s. 25.

ikonografilerdeki teatral olayların izleyicileri hakkında neredeyse hiç bilgi olmasa bile diğer birçok dönemden kalma resimsel kanıtlara ulaşılabilir...¹⁷¹

Kilisenin otoritesini sorgulamaya başlayan insanlar, Rönesansla birlikte kiliseye olan güvenleri sarsılmıştır. Özgür düşüncenin oluşmasıyla özgürleşen insan, kendi özüne dönmüştür. Tiyatronun bu gelişmelerinden etkilenen yazarlar, din dışı konuları yazmaya başlamıştır. Tiyatronun eğitici yönü din dışı konulara yönelerek, toplumu ahlak yönünden eğitmesi gerektiği düşüncesi hâkim olmuştur...¹⁷²

Hayata dair günlük gelişen durumlar, tiyatrodaki sahneye yansıtılmıştır. Rönesans döneminde perspektifin keşfedilip, resim eserlerinde kullanılması ile birlikte resmi yakından hissedilerek, dokunma hissiyatı oluşmuştur (Gombrich, 1999; Akt. Çakmak Duman, 2018). Bahsedilen bu durum, tekniğin insan üzerinde oluşturduğu etkiyi belirtir. Resimde perspektifin meydana getirdiği gerçeklik illüzyonunu sahnede oluşturmak tiyatronun amacı olmuştur denilebilir. “*Doğal gerçekliği yansıtma iddiasında perspektifli resimle buluşan gerçekçi tiyatrodaki izleyici, perspektifli resme bakan göz misali, içeriği gösteren hayali bir duvardan yaşama ilişkin bir sahneye bakan seyirci konumundadır*”. Bu anlayış, dördüncü duvar tiyatrosu diye tanımlanmaktadır. Üç tarafı duvarlarla kaplı bir hayat sahnesine, seyirci hayali bir dördüncü duvarın arkasından izlemektedir. “Gerçekçi tiyatro seyirciyi kendine yakınlaştırmak adına kendini seyircinin mutlak yokluğu fikri üzerine oluşmuştur. Perspektifli resmi inceleyen gözlerle, sahneyi inceleyen seyirci aynı yaklaşımda olduğu söylenebilir (Güçbilmez, 2006; Akt. Çakmak Duman,

¹⁷¹ David Wiles, Christine Dymkowski, *a.g.e.*, 2019, s. 228.

¹⁷² Birce Semercioğlu, Tarihsel Gelişim Sürecinde Tiyatronun İşlevi ve Yöntemi, *Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Görünüm 2020, s. 25.

2018).¹⁷³ Bu dönemin önemli oyun yazarlarından biri olan William Shakespeare'in *Hamlet ve Romeo ile Juliet* vb. oyunları da resimlere konu olmuştur.

Tiyatroda türlerinden olan tragedya ve komedy, resimlere de yansımıştır. ...Tragedya, ortalamadan iyi kahramanları ve mitolojik hikayeleri ile öne çıkarken, komedy ortalamanın altında oyun kişileri ile gülünç durumları işlemeyle tragedya gibi değer görmemiştir... Tragedyada oyun kahramanı, düzeni ve ahlaki değerleri korumak adına savaşarak gerekirse kendini feda eder. Komedy da ise düzene veya ahlaki değerlere karşı gelen oyundaki kişiler gülünç düşürülerek cezalandırılır (Şener, 2010; Akt. Semercioğlu, 2020).¹⁷⁴

Klasiklere yönelen yazarlardan dolayı bu dönemde tiyatro, saray ve aydın kesimin sanatı olarak görülmüştür... Tiyatronun eğitici olması, saray otoritelerini ve düzeni koruma işlevinde olduğu söylenebilir... Bu düzeni oluşturabilmek, kesin ve değişmez kurallara bağlıdır. Bu kurallar evrensel olmasıyla birlikte, ancak akılla saptanabilir (Şener, 2010; Akt. Semercioğlu, 2020). Bu dönem tragedyalarında iç çatışmalar, dış aksiyonun yerine geçerek, oyun karakterleri yüksek sesle düşünerek seyirciye aktarır... Bu dönemde tiyatronun halka hitap etmemesiyle halk, tiyatrodan uzaklaşmıştır. 1789'da gerçekleşen Fransız İhtilali, özgürlük ve eşitlik düşüncesinin oluşmasına zemin hazırlamasıyla otoriteye duyulan güven sarsılarak, insanlar özgürlük arzusu gütmüştür.¹⁷⁵

19. yüzyılla birlikte tiyatro, toplumsal sorunları bilimsel gerçeklik içerisinde ele almıştır. İnsanın, doğa ve çevre ile ilişkileri anlatılarak, izleyici gerçeklerle bu

¹⁷³ Banu Çakmak Duman, "Resimden Tiyatroya Doğu Sanatı ve Batı Sanatı Arasındaki Farklılığı Toplumların Gerçekliğe Bakışı Üzerinden Okumak", *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 2018 Cilt: 3, Sayı: 6, s. 27-28.

¹⁷⁴ Birce Semercioğlu, Tarihsel Gelişim Sürecinde Tiyatronun İşlevi ve Yöntemi, *Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Görünüm 2020, s. 24-26.

¹⁷⁵ Birce Semercioğlu, *a.g.m.*, Görünüm 2020, s. 26.

dönemde karşılaşmıştır. Gerçekçi tiyatrodaki amaç: İzleyiciyi bilgilendirmek değil, gerçekleri göstererek bu gerçekler üzerinde düşünmesini sağlamaktır (Şener, 2010; Akt. Semercioğlu, 2020). Gerçeği olduğu gibi yansıtabilmek için biçim yönünden de gerçeklik etkisi yaratmak amacıyla günlük konuşma dili kullanılmıştır. Sahne görüntüsü de gerçeğe benzemesi için aslına uygun dekorlar kullanılmaya başlanmıştır.¹⁷⁶ Böylece tiyatro tasvirleri resimlerde görüldüğü gibi, resminde tiyatrodaki görüldüğü söylenebilir.

20. yüzyıl dönemi meydana gelen yönelimlerde, görülen gerçeğin ötesine yani bilinçaltına yönelme başlar. Savaşların ve makineleşmenin etkisiyle, Fütürist düşünce ortaya çıkarak tiyatroyu da etkilemiştir. Makinelerin hızı ve devingenliği sahneye taşınması amaçlandığı söylenebilir... Resimlerde de hareket ve hız gibi fütüristik anlamda dans tasvirleri görülebilir. (Karabulut, 2014; Akt. Semercioğlu, 2020) Aynı dönemde görülen dışavurumcu tiyatro, karşı gerçekçi eğilimlerden etkilenerek, dramatik akışı kırarak, gerçekçi görüntüyü bozarak, içsel olanı yansıtmayı hedeflediği ifade edilebilir. Bu durum tiyatronun tasvir edildiği resim eserlerine de yansımıştır. Dış gerçek yerini iç gerçeğe bırakarak, bir düş atmosferi yaratılmak istenmiştir. Bu dönemde diğer akımlar gibi gerçeküstü düşünce de oluşmuştur. (Candan, 2013; Akt. Semercioğlu, 2020) Gerçeküstücülerin, izleyici ile sahne arasındaki mesafeyi ortadan kaldırmak istediği söylenebilir... Kelimelerin önemi azalarak, görsel iletişim ön plana çıkmıştır. Bu gelişmeyle tiyatro, görsel ve performatif yapısıyla ön plana çıkması söz konusudur.¹⁷⁷ Tiyatro, her dönemde resimlerde farklı işlenebildiği gibi, akımlar içerisinde de çeşitli türlerde yer aldığı söylenebilir.

20. yüzyıl öncü akımlarında Epik tiyatro düşüncesi de vardır. Amaç seyirciyi eğitmekten ziyade bilgi aktararak düşünmesini sağlamaktır. Duyguları değil akli etkilemeye çalışmakta, bunu izleyicinin olay veya oyun karakteriyle özdeşleşmeden, kurguyu izlediğine dair bir bilinç hedeflenmiştir. İzleyiciyi olayların

¹⁷⁶ Birce Semercioğlu, *a.g.m.*, Görünüm 2020, s. 28.

¹⁷⁷ Birce Semercioğlu, *a.g.m.*, Görünüm 2020, s. 29-30.

dışında bırakmak için “yabancılaştırma” kavramı geliştirilmiştir (Fuat, 1970: 231). Dramatik yapıdaki tiyatrodaki seyircinin empati kurması ve izlediği olayla özdeşleşmesi hedeflenir. Epik tiyatrodaki seyirciyi yabancılaştırarak, izlediği olaya eleştirel bir bakışla yaklaşması amaçlanmıştır (Karabulut, 2014; Akt. Semercioğlu, 2020). Bu öncü fikirler, çağdaş tiyatro için belirleyici olarak farklı yönelimlerle birlikte, Aristotelesçi yapı, yüzyıllar sonra ilk kez tam anlamıyla yıkılmıştır. Tiyatro düşüncesi özgür kalarak kendine yeni yaklaşımlar aramıştır.¹⁷⁸ “*İnsanı, insana, insanla anlatan bir sanat dalı olan tiyatro; Antik Çağ'dan, sadece oyun metinleriyle, mimari yapılarıyla değil resmedilişleriyle de günümüze kadar uzanmaktadır.*”¹⁷⁹

Daha önceki sayfalarda 20. ve 21. yüzyıl sanat yaratımlarının yeniliğine, kendine has oluşumuna ve niteliğine dair görüş ayrılıklarına yer verilmişti. Semercioğlu’da konuyla ilgili görüşlerinde: 21. yüzyılın yeni çağ olmasıyla birlikte insan, teknolojinin gelişme hızına karşın, affadığını, her şeyin kolay ulaşılabilir olmasından dolayı insanı hep daha fazlasını ister hale getirerek yalnızca tüketme odaklı olmayı sağladığını, tiyatro da bu durumdan nasibini alarak, var etmek için var olma işlevini yitirdiğini dile getirmiştir.¹⁸⁰

21. yüzyılda dünyanın çeşitli bölgelerinde, deneysellik ön plana çıkarak, yeni yaratılar oluşturulduğu görüldüğü söylenebilir. Özellikle dramatik yapıyı kırma eğilimleriyle öncü akımların üzerine yeni fikirler sunulmaktadır. Seyirciyi de oyuna dahil ederek, ritüel yapısında var olan topluca katılma durumu yeniden yaratılmak istenmektedir. Farklı yaklaşımlarla yeni ve evrensel bir sahne dili geliştirilmektedir. Halen gelişim sürecinde olan çağdaş tiyatro, evrensel olma arayışlarına devam etmektedir.¹⁸¹ Tiyatroda gelişen akım ve üsluplardan bazıları resim ve diğer sanat dallarında da görüldüğü söylenebilir. Bu oluşumlar tiyatro ile ilgili betimlenen resimlere de yansıdığı görülebilir.

¹⁷⁸ Birce Semercioğlu, *a.g.m.*, Görünüm 2020, s. 30-31.

¹⁷⁹ Seda Özcan, *a.g.e.*, 2014, s.96

¹⁸⁰ Birce Semercioğlu, *a.g.m.*, Görünüm 2020, s. 31.

¹⁸¹ Birce Semercioğlu, *a.g.m.*, Görünüm 2020, s. 32.

Mehmet Güteryüz, tiyatro ve resim sanatının ilişkilerine dair şu cümlelerle değinmiştir: Resmin tüm ana unsurları tiyatrodaki görülür. Kompozisyon, dekor, ışık, kostüm ve karakterlerin oluşturulması... Bunların tümü önemli bir görsel bilgi istemektedir. Tiyatro ile resim birbirleriyle beslenme içerisinde olduğunu belirtmiştir. Güteryüz: “*Ben resim zekamla, tiyatro keyfimi veya tiyatro gereksinimimi besledim. Tiyatroyu tiyatrodaki, oynarken öğrendim*” şeklinde ifade etmiştir.¹⁸² Tüm sanatlar birbirleriyle anlaştığını, hiçbir sanatın birbirini hırpaladığını ya da geçimsizlik gösterdiğine şahit olmadığını dile getiren Güteryüz, tiyatro ve resmin görsel yönden aynı daldan geldiklerine değinmiştir.¹⁸³

Uygarlık tarihi süresince resmin ve diğer sanat dallarının yollarının kesiştiği yoğun bir şekilde görülmektedir. Tiyatro ile resim sanatı; insanı insana anlatma gayesinden oluşarak, yanılısana yaratan resim ile tiyatro aynı mekânda bir araya gelmişlerdir. Resim sanatının, diğer sanat alanlarıyla ilişkilendirilebilmesi gibi tiyatro dekorlarında ve sahnede de bunu göstermektedir. Tiyatro oyunlarında sahnelenen dekorlarının eskizinden, boyanmasına, renklendirilmesine değin her bir aşamada resmin unsurlarından yararlanılarak gerçekleştirilir.¹⁸⁴

¹⁸² <http://arsiv.ntv.com.tr/news/165296.asp> (14.11.2021)

¹⁸³ <http://arsiv.ntv.com.tr/news/165296.asp> (14.11.2021)

¹⁸⁴ Başak Nakilcioğlu, *Devlet Tiyatrosu Sahne Dekorunda Resim Unsurları Bağlamında Gerçekleştirme Yöntemi (1980-2010)*, (T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2019, s.III.

Görsel 42: *Mumming Söyleyenler*, Orta Çağ.

Görsel 42'de yer alan mummingler maskeli tiyatro oyunlarıdır. 1500'lü yıllara kadar saray eğlencesi olarak görülen bu tiyatro türünde, konuşmalı bölümlere yer verilmemektedir. Genellikle kılık değiştirilerek ve maske kullanılarak gerçekleşen oyunlar olduğu söylenebilir. Hatta oyundan daha çok eğlence olarak görülebilir ve tiyatronun sonunda dansla bitebilir.¹⁸⁵ Orta Çağ'da oluşturulan bu tiyatro türü, dini öğretici oyunlardan ziyade eğlence amacı güttüğü için çağında yasak görülen bir tür olduğu söylenebilir. Bu türün de resme konu olduğu görülmektedir.

¹⁸⁵ <https://psikologo.com/orta-cag-tiyatrosu/> Erişim Tarihi: 11.01.2024 15:55

Görsel 43: Peeter Baltens, *Sahte Suyun Saçmalığının Performansı*, Panel Üzerine Yağlıboya, 1570, 112 cm x 157 cm, Hollanda.

Görsel 43 incelendiğinde, ortada duran ve arkasında perde olan bir çardak sahnesi yer alır. Sahnedeki oyunun, figürlerin ilgisini çektiği görülür. İzleyicilerin kimisi yüksek sahneyi çevrelemiş kimisi ise bitişikteki bir meyhanenin damına çıkmıştır. Eserde işlenen, performansla ilgilenmeyen tüm kişiler ilginç gelmektedir. Dans etmekle, konuşmakla, yemek yemekle vb. meşguliyetlere yer verilmiştir. Çünkü eserdeki tiyatro performansı, türlü türlü eğlencelerin sergilendiği bir pazaryerinin ortasında yapılmıştır.¹⁸⁶ Açık bir meydanda, izleyicilerin görebileceği yükseklikte bir tiyatro alanı betimlenmiştir. Tiyatro oyuncularını tam sahnede, onları izleyen meraklı halk ve tiyatro performansının çevresinde gerçekleşen halkın günlük yaşamına dair ipuçları verdiği söylenebilir. Tiyatronun perde arkasındaki anları, perdenin aralanmasıyla tahmin edilebilir.

¹⁸⁶ David Wiles, Christine Dymkowski, *a.g.e.*, 2019, s. 228.

Görsel 44: Artemisia Gentileschi, *Ahaşveroş'un Huzurunda Ester*, 1628-1635, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 208 x 273 cm, Amerika Birleşik Devletleri.

Görsel 44'e bakıldığında, mekân kurgusu bir tiyatro sahnesini canlandırıcasına resmedilmiştir. Eserin merkezinde bulunan Kraliçe Ester, bulunduğu konumdan ziyade, parlak sarı ve mavi kıyafetleriyle de resimdeki en vurgulayıcı figür olduğu denilebilir. Halkı için planlanan soykırımı önlemeye çalışan Ester, baygınlık halindeyken onu hizmetçileri tutmaktadır. Kral Ahaşveroş tedirgin bir biçimde ayağa kalkar vaziyette yer almaktadır. Ester Kitabı'nda ifade edildiği gibi izinsiz olarak kralın huzuruna çıkmanın idamla cezalandırıldığı bir suç olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle Ester, Artemisia'nın cesur kadın kahramanlarından biri olmaktadır... Ester'de halkı uğruna fedakârlık yapan güçlü bir kadını tasvir etmektedir... Artemisia, geniş bir mekân oluşturarak canlı renkler kullanmıştır. İkonografiyle bağlarını yitirmemiştir. Eserdeki önemli noktalardan biri de ışık etkisidir. Resimde, ışığın kaynağı Ester'den gelerek, öteki figürlerle mekâna kırılarak yayılmıştır (Web Gallery of Art; Akt. Duran, 2021)...¹⁸⁷ Özellikle iki figürde kullanılan yoğun ışıkla birlikte, giyimlerin dönem özelliklerinin gösterilmesi ve kompozisyonda oluşturulan duruşlar bir tiyatro sahnesini anımsatabilir.

¹⁸⁷ Ayşe Duran, "Artemisia Gentileschi'nin Tablolarında İyi ile Kötünün Savaşı", DOI: 10.33404/anasay.1022793, *Anasay Dergi*, 2021, Yıl 5, Sayı 18, 41 – 65, s.56.

Görsel 45: William Hogarth, *Hovardanın Yazgısından: Hovarda Bedlam Akıl Hastanesinde*, 1735, Tuval Üzerine Yağlıboya, 62.5 cm x 75 cm, İngiltere.

Görsel 45'e bakıldığında sessiz bir tiyatro oyununa benzemektedir. Bu oyunda her karakterin kendine ait bir rolü bulunmaktadır. Rollere anlam kazandıran unsurlar ise jestler ve sahne tecrübeleri olduğu yorumlanabilir. Hogarth'ın yeni resim üslubu, oyun yazarı ve oyun yönetmenin sanatına benzemektedir. Figürlerin kendine has karakterleri yalnızca yüzüyle değil, giyimleri, tutumları ve hareketleriyle de çaba sarf edilerek meydana getirilmiştir...¹⁸⁸ Resimde, sarhoşluğun oluşturabileceği durumlar yansıtılmıştır. Eserdeki karakterlerin; giyim-kuşamı, abartılı jest-mimikleri ve ışık-gölge etkisi sayesinde bir tiyatro sahnesini andırdığı yorumlanabilir.

¹⁸⁸ E.H. Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, 16.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1997, s. 462.

Görsel 46: John Everett Millais, *Ophelia*, 1851-1852, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 76 cm x 112 cm, İngiltere.

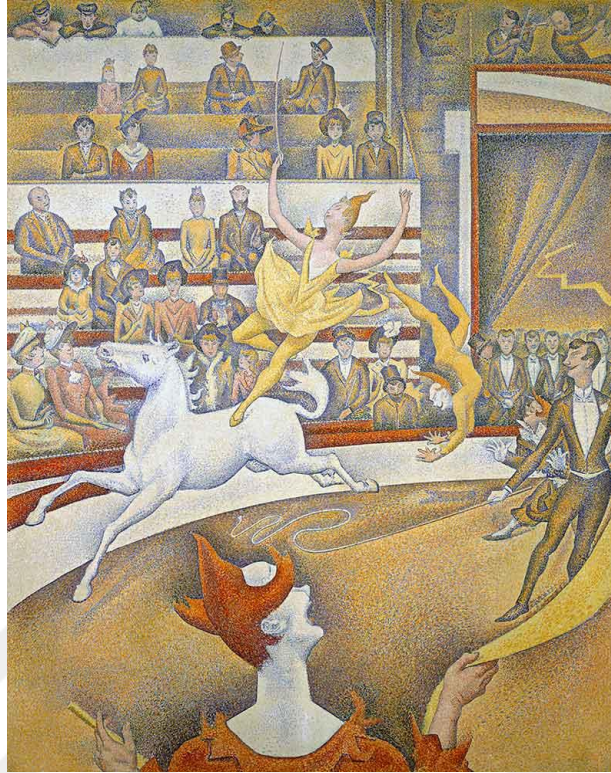
Görsel 46 Shakespeare'in *Hamlet* oyununda Ofelya'nın boğulduğu andan esinlenerek oluşturulmuştur. Millais, oyunda ismi geçen çiçekleri resmetmek için zamanını nehir kıyısındaki bitkileri gözlemleyerek geçirmiştir. Fakat Ophelia figürünü atölyede resmetmiştir...¹⁸⁹ Eserin resim halindeki oluşumu, tiyatrodaki izlenilmesiyle verdiği etki veya kitap halini okuyanda oluşturduğu detaylar, çeşitli duylulara hitap edebilir.

¹⁸⁹ Stephen Farthing, *a.g.e.*, 2014, s. 294-295.

Görsel 47: Frank Bernard Dicksee, *Romeo and Juliet*, 1884.

“*Romeo and Juliet*” eseri de “*Ophelia*” eserindeki gibi hikayesi olan bir tiyatro sahnesi olarak resmedilmiştir. Resimlerde tiyatrodaki en vurgulayıcı anların betimlendiğini söylemek mümkün olabilir. Bu eserlerde figürler ve mekân kurgusu, bitkisel öğeler vb. kompozisyonu daha da akıcı hale getirerek teatral bir etki oluşturduğu söylenebilir.

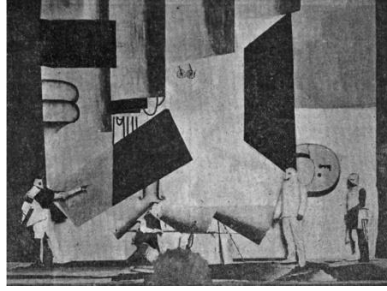

Görsel 48: Georges Seurat, *Sirk*, 1891, 180 x 148 cm, Fransa.

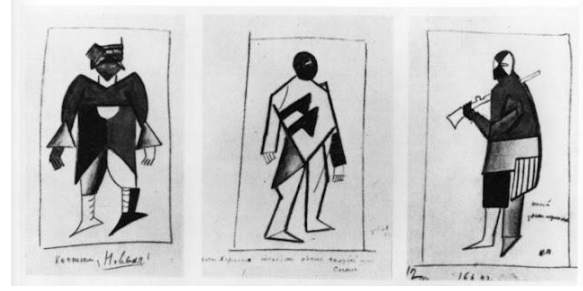
Görsel 48 incelendiğinde, hareketi sentezlemek için dekoratif arabesk (kivrımlı ve oylumlu) öğeler içerir. Desen, ritim oluşturmak amacıyla kullanılırken; doku ise sirk müziğini anımsatan görsel bir unsur olarak kullandığı söylenebilir...¹⁹⁰ Seurat, Paris'in müzikhol şarkıcılarıyla, karnaval izleyicileriyle ve performans sergileyenlerden oluşan halk tiyatrolarına ve sirkelere katılması; bu alanlardaki renk, ışık ve gölge değişimlerini gözlemlemesiyle genç dönem yapıtlarının şekillenmesine yardımcı olduğu ifade edilebilir...¹⁹¹

¹⁹⁰ Modern Resim Nasıl Okunur Modern Ustaları Anlamak, s.64

¹⁹¹ Modern Resim Nasıl Okunur Modern Ustaları Anlamak, s.64

Görsel 49: Kazimir Malevich, Mikhail Matiushin, Aleksei Kruchenykh, Velimir Khlebnikov, *Güneşe Karşı Zafer Performansı*, Rus Fütürist Operası, 1913.

Görsel 50: Kazimir Malevich, Mikhail Matiushin, Aleksei Kruchenykh, Velimir Khlebnikov, *Güneşe Karşı Zafer Performansı*, Çizim Detayı, Rus Fütürist Operası, 1913.

1913 yılında St. Petersburg'da *Güneşe Karşı Zafer* adlı fütürist opera tiyatrosunda sahnelenmiştir. Setler ve kostümlerin tasarımı ressam Kazimir Malevich tarafından yapılmıştır. Müzik, besteci ve ressam Mikhail Matyushin'a aittir. Libretto ise şair ve ressam Aleksei Kruchenykh tarafından yazılmıştır. Sahnelenen bu performans, savaş öncesi Rusya'nın Avangard sanatsal faaliyetinin çoğunu özetlemektedir. Biçim olarak çarpıcı, sunum olarak anarşik, mesaj olarak ise nihilist olduğu söylenebilir.¹⁹² Birden fazla sanatçı ve sanat disiplininin katkılarıyla oluşan bu sahneleme, ilerleyen süreçte arttığı ve artacağı söz edilebilir.

¹⁹² <https://nga.gov.au/exhibitions/victory-over-the-sun/>

Görsel 51: Paul Klee, *Senecio*, 1922, Tuval Üzerine Yağlıboya. 38 cm x 40.5 cm, İsviçre.

Görsel 51'de insan yüzü renklerle dörtgen parçalara bölünmüştür. Bir dairenin içine konulmuş yüzeysel geometrik kareler, maskeli bir yüzü ve bir palyaçonun rengarenk kıyafeti betimlenmiştir. Sanatçı ve oyuncu kimliğine sahip Senecio'nun bu portresi; sanat, yanılısama ve tiyatro evreni arasındaki değişebilen bağın bir simgesi şeklinde anlamlandırılabilir. Klee'nin bu eseri; çizgi, renk alanları ve mekânın grafik unsurlarının sanatçının zihinsel enerjisiyle adımlar atmasına bağlı sanat öğelerini ifade etmektedir...¹⁹³ Tasvir edilen bu eserde, palyaço kıyafetli maskeli yüz, geometrik formlara ayrılmasıyla, önceki yüzyıllarda oluşturulan eserlere nazaran üslup, akım, hem ve düşünce farklılığının oluştuğu görülebilir. Bireyselleşen ifade biçimini kanıtlar nitelikte bir çalışma olduğu düşünülebilir.

¹⁹³ Müren Beykan, *a.g.e.*, 1997, s. 250.

Görsel 52: Gino Severini, *Müziyen Pierrot*, 1924, Tuval Üzerine Yağlıboya, 89 cm x 130 cm, Hollanda.

Görsel 52'ye bakıldığında, İtalyan halk tiyatrosu commedia dell'Arte, siyah maskesiyle kontrastlık oluşturan beyaz kıyafetleriyle oturmaktadır. Arkasında parlak desenli bir duvar yer almaktadır. Eserdeki dengeli kompozisyon ile Pierrot'un kıyafetinin büklüm büklüm katlanarak, eller ile gitarı itina ile işlendiği görülebilir...¹⁹⁴ Pierrot'un kıyafetleri abartılı biçimde drapeli, bembeyaz bir saten oluşu palyaço kıyafetlerinin hissiyatını verdiği yorumlanabilir. Fakat bu kıyafetler rengarenk değil, aksine bembeyazdır. Bu tek renk kıyafetine karşın arkadaki rengarenk motifli duvarlar resme kontrast etkiler kazandırdığı ifade edilebilir. Pierrot'un, sanki bir tiyatro sahnesinin kesitini müzikle destekliyormuş gibi görünüm kazandırdığı söylenilebilir.

¹⁹⁴ Müren Beykan, *a.g.e.*, 1997, s. 425.

Görsel 53: Mehmet Gülyüz , *İşte Kral*, 2011, El Yapımı Kâğıt Üzerine Renkli Ekolin, 69 cm x 101 cm.

Görsel 53'te altı karakter yer almaktadır. Bu karakterlerin abartılı jest ve mimikleri, anatomik özellikleri, kıyafetleri ve çizgi oluşumundaki karakteristik özellikler tiyatro izlenimi vererek, eseri farklı bir forma dönüştürmesiyle disiplinlerarası etkilere örnek verilebilir.

Türk resim sanatının 1980'li yıllarında yeni dışavurumcu temsilcilerinden biri olan Mehmet Gülyüz, eserlerinde metaforik ifadelere yer verir. Figürlerinde abartılı duygu betimlemeleriyle korku ve gerilimi birlikte kullanır. Bu duygu yoğunluğu ve desenci yaklaşımı birleşince figürlerindeki biçimler, jest ve mimiklere dönüşerek hicivli bir ifade dili oluşturmaktadır... Figürlerindeki soyutlamanın beraberinde tiyatral bir havayla korku ve savaş gibi duyguları anımsattığı söylenebilir. Bu imgeler, varoluşsal kaygıyla yeniden doğuşu simgelediği düşünülebilir. Mizahi veya absürt olayları işlemektedir (Sağlam, 2008; Akt. Burunsuz, 2018). Soyut ve somut imgeleri bir arada kullanarak psikolojik ve toplumsal konulara eleştiri yüklü fantastik figürler betimleyen Gülyüz, insan ve hayvan figürlerinde ifadeci bir yaklaşım görülür.¹⁹⁵ Gülyüz'ün; tiyatrocusu, ressam

¹⁹⁵ Muteber Burunsuz, "Mehmet Gülyüz Eserlerinde Figür ve Mekân Çözümlemeleri", *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, Cilt 7, Sayı 51, 2018.

ve yazar olmasındaki çok yönlü mesleki kişiliğini eserlerine de yansıttığı görülebilir. Tiyatro ile resim arasında yakın bir bağ kurmuştur. Güleryüz, Resmi Geçitler adlı kitabında 1980’li yıllarda sanat eğitimi derslerini tiyatro eğitimiyle öğrencilerine aktardığını dile getirmiştir.¹⁹⁶

Mehmet Güleryüz, tiyatro ve resim sanatı anlayışını: *“Tiyatro ile resim birbirini geliştirdi. Ben tiyatrodan resmimin meselelerine çok şey taşıdım. Bir kere, metin okuma, metin analizi çok önemli. Arena Tiyatrosu’nun çok ilginç bir özelliği vardı, aydın bir tiyatroydu. Orası benim için bir beslenme ve tartışma ortamı oluşturdu; ikinci bir okul görevi gördü. Resimde çözemediğim ve Akademi’de çözümlenenden umudu kestiğim pek çok şeyi orada sorguladım”*¹⁹⁷ ifadeleriyle belirtmiştir.

¹⁹⁶ Mehmet Güleryüz, *Resmi Geçit*, 1.Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

¹⁹⁷ <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sanatinin-en-hakiki-hali-163892> (14.11.2021)

Görsel 54: Sahne Resmi, *Klasik Resim*.

Görsel 54'e bakıldığında, sahnede gerçeklik ve inandırıcılık algısı yaratmak için yapılmıştır. Gerçeklik algısı sadece gerçekçi oyunlara veya dönem oyunlarına yönelik değil, kurgu oyunlar içinde yapılır. Sahne dekoruna resim yapılmasıyla, sahnede oluşturulan gerçekçilik seviyesi artar. Seyircinin oyuna katılımı, sahnedeki tüm unsurların birbiriyle uyumu ve dengesiyle oluşabilir. (Grzymkowski, 2016; Akt. Nakilcioğlu, 2019) Denge, bir sanat eserinde çeşitli alanlardaki unsurların birbiri ile tutarlı ölçüde olması şeklinde tanımlanabilir. Klasik resim tekniğinin oran ve denge unsurlarını içeren bir sahne resmi örneğidir.¹⁹⁸ Tiyatro, resmin alanına dahil olduğu gibi resim de tiyatronun alanına dahil olduğu görülebilir.

¹⁹⁸ Başak Nakilcioğlu, *a.g.e.*, 2019, s. 85.

Görsel 55: William Kentridge, *Kara Kutu*, 2005.

Görsel 55'te mekanik tiyatro ile kukla gösterisini anımsatan; çizimler, projeksiyonlar ve kinetik kuklalarla dolu, motorlar ve tekerleklerle çalışan minyatür bir ahşap tiyatronun içerisinde yer alır. Eser, 20. yüzyılda Almanya'nın, Güney Batı Afrika'da (Namibya) sömürgeci gücünü ve soykırımını içerir. Tarihi olayları yeniden anlatırken; geçmiş, şimdi, fail, mağdur, seyirci ve tiyatro kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Çalışmalarının çoğu gibi, *Kara Kutu*'da tamamen analogdur ve oldukça fiziksel bir süreç bulunur. Sanatçının; opera, tiyatro ve film gibi farklı sanat disiplinlerini bir araya getirme ilgisi, eserlerine de yansdığı söylenebilir.¹⁹⁹

¹⁹⁹ <https://www.royalacademy.org.uk/article/10-artworks-william-kentridge>

Görsel 56: Rufus Didwizsus, William Shakespeare'in, *Richard III Filminin Set Tasarımı*, Stockholm, Kungliga Dramatiska Tiyatrosu, 2017.

Görsel 57: Richard III Filminin Set Tasarımı Detayı.

Görsel 58: Richard III Filminin Set Tasarımı Detayı.

Rufus Didwizsus, set ve kostüm tasarımcısıdır. Dans, opera ve tiyatro için tasarımlar yapar.²⁰⁰ *Richard III* Filmi için tiyatro sahnesinde set tasarımı düzenlenmiştir. Bir grup insan sırayla sandalyelere dizilerek oturmuştur. Bu oturuş biçiminde fotoğraflardaki figürlerin birbirlerinden bağımsız olduğu görülür. Siyah, beyaz ve grinin hâkim olduğu bir tasarımdır. Duvarlardaki resimsel ifadeler insan figürlerine benzetilmiştir. Gerçek insan boyutunun dışında bir ölçüde resmedilmiştir. Resim etkileri düşünsel ve mekânsal anlamda derin bir boyut kazandırdığı söylenebilir. Bu çalışmada da çeşitli sanat disiplinlerinin bir araya geldiği görülür.

²⁰⁰ <https://www.operaballet.nl/en/rufus-didwizsus>

BÖLÜM VII

SONUÇ

Bu çalışma Yüksek Lisans tezi olarak, “*Resim Sanatında Disiplinlerarası Etkileşim: Müzik, Dans ve Tiyatro*” başlığı altında araştırılmıştır. Sanatın varoluş sürecine değinilerek çeşitli alanlarda oluşum gösterdiği belirtilmektedir. Sanat evrensel bir dildir. Fakat çeşitli kültürlerle ve değerlere de ithaf edebilir. Sanatın insanları birleştirme özelliği olduğu kadar provokatif etkisi de bulunmaktadır. Böylelikle sanatçı sanatıyla insanlara yön verebilmektedir. Bunlar, sanatın gerek bireysel gerekse toplumsal yansımalarını oluşturmaktadır.

Yüzyıllar boyunca tıpkı insanoğlu gibi sanatın da soyağacı oluşturmasına şahit olunur. Sanatın farklı evrelerine doğru oluşan bir sürecin varlığından söz edilebilir. Bu süreçte birçok sanat türüyle karşılaşılır. Karşılaşılan andan itibaren algılanan bu sanat ürünleri, kişide çeşitli duygular uyandırabilmektedir.

Bir sanat yapıtının ve sanatçının anlaşılması için, çağının şartlarına uygun biçimde yaklaşılması tavsiye edilebilir. Sanatın geçmişten günümüze ve yarınlara eklektik bir tutum sergilediği söz edilebilir. Bu tutum bir önceki ve bir sonraki sanatları da etkileyeceğini; önceki nesilleri izleyeceği, meydan okuyacağı ve sonraki nesillere ise ışık tutabileceği söylenebilir.

Resimler dönem dönem farklı malzeme ve tekniklerle üretilmiştir. Örneğin mağara resimleri, mozaik resimleri veya kabartma çalışmalarında kullanılan malzeme ve teknik farklılığı ayırt edilebilir. İlerleyen dönemlerde yaygın olarak kabul görülen boyaya çeşitli malzeme türlerinin de eşlik ettiği görülür. Sanat çeşitliliğinin oluşumuyla malzeme olarak kullanılan boyanın da dışına çıktığı, fakat

geliştirilerek kullanılmaya devam ettiği de görülür. Özellikle, 19. yüzyıldan günümüze sanat disiplinlerinin gelişmesine ve türemesine vesile olduğu söylenebilir.

19. yüzyıl ortaları ve 20. yüzyıla gelindiğinde resim sanatında müzik, dans ve tiyatro incelendiği zaman, sanayileşmenin getirdiği birtakım yenilikler sonucu ortaya çıkan çeşitli akım ve üsluplarda sanatlar; öznel, düşsel ve soyut ağırlıklı işlendiği ifade edilebilir. Modernizmle birlikte hareket ve eylem gerektiren sanatların birden fazla sanat disiplininin bir araya gelmesiyle, yeni sanat dallarının oluşumuna zemin hazırladığı savunulabilir. Eserlerde, müzikal, devinimsel ve tiyatral imgelere yer vermenin dışında, resmin diğer alanlara daha fazla dahil olduğu; sanatçıların çeşitli disiplinlerde kimliğinin olması, disiplinlerarasılığı güçlendirdiğine dair örnek verilebilir. Özellikle Gesamtkunstwerk (müzikli dram) oluşumuyla birlikte sanatlar, harekete dayalı bir şekilde bir araya geldiği görülür.

Araştırma içerisinde literatürde yer alan, sanat disiplinleri arasında ortak öge ve ilkelerin olduğuna değinilmiştir. Müzik, dans, tiyatro, resim vb. dallara özgü olan, her bir öge ve ilkenin kendi sanat türünde karşılık bulmasıyla uyumlandıkları söylenebilir. Sanatçılar, Modernizm ve sonrası sanat sürecinde değinilen öge ve ilkelerden faydalandıkları görülür. Araştırmada incelenen eserler doğrultusunda resim sanatında bulunan öge ve ilkelerin, diğer sanat disiplinlerinde (müzik, dans ve tiyatro) ortak terimler belirlenerek tablo oluşturulmuştur. Tabloda yer alan öge ve ilkeler, kendi dönem özelliklerinin de etkisiyle eserlere uyarlandığı söylenebilir. Farklı sanat türlerinin kendi içerisinde ortak özelliklerinin bulunduğu görülür. Bununla birlikte Gestalt algı psikolojisinin oluşmasıyla sanatçı, eser ve izleyici arasında bir algılama boyutu ve ilkeleri oluşmuştur.

20. yüzyılın sonuna gelindiğinde, teknolojinin insan hayatı üzerindeki hakimiyetinin artması sanata da yansıdı. 21. yüzyıla gelindiğinde ise, dijitalleşmenin beraberinde eserlerin oluşumu dijital mecralarda arttığı görülür. Bu durum çeşitli

sanat dallarının da elektronik ortamda sergilenmesiyle eserler, daha fazla kitleye ulaşarak, mekân algısının değişmesiyle yeni bir boyut kazanır.

Uzman görüşler ve sanat eleştirmenleri, 20. ve 21. yüzyıl teknolojik gelişmeler ve hızlı tüketimlerin sanatın evrilmesinin beraberinde, sanat üretimlerinin özgünlük bakımından gelişimine ket vurmasına dair görüş ayrılıkları yaşanmaktadır. Bu fikir ayrılıkları akım ve üslup üzerinden ilerlerken seyirini; sanat disiplinlerinin birbiriyle olan etkileşiminin olumsuz yönde olabileceğini irdeleyen görüş ve düşüncelere yöneldiği söylenebilir.

Sonuç olarak resim, müzik, dans ve tiyatro sanatının tarihsel evrelerde gösterdiği değişimlere tanıklık etmektedir. Bu değişimler gerek tarihsel gerekse toplumsal gelişmeler neticesinde evrilme yaşar. Bu neticeyle sanat disiplinlerinin bir araya gelmesiyle birlikte eserler ve bakış açıları zenginleştirmekte ve disiplinlerarası etkileşimin yaratıcılığı artırdığı görülmektedir. Sanatçı ve izleyicilerin tek noktadan değil farklı noktalardan bakabilmelerini sağlamaktadır. Bahsedilen sanat dalları kendileri arasında da etkileşimler oluşmaktadır. Bu sayede sanat dalları birbirinden beslenebildiği ve eşgüdümlü ilerleyebildiği sonucuna ulaşılabilir. Araştırma sonucunda bireye çeşitli sanat dallarında, soyut ve somut bazda ayrılamaz bir bütün olduğu kanıtlanabilecektir. İfade dilleri farklı olan sanat dallarının birbirleri arasındaki bağın önemi ortaya konmaktadır. Müzik, dans, tiyatro ve daha nice sanat dünyasının resimle olan ilişkisi nesillerce değişime uğrayabileceği fakat bağını korumaya devam edeceği ifade edilebilir.

Bu çalışmada resim sanatına disiplinlerarası oluşumların yansımalarıyla birlikte, belirlenen eserler, görüşler ve karşıt görüşlere yer verilerek, araştırılan konu güçlendirilmiş, artan verilerle dahilinde, ulaşılan saptamalar pekiştirilerek resim sanatında müzik, dans ve tiyatro sanat türleri arasındaki doğal ilişki meydana çıkarılmıştır.

KAYNAKÇA / BİBLİYOGRAFYA

- Acara, Meryem, Bizans Ortodoks Kilisesinde Liturji ve Liturjik Eserler, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* Cilt: 15 / Sayı: 1 / ss. 183-201 (1).
- Akgül, Kamile Perçin, *İletişim, Dans ve Beden Dili. E-Kitap, Google Kitaplar*, (2014), Cinius Yayınları, Türkiye.
- Alakuş, Ali Osman - Aydın, Barış, “Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümleri Web Sayfalarına İlişkin Görsel Bir Analiz”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:14 Sayı:53, 2015.
- Almelek İşman, Sibel, “Avrupa Resim Sanatında Dans İmgeleri”, (T.C. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Ana Bilim Dalı, Doktora tezi), İzmir 2014.
- Angın, Savaş, Ruhsar, *Disiplinlerarası Sanat Etkileşimlerinin Seramik Sanatı ve Eğitimine Katkısı*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Uygulamalı Sanatlar Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010.
- Arıcı, Vedat, *Henri Matisse'in Resimleri İle Türk Minyatür Sanatı Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar*, (T.C. İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2015.
- Artun, Ali, *Sanatın İktidarı: 1917 Devrimi Avangard Sanat ve Müzecilik*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2018). (n.p.): İletişim Yayınları.
- Atalay, Mustafa Cevat, *Güncel Sanat Okumaları 1*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2022). Ukrayna: Hiperlink. Erişim Tarihi: 07.01.2024 22:20
- Avşar, Karabaş, Pelin, Fatih İşleyen, “Performans Sanatının Doğuşu ve Günümüze Yansımaları”, *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 2016.

- Aydın, Aysun, “Harlem Rönesansı'nın Amerikan Resim Sanatı Üzerine Etkileri”, *Yedi: Sanat ve Tasarım Dergisi*, Sayı 23, 2020.
- Aziz Nesin, *Sanat Yazıları*, E-Kitap, Google Kitaplar, Nesin Yayınevi, (n.p.), 2019.
Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:20.
- Balseçen, Haydar, “Yves Klein’ın Antropometrilerindeki Bedenler”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2/1, Batman 2018.
- Beykan, Müren, *Sanat Kitabı*, Yem Yayın Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1997.
- Boydaş, Okan, “Ortaçağ ve Rönesans Dönemi Sanat Eserleri Örnekleri Üzerinden Ezoterizm Kavramının Yansımaları Üzerine Bir İnceleme”, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 10.29228/JOSHAS.65035, Cilt 8, Sayı 57, 2022.
- Brown, Kathryn, *Henri Matisse*, Erhan Güzel, 1.Baskı, Runik Kitap Yayınevi, 2022.
- Bulut, Şükran, “Güncel Sanatı (Kavramsal) Anlamaya Çalışmak”, *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, Cilt:4, Sayı: 1, 2018.
- Burunsuz, Muteber, “Mehmet Gülerüz Eserlerinde Figür ve Mekân Çözümlemeleri”, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, Cilt 7, Sayı 51, 2018.
- Cömert, Bedrettin, *Mitoloji ve İkonografi*, 5. Baskı, De Ki Basım Yayın Ltd. Şti. Ankara 2019.
- Çakmak Duman, Banu, “Resimden Tiyatroya Doğu Sanatı ve Batı Sanatı Arasındaki Farklılığı Topluların Gerçekliğe Bakışı Üzerinden Okumak”, *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, Cilt: 3, Sayı: 6, 2018.
- Da Vinci, Leonardo, *Sanat ve Yaşam Üzerine Düşünceler*, 1.Baskı, Maya Kitap, İstanbul 2021.
- Dartar, Serdar, “Rönesans, Barok ve Rokoko Ekseninde Bir Teknik Olarak Yanılsama Kavramı”, *Dergipark, Erciyes Akademi*, DOI:10.48070/erciyesakademi.1332282, Cilt no: 37, Sayı 3, 2023.

- Duran, Ayşe, “Artemisia Gentileschi’nin Tablolarında İyi ile Kötünün Savaşı”, DOI: 10.33404/anasay.1022793, *Anasay Dergi*, 2021, Yıl 5, Sayı 18, 41 – 65.
- Dutton, Denis, *Sanat İçgüdüğü, Güzellik, Zevk ve İnsan Evrimi*, 1.Baskı, Sanat ve Kuram Yayınevi, Murat Turan (çev), İstanbul 2017.
- Eken, Gökhan, “Sanatta Yeni Arayışlar ve Geleneğin Reddi Bağlamında Yves Klein’in “Fire Color 1 (FC1)” Adlı Çalışmasına Özgün Bir Bakış”, *Journal Of Institute Of Economic Development And Social Researches*, Cilt:4 / Sayı:8, 2018, s.26
- Ergindir Küçükkaya, Nuray, *Resim ve Müzik Sanatının Disiplinlerarası Etkileşimi İçinde Sanat Eğitimine Katkısının İncelenmesi*, (T.C. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2018. Erişim Tarihi: 14.11.2021
- Erkan, Sema, “Sahne Sanatlarında Güçlü Bir Anlatım Aracı Olarak Beden”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 41, 2014.
- Eroğlu, Özkan, *Matisse ve Picasso*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları.
- Eroğlu, Özkan, *Modern Sanat – 20. Yüzyılda*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları. ISBN:9786052158630, 605215863, Erişim Tarihi: 07.01.2024 01:05
- Eroğlu, Özkan, *Resmi Anlamak: Resmi Anlamak İçin Pratik Yaklaşımlar*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları. Erişim Tarihi: 03.12.2023
- Eroğlu, Özkan, *Sanat Bilgisi: 4. Kitap*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları. Erişim Tarihi: 03.12.2023
- Eroğlu, Özkan, *Sanat Eleştirisi Nedir?* E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları. Erişim Tarihi: 03.12.2023
- Eroğlu, Özkan, *Sanat Felsefesi Pratiği*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları. 17. Erşim Tarihi: 03.12.2023

- Eroğlu, Özkan, *Sanat Kuramına Giriş*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları. Erişim Tarihi: 07.01.2023
- Eroğlu, Özkan, *Sanatçı ve Düşünür Kandinsky: Kandinsky Algısı İçin Bir Giriş*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları, s. 7. Erişim Tarihi: 03.12.2023
- Eroğlu, Özkan, *Sanatın Tarihi*, 1.Baskı, E-Kitap, Google Kitaplar, Tekhne Yayınları, İstanbul 2014. Erişim Tarihi: 07.01.2023
- Eroğlu, Özkan, *Sanatın Yeniden İnşası*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları. Erişim Tarihi: 03.12.2023
- Eroğlu, Özkan, *Sanatta Derin Hislenmenin Felsefesi*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2023). (n.p.): Tekhne Yayınları, s. Erişim Tarihi: 03.12.2023
- Erzen, Jale Nejdet, *Türkiyede Sanat ve Resim Üzerine*, Akıl Çelenkitaplar Yayınevi, Ankara 2018.
- Evren Özkarakahya, Melike, *Disiplinlerarası Sanat Bağlamında Robert Rauschenberg, William Forsythe, Jerome Bel'in Eserlerinde Koreografik Nesne*, (T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı, Sanat ve Tasarım Programı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019.
- Farthing, Stephen, *Sanatın Tüm Öyküsü*, 2.Baskı, Hayalperest Yayınevi, Çin 2014.
- Fleming, John – Honour, Hugh, *Dünya Sanat Tarihi*, 1.Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2016, s. 947.
- Fortenberry, Diane – Melick, Tom, *Tarih Boyunca Sanat*, Dünya Sanat Tarihinde Üsluplar ve Akımlar, Dilek Şendil, Süreyya Evren (çev), 1.Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015.
- Gezer, Ülkü, “Çağdaş Sanat ve Tasarım Eğitiminde Görsel Tasarım Öğeleri ve İlkeleri”, *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019.
- Gombrich, E.H, *Sanatın Öyküsü*, 16.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1997, s. 462.

Gökova, Hamdi, “Ön-Rönesans Dönemi Resim Sanatının Özellikleri ve Temsile Dönük Çağdaş Resim Sanatı Üzerindeki etkileri”, *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 20, 2018.

Gülçin, Karaca - Civelek, Kaan – Tanatar, Gizem - Gayin Taymur, Kadriye - Akdeniz, Hüseyin Bülent - Artaç, Arman - Aytekin, Dilara, *Güzel Sanatlarda Güncel Araştırmalar: Metodoloji, Araştırma ve Uygulama*, Livre de Lyon Yayınevi, Fransa 2023.

Gülderen Görenek, “Modern Sanat”, *Journal of Modernism and Postmodernism Studies JOMOPS*, 2020, Cilt: 1, Sayı: 2, 2020.

Güleryüz, Mehmet, *Güleryüzlü Sohbetler*, 1.Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011.

Güleryüz, Mehmet, *Resmi Geçit*, 1.Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

Howard, Annabel, *İşte Kandinsky*, Deniz Öztok (çev), 2.Baskı, Hep Kitap Yayınevi, İstanbul 2021.

<http://arsiv.ntv.com.tr/news/165296.asp> Erişim Tarihi: 14.11.2021

<https://books.google.com.tr/> Erişim Tarihi: 09.11.2023 15:00

<https://nga.gov.au/exhibitions/victory-over-the-sun/> Erişim Tarihi: 21.03.2024 16:30

<https://ozcanyilmazmusic.com/muzik-terimleri-sozlugu/> 01.02.2024 01:49

<https://psikologo.com/orta-cag-tiyatrosu/> Erişim Tarihi: 11.01.2024 15:55

<https://sinirbilim.org/sinestezi/> Erişim Tarihi: 16.01.2022

<https://www.artnews.com/list/art-news/artists/what-is-performance-art-1700s-1920s-1234631770/the-birth-of-performance-art-as-a-genre/> Erişim Tarihi: 21.03.2024 15:00

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sanatcinin-en-hakiki-hali-163892> Erişim Tarihi: 14.11.2021

<https://www.dimitripavlotsky.com/improvisations-to-music-1> Erişim Tarihi: 15.03.2024 12:30

1/2021/8/31/mjajdcklhff8pdgr9buvooxz2jn5la 15.03.2024 12:30

<https://www.dokusanatolyesi.com/guzel-sanatlar-terimleri/modern-sanat-nedir/> Erişim Tarihi: 04.01.2024 19:21

<https://www.iienstitu.com/blog/postmodern-ne-demek> Erişim Tarihi: 04.01.2024

<https://www.istanbulsanatdergisi.com/resim-sanatinin-dans-ile-birlesmesi/> Erişim Tarihi: 15.12.2023 05:16

<https://www.operaballet.nl/en/rufus-didwizsus> Erişim Tarihi: 18.03.2024 14:00

<https://www.royalacademy.org.uk/article/10-artworks-william-kentridge> Erişim Tarihi: 16.03.2024 11:00

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=nSE81jb-A14> Erişim Tarihi: 16.03.2024 11:30

Hugh Honour, John Fleming, *Dünya Sanat Tarihi*, 1.Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2016.

Ingram, Catherine, *İşte Matisse*, 2. Baskı, Hep Kitap Yayınevi, İstanbul 2022.

İnanoğlu, A.Faruk - Ünal, Ahmet - Sağlamtimur, Baybars - Binbaşıoğlu, Hulusi - Özdemir, Fatih - Karaman, Fikret - Tanyıldız, Nural İ. - Oyan, Selin - Kazan, Sema - Mutlu, Serdar - Gögebakan, Yüksel - Bilgi, Zeynel, *Farklı Disiplinlerde Müzik*, 1. Baskı, Gece Kitaplığı, Ankara 2017.

İpşiroğlu, Nazan - İpşiroğlu, Mazhar, *Sanatta Devrim*, 6.Baskı. Hayalperest Yayınevi, İstanbul 2017.

İpşiroğlu, Nazan, *Mozart ve Verdi'de "İnsan" Sihirli Flüt ve Aida*, 2. Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul 2014.

İpşiroğlu, Nazan, *Resimde Müziğin Etkisi*. 1. Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul 2017.

Kandinsky, 1.Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul 2019. s. 37.

Karaçam, Yasin, "Sahne Tasarımının Gelişim Süreci İçerisinde Teknik ve Teknolojinin Önemi", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 46, 2021.

Karakuş, Orkun, Enver Tufan, *Müzik Sanatı ve Eğitiminde Çağdaş Yaklaşımlar II*, 2022, E-Kitap, Google Kitaplar, Ukrayna: Eğitim Yayınevi.

Karayel Gökkaya, Evren, "Ortaçağ'dan Modernizme Değişen Fikirler Doğrultusunda Batı Resim Sanatında Güzeli Arayış", *Dergipark, Uluslararası Bilim Kültür ve Sanatta Güzeli Arayış Kongresi*, 2017.

- Kılıçaslan, Bülent, *Yedi Sanat Dalında Sanat Yönetimi (Edebiyat, Resim, Heykel, Mimari, Müzik, Tiyatro, Sinema)*, (T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2008.
- Kotan, Semra, *Korku Filmlerinin İdeolojisi Ben'in İçindeki Öteki*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2022). (n.p.): Eğitim Yayınevi. Erişim Tarihi: 07.01.2023 20:56
- Köseliören, Halime Öznur, *Art Nouveau da Gaudi Örnekleme*, (T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 2018.
- Lord, Maria - Snelson, John, *Antik Çağlardan Günümüze Müziğin Öyküsü*, 1. Baskı, Hep Kitap Yayınevi, İstanbul 2018.
- Müziğin Tarihçesi, Efil Yayınevi, s. 11. <http://efilyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/03/MU%CC%88ZI%CC%87K-EG%CC%86I%CC%87TI%CC%87MI%CC%87-VE-O%CC%88G%CC%86RETI%CC%87MI%CC%87-.pdf> 01.02.2024 10:00
- Nakilcioğlu, Başak, *Devlet Tiyatrosu Sahne Dekorunda Resim Unsurları Bağlamında Gerçekleştirme Yöntemi (1980-2010)*, (T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2019.
- Neyzi, Ali. H., *Tiyatrodan Gösteri Sanatlarına*, İlk Baskı Yılı: 2004, Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul 2004.
- Öktem Demir, Zuhul, *Sanatlararasılıkta Moda ve Müzik*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2021). (n.p.): Efe Akademi Yayınları. Erişim Tarihi: 03.12.2023
- Özcan, Kerem, “*Romantik Dönemde Bale ve Giselle Balesi'nin İncelenmesi*”, (Yaşar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Programı, Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2021.
- Özcan, Seda, *Siyah ve Kırmızı Figürlü Seramik Eserlerde (M.Ö. 6. - 4. Yy.) Tiyatro Sahnelerinin Resimsel Etkisinin Seramik Yüzeyle Aktarımı ve Hareket Duygusu*, (T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Arkeoseramik Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2014.

- Özdağ, Didar Ezgi, “Barok Dönemin İz Bırakan Ressamı: Artemisa Gentileschi ve Karanlık Resimleri”, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, doi: 10.7816/idil-11-97-08 1357, Sayı 97, 2022 s. 1356-1357
- Özer, Ceyhan - Yaman, İsmail Şamil - Sungur, Serpil - Ekim, Tahir, *Çağdaş Dünya Sanatı 12*, Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri, Milli Eğitim Bakanlığı, 4.Baskı, Özgün Matbaacılık, Ankara 2015.
- Özeskici, Evrim, “Performans Sanatı Bağlamında Yves Klein, George Maciunas Ve Marina Abramovic’in Eser Analizleri”, *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, Cilt:7, Sayı:46, 2021.
- Özkul, Döndü Tülay, “Heykel Sanatına Disiplinler Arası Bir Yaklaşım”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 24, Sayı 4, 1905-1919, 2020.
- Özsoy, Vedat *Görsel Sanatlar Eğitimi*, Pegem Akademi, Ankara 2015, s.12.
- Rothko, Mark, *Sanatçının Gerçekliği Sanat Felsefesi*, 1.Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul 2020.
- Saç, Kavrayan, Çiğdem, “Çağdaş Sanat ve Kimlik: Grayson Perry Eserleri Üzerinden Bir İnceleme”, *İnsan ve İnsan Dergisi*, Sayı: 19, 2019.
- San, İnci, *Çocuk ve Sanat*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2021). (n.p.): Yeni İnsan Yayınevi. Erişim Tarihi: 03.12.2023
- San, İnci, *Sanatlar, Eğitim ve Kültür*, 1.Baskı, E-Kitap, Google Kitaplar, (2021). (n.p.): Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2021. Erişim Tarihi: 03.12.2023
- Sarı, Emre, *Müzik Tarihi: Dünyaya Gözlerimizi Açtığımız İlk Günlerde Annelerimizin Ninnileriyle, Bilincine Varmadan Müzikle Tanışmış Oluruz*, E-Kitap, Google Kitaplar, (2016). (n.p.): Noktaekitap. Erişim Tarihi: 07.01.2024 23:39.
- Sarıkaya Demir, Gülay, *Empresyonizmden Günümüze Dans ve Resim İlişkisi (Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Resim Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi)*, Erzurum 2017.

- Sayar, Tuğba, *Avrupa Tasvir Sanatında Caravaggio ve İkonografisi*, (T.C. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019.
- Semercioğlu, Birce, Tarihsel Gelişim Sürecinde Tiyatronun İşlevi ve Yöntemi, *Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Görünüm 2020, s. 24-26.
- Sıcakyüz, Melodi, “*Klasik balede karakter dansların yeri ve önemi*”, (T.C. Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2016.
- Sungurtekin, Şehnaz - Bilhan, Dilek, “Çağdaş Sanatı Anlamaya Yönelik Müzik, Dans/Devinim ve Resim Alanlarını Kapsayan Disiplinlerarası Bir Sanat Eğitimi Uygulaması”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 50 Sayı 2, Ankara 2017.
- Şahin Ustaoglu, Hilal, *Disiplinlerarası Sanatta Temel Sanat Eğitiminin Yeri ve Önemi*, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019.
- Şahiner, Rıfat, *Çağdaş Sanatta Temsiliyet Krizi, Çağdaş Kuramlar ve Güncel Tartışmalar*, Ütopya Yayınları, 1.Baskı, Şubat 2015, s.7.
- Şen, Emre - Çölgeçen, Şeyma, “*Gesamtkuntwerk Kavramına Göre Müzik ve Resim İlişkisi*”, *Sosyal, Beşeri Ve İdari Bilimler Dergisi*, 2021, Cilt 4, Sayı 8.
- Şenel, Elif, “Performans Sanatları ve Sanatçının Anlatım Aracı Olarak Beden”, *İdil Dergisi*, Cilt 4, Sayı 16, 2015.
- Temel, Baybora, *Batı Resminde Yeni Dışavurumcu Akımın (New Expressionism) 1980 sonrası Türk Resim Sanatına Etkileri*, (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Ana Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2002.
- Temel, Baybora, *Sanat Eserlerinin Yapay Sinir Ağları ile Özgünlük Tespiti ve Ayırıştırılması*, (Marmara Üniversitesi , Eğitim Bilimleri Enstitüsü , Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı), Doktora Tezi, İstanbul 2009.

- Thompson, Jon, *Modern Resim Nasıl Okunur Modern Ustaları Anlamak*, 1.Baskı, Hayalperest Yayınevi Firdevs Candil Çulcu (çev), İstanbul 2014.
- Timuroğlu, Vecihi, *Estetik: Estetik üzerine*, 1. Baskı, Berfin Yayınları, İstanbul 2013.
- Tolstoy, L.N, *Sanat Nedir?*, 12.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.
- Toprakkaya, Kadir, “*Resim Sanatının Dans ile Birleşmesi*” (2021, 07 29) <https://www.istanbulsanatdergisi.com/resim-sanatının-dans-ile-birlesmesi/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 15.12.2023 05:16
- Turani, Adnan, *Dünya Sanat Tarihi*, 22.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 2020.
- Uz, Nurbiye - Uz, Ayfer, “Mavi Dünya: Yves Klein’in Resim ve Heykelleri”, *Sobider Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 12, 2017.
- Ülger, Kani, “Rönesans’tan Sürrealizme Resim Sanatının Tarihsel Gelişim Sürecinde Figür ve Kompozisyon”, *Dergipark, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı 42, 12-32. <https://doi.org/10.32547/ataunigsed.445575>, 2019.
- Üstüner, Özlem, *Disiplinlerarası Sanat ve Sanat Eğitime Etkileri*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.
- Verdu Martinez, Ezgi Hakan, Akın Demiral, “20. ve 21. YY. Da Sanatta Malzeme Olarak Beden; Performans Sanatı”, *Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi*.
- Wassily Kandinsky, *Sanatta Ruhsallık Üzerine*, 6:45 Sanat, İstanbul 2020.
- Wiles, David - Dymkowski, Christine, *Tiyatro Tarihi*, Sülha Sertabiboğlu (çev), 1. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2019.
- Yalçın Beldan, Nevin, “Louvre’den Bakan Kadınlar Aydınlanma Dönemi Batı Sanatında Kadın Sanatçıların Varoluş Sorunsalı”, *Akademik Sosyal Bilim Çalışmaları Dergisi*, Sayı 78, 2019.
- Yavuz, Dilek, *Rönesans Dönemi Resim Sanatında Dram: Trajedi ve Komedi*, (Erciyes Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2019.

- Yıldırım, Ceren, Sanat Tarihi - 1, E-Kitap, Google Kitaplar, 2.Baskı, 2018, İstanbul: Hiperlink Yayınları, s. 166-167. Erişim Tarihi: 03.12.2023
- Yıldız, Hasan, “Postmodernizm Nedir?”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:13, 2015.
- Yolcu, Enver *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Pegem Akademi, Ankara 2018, s. 9.
- Zenbilci, Kaya, İlkül – Çetin, Ufuk, “Prehistorik Çağlardan Modernizme Dansın Anlamı: Tasvirler Üzerinden İkonografik Bir Analiz,” *History Studies Dergisi*, Cilt: 10 Sayı: 7, 2018.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Görsel 1:

https://en.wikipedia.org/wiki/File:Scena_di_commedia,_musicici_ambulanti,_da_villa_di_ceceronone_a_pompei,_9985,_03.JPG Erişim Tarihi: 11.01.2024 03:27

HGW06 Pompei. 8 Nisan 1763'te bulundu. Ambiyans 13 Villa of Cicero. Envanter numarası 9985. Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:17

Görsel 2: <https://www.tumblr.com/heybemdekalanlar/114628874375/dionysos-%C5%9Fenlik-alay%C4%B1-lahti-ms190-walters-art> Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:17

Görsel 3: <https://www.meisterdrucke.fr/fine-art-prints/Spanish-School/414060/Groupe-de-Troubadours%2C-illustration-de-Cantigas-de-Santa-Maria%2C-faite-sous-la-direction-d%2639%3BAIphonse-X-%28Le-Sage%29-Roi-de-Castille-et-L%3%A9on-%281221-84%29-%28voir-aussi-56625%29.html> Erişim Tarihi: 19.11.2023 18:35

Görsel 4: <https://www.classicfm.com/discover-music/periods-genres/renaissance/hieronymus-bosch-painting-naked-bum-music/> Erişim Tarihi: 11.01.2024 03:26

Görsel 5: <https://artblart.com/tag/caravaggio-the-musicians/> Erişim Tarihi: 11.01.2024 03:26

Görsel 6: <https://collections.louvre.fr/ark:/53355/cl010064402> Erişim Tarihi: 18.11.2023 01:17

Görsel 7: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Marguerite_G%C3%A9rard_-_Artist_Painting_a_Portrait_of_a_Musician_-_WGA8606.jpg Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:29

Görsel 8: https://en.wikipedia.org/wiki/Romantic_music Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:29

Görsel 9: https://arthive.com/es/ciurlionis/works/15481~Fugue_From_the_diplych_prelude_Fugue Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:32

Görsel 10: <https://artsandculture.google.com/asset/impression-iii-concert/mgHAXu9viwsUPg?hl=tr> Erişim Tarihi: 17.01.2024 03:58

Görsel 11: <https://www.pivada.com/gustav-klimt-beethoven-frizi> Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:39

Görsel 12: <https://www.henrimatisse.org/music.jsp> Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:39

Görsel 13: <https://www.artchive.com/artwork/the-negro-in-african-setting-aaron-douglas-1934/> Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:40

Görsel 14: <https://rudygodinez.tumblr.com/post/81844228786/nam-june-paik-performing-la-monte-young-s-composition-19> Erişim Tarihi: 21.02.2024 01:30

Görsel 15: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1617088170.pdf> Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:44

Görsel 16: Emre Şen, Şeyma Çölgeçen, “*Gesamtkuntwerk Kavramına Göre Müzik ve Resim İlişkisi*”, *Sosyal, Beşeri Ve İdari Bilimler Dergisi*, 2021, Cilt 4, Sayı 8, s. 762.

Görsel 17: <https://www.dimitripavlotsky.com/improvisations-to-music-1/2021/8/31/mjajdcklhff8pdgr9buvooxz2jn5la> Erişim Tarihi: 23.02.2024 11:00

Görsel 18: <https://www.dimitripavlotsky.com/improvisations-to-music-1/2021/8/31/mjajdcklhff8pdgr9buvooxz2jn5la> Erişim Tarihi: 23.02.2024 11:00

Görsel 19: John Fleming, Hugh Honour, *Dünya Sanat Tarihi*, 1.Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2016, s. 33.

Görsel 20: <https://www.artranked.com/topic/Catal+Huyuk> Erişim Tarihi: 11.01.2024 03:24

Görsel 21: Sibel Almelek İşman, “*Avrupa Resim Sanatında Dans İmgeleri*”, (T.C. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Ana Bilim Dalı, Doktora tezi), İzmir 2014, s. 32.

Görsel 22: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Baldassarre_Peruzzi_-_Apollo_and_the_Muses_-_WGA17365.jpg 03.12.2023 18:19

Görsel 23: <https://www.pubhist.com/w4684> Erişim Tarihi: 18.11.2023 20:25

Görsel 24: <https://www.art.com/products/p53661839613-sa-i7716460/donato-creti-dance-of-the-nymphs-c-1725.htm> Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:47

Görsel 25:

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Bale_S%C4%B1n%C4%B1f%C4%B1_\(Degas,_Metropolitan_Sanat_M%C3%BCzesi\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Bale_S%C4%B1n%C4%B1f%C4%B1_(Degas,_Metropolitan_Sanat_M%C3%BCzesi)) Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:49

Görsel 26: <https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-d/degas-edgar-germain-hilaire/edgar-degas-bale-sinifinda-prova-10609/> Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:51

Görsel 27: <https://artsandculture.google.com/asset/dance-at-le-moulin-de-la-galette/rQEx7CtGiKE3yg?hl=tr&ms=%7B%22x%22%3A0.5%2C%22y%22%3A0.5%2C%22z%22%3A9.12781436328717%2C%22size%22%3A%7B%22width%22%3A1.9358807009184138%2C%22height%22%3A1.2375000000000005%7D%7D> 11.01.2024 03:33

Görsel 28: <https://blog.artsper.com/en/a-closer-look/art-analysis-dance-by-henri-matisse/> Erişim Tarihi: 11.01.2024 01:54

Görsel 29: Müren Beykan, *Sanat Kitabı*, Yem Yayın Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1997, s. 266

Görsel 30:

https://www.google.com/search?sca_esv=b7834c396069f319&rlz=1C1CHBD_trTR940TR940&sxsrf=ACQVn0_ocrcydTsHteIwAWoMeybPLfyoHw:1711531733038&q=Yves+Klein,+Monoton-Sessizlik+Senfoni,&tbm=vid&source=lnms&prmd=ivnbtz&sa=X&ved=2ahUKEwiHqeDHkJSFAxU6VPEDHVuJCFMQ0pQJegQIChAB&cshid=1711531743072860&biw=1242&bih=583&dpr=1.1#fpstate=ive&vld=cid:884b7bca,vid:LkHoWUwxEFM,st:0 Erişim Tarihi: 15.02.2024 13:00

Görsel 31:

https://www.google.com/search?sca_esv=b7834c396069f319&rlz=1C1CHBD_trTR940TR940&sxsrf=ACQVn0_ocrcydTsHteIwAWoMeybPLfyoHw:1711531733038&q=Yves+Klein,+Monoton-Sessizlik+Senfoni,&tbm=vid&source=lnms&prmd=ivnbtz&sa=X&ved=2ahUKEwiHqeDHkJSFAxU6VPEDHVuJCFMQ0pQJegQIChAB&cshid=1711531743072860&biw=1242&bih=583&dpr=1.1#fpstate=ive&vld=cid:884b7bca,vid:LkHoWUwxEFM,st:0 Erişim Tarihi: 15.02.2024 13:00

Görsel 32: <https://www.afterall.org/articles/yves-klein-between-the-spiritual-void-and-cannibal-satiety/> Erişim Tarihi: 15.02.2024 13:00

Görsel 33:

[https://www.yvesklein.com/en/ressources/index?sb=serie&sd=asc&s\[\]=20](https://www.yvesklein.com/en/ressources/index?sb=serie&sd=asc&s[]=20) Erişim Tarihi: 15.02.2024 15:00

Görsel 34: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1547376>

Görsel 35: Şehnaz Sungurtekin, Dilek Bilhan, “Çağdaş Sanatı Anlamaya Yönelik Müzik, Dans/Devinim ve Resim Alanlarını Kapsayan Disiplinlerarası Bir Sanat Eğitimi Uygulaması”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 50 Sayı 2, Ankara 2017, s. 131-132.

Görsel 36: https://www.youtube.com/watch?v=3_ObopNheFU Erişim Tarihi: 01.25.2024 11:50

Görsel 37: <https://www.gallery.ca/whats-on/exhibitions-and-galleries/william-kentridge-more-sweetly-play-the-dance> Erişim Tarihi: 18.02.2024 19:00

Görsel 38: <https://www.youtube.com/watch?v=pA7uob5PIPw> Erişim Tarihi: 18.02.2024 19:00

Görsel 39: <https://www.theparisreview.org/blog/2015/10/06/more-sweetly-play-the-dance/> Erişim Tarihi: 18.02.2024 19:00

Görsel 40: <https://www.istanbulsanatdergisi.com/resim-sanatinin-dans-ile-birlesmesi/> Erişim Tarihi: 15.12.2023 23:00

Görsel 41:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5c/Choregos_actors_MAN_Napoli_Inv9986.jpg Erişim Tarihi: 11.01.2024 03:23

Görsel 42: <https://eksiseyler.com/kadavra-uzerinde-yapilan-arastirmalari-gosteren-resimlerde-fark-edilmemis-ilginc-detaylar> 25.01.2024 10:15

Görsel 43: <https://artanddance.art.blog/2022/06/16/a-flemish-kermis-dance-and-theatre/> Erişim Tarihi: 11.01.2024 02:54

Görsel 44: Ayşe Duran, “Artemisia Gentileschi’nin Tablolarında İyi ile Kötünün Savaşı”, DOI: 10.33404/anasay.1022793, *Anasay Dergi*, 2021, Yıl 5, Sayı 18, 41 – 65.

Görsel 45: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1325701> 19.01.2024 01:25

Görsel 46: https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:John_Everett_Millais_-_Ophelia_-_Google_Art_Project.jpg 11.01.2024

Görsel 47: <https://artuk.org/discover/stories/star-crossed-lovers-romeo-and-juliet-in-art> 11.01.2024

Görsel 48: <https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-s/seurat-georges/georges-seurat-sirk-1785/> 20.03.2024 21:00

Görsel 49: <https://www.artnews.com/list/art-news/artists/what-is-performance-art-1700s-1920s-1234631770/the-birth-of-performance-art-as-a-genre/> Erişim Tarihi 21.03.2024 17:00

Görsel 50: <https://blog.bam.org/2012/03/1983-victory-over-sun.html> Erişim Tarihi: 21.03.2024 17:00

Görsel 51: <https://www.paulklee.net/senecio.jsp> Erişim Tarihi: 18.11.2023 01:21

Görsel 52: <https://www.boijmans.nl/en/collection/artworks/2828/pierrot-with-guitar>
Erişim Tarihi: 18.11.2023 01:26

Görsel 53: <https://www.mehmetguleryuz.com/works.php?f=4&pg=5&lc=tr> Erişim Tarihi: 11.01.2024 03:00

Görsel 54: Başak Nakilcioğlu, *Devlet Tiyatrosu Sahne Dekorunda Resim Unsurları Bağlamında Gerçekleştirme Yöntemi (1980-2010)*, (T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2019.

Görsel 55: <https://www.royalacademy.org.uk/article/10-artworks-william-kentridge>
Erişim Tarihi: 19.03.2024 00:30

Görsel 56: <https://www.pinterest.com.mx/pin/790381803337457372/> Erişim Tarihi: 19.03.2024 00:30

Görsel 57:

https://www.facebook.com/la.escenografia/photos/pcb.995565990594382/995565830594398/?type=3&locale=ms_MY&paipv=0&eav=AfYywwJf6JjACzZJCicuX0HbPXrvW2Jsu-cg69o7F_oxB4_19rB_eWo9d9FHGMZohkE&_rdr Erişim Tarihi: 19.03.2024 00:30

Görsel 58: <https://www.pinterest.com.mx/pin/1086915691298774628/> Erişim Tarihi: 19.03.2024 00:30

Tablo 1: Merve Çiftçi, *Sanat Tasarım Öğeleri ve İlkeleri*.